

Erdélyi GYOPÁR

1. 2021. JANUÁR-FEBRUÁR

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET FOLYÓIRATA

A maroshévízi
BÁNFFY-FÜRDŐ

Három nap
HÁROMSZÉKEN

TERMÉSZETJÁRÁS

HONISMERET

KÖRNYEZETVÉDELEM

Erdélyi Gyopár

2021/1. (171.) szám • 31. évfolyam

ISSN: 1583-9532

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület folyóirata

Az 1892–1948 között megjelent

Erdély folyóirat jogutódja

Megjelenik kéthavonta

Revista Societății Carpatine Ardelene

în limba maghiară

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Deák László (deak.laszlo@eke.ro)

TÁRSSZERKESZTŐ:

Balázs Katalin (balazs.katalin@eke.ro)

MUNKATÁRSÁK:

Dr. Bartók Attila (Környezetvédelem),

Bélfenyéri Gábor (Gombák),

Jánosi Csaba (Borvizeink, gyógyvizeink),

Dr. Kovács Lehel István (Honismeret),

Molnár Zoltán (Csillagászat),

Dr. Ruzs Ottília (Légtüneménytan)

BORÍTÓ- ÉS GRAFIKATERV: Várdai Éva

TÖRDELŐSZERKESZTŐ: Várdai Éva

NYOMDA: Mark House – Gyergyószentmiklós

KIADVÁNY-KOORDINÁTOR ÉS KORREKTOR:

Veres Ágnes (veres.agnes@eke.ro)

POSTACÍM:

S. C. A., O. P. 1, C. P. 41,

400750 Kolozsvár (Cluj), RO

e-mail: gyopar@eke.ro

honlap: www.erdelyigyopar.ro, www.eke.ro

A fedőlapon: *Felhőtengerben a Csalhó*

(Fotó: Dósa László)

A következő lapszám 2021. április 1-jén

jelenik meg

ELŐFIZETÉS

Az átutalás tárgyaként minden esetben kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, valamint hogy „Erdélyi Gyopár előfizetés 2021”, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az elofizetes@eke.ro címre is elküldeni.

Erdélyben:

Előfizetési díj egy évre (postaköltséggel együtt): 51 lej

• Banki átutalással:

Societatea Carpatină Ardeleană

ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București

Bankszámla száma:

RO74 INGB 0000 9999 0316 7890

Adószám (cod fiscal): 4960082

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat

(10 lej) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

• Postai átutalással:

Societatea Carpatină Ardeleană (Veres Ágnes)

O. P. 1, C. P. 41, 400750 Cluj

Magyarországon:

Előfizetési díj egy évre

(postaköltséggel együtt): 5100 forint

• Banki átutalással az EKE magyarországi

számlájára:

Erdélyi Kárpát-Egyesület

Unicredit Bank

Bankszámla száma:

10918001-00000027-75640007

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat

(500 forint) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

A folyóiratban megjelent írások szerzői jogvédelem alatt állnak, azok bármilyen formában történő további felhasználása csak a forrás feltüntetésével engedélyezett. Az aláírt vagy betűjellel ellátott cikkekért szerzőik felelnek, ezek nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

TARTALOMJEGYZÉK

- 1 A változás hullámhosszán –
Dr. Kovács Lehel István

Egyesületi élet

- 2 Erasmus+ projekt házi csokival
és életképes nyelvtudással –
Kismihály Boglárka
- 5 EKE-osztályok hírei
- 12 Zsigmond Enikő Kőváry László-díjas lett
– Jánosi Csaba

- 36 EKE-osztályok hírei
- 47 Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
kiadványai

Belföldi túra

- 5 A Fericei csontbarlang,
avagy néha jobb lent, mint fent
– Egri Ferenc
- 33 Három nap Háromszéken (1. rész) –
Bölon, Nagyajta, Miklósvár,
Ilyefalva és Árkos
– Kocsis András

Túra az Üveghegyen túla

- 8 Fele se mese – Kismanó kalandja
a föld gyomrában –
Vormair Emese, Balázs Katalin

Légtüneménytan

- 10 Ipari létesítményekhez kapcsolódó
meteorológiai jelenségek –
Dr. Ruzs Ottília

Borvizeink, gyógyvizeink

- 13 A maroshévízi Bánffy-fürdő –
Jánosi Csaba

Hazajárás Erdélybe

- 14 Nyár végi kalandozások a Gyimesektől
Mezőségig – Kenyeres Oszkár

EKE Múzeum

- 17 Az EKE Múzeum értesítője –
Deák László

Gombák

- 18 Az erdélyi Gombász Baráti Kör –
Bélfenyéri Gábor
- 19 Gombapárok (5. rész) –
Bélfenyéri Gábor

Környezetvédelem

- 20 A Délkeleti-Kárpátok legmagasabb
csúcsainak botanikai értékei (1. rész) –
Dr. Bartók Attila

Ökolábnymok

- 23 Megújuló energiaforrások – Az atom
ereje (2. rész) – Dr. Kovács Lehel István
- 25 Erkölcsi csőd új házat építeni (9. rész) –
Köllő Miklós

Külföldi túra

- 27 Képeslapok a nagyvilágból, 5. rész –
Rodostó – fejedelmek nyomában –
Dr. Kovács Lehel István
- 30 Meseszép Föld, 5. rész – Sómúzeum,
oázis és gyönyörű strand – Deák László

Fókuszs

- 35 „Tündérek” az éjszakában –
Kis Szilveszter

Nekrológ

- 43 Sziklaszorosoktól hegycsúcsokig
és vadvirágos rétekig –
Vlád Pál túravezetőnk emlékére –
Mezei Elemér

Rejtvény

- 45 Mormota-fejtőrő
- 46 Keresztrejtvény – Gyökerek –
Leibniz aforizmája

TÁMOGATÓINK

nka
Nemzeti Kulturális Alap

mark house

I D E A
P L U S

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

A változás hullámhosszán

Dr. Kovács
Lehel István
EKE-elnök

■ Új esztendőt kezdünk. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület életében a százharmincadikat, az újjászervezett életében pedig a harmincadikat. 130 év nagy idő, hat emberöltő. Hét nemzedék váltásának ideje. Ősapa, szépapa, ükapa, dédapa, nagypapa, apa, fiú. Nyelvünk nem is jelöl hat emberöltőnél nagyobb rokonsági fokokat. És ennyi ideje él, működik, tevékenykedik egyesületünk, igaz, ebből jó negyven évet nem hivatalosan, de aki egyszer ekés, az mindig ekés marad, s ha be is tiltotta a romániai kommunizmus az egyesületi életet, baráti vagy családi körben minden ekés tovább járta a természetet, a hegyek szeretetét beoltotta gyermekeibe.

A közösségi média egyik kedvenc témája az X évvel ezelőtti és a mostani fényképek egymás mellé helyezése, kihangsúlyozva, hogy mennyit változott a világ a már említett X év alatt.

A 93 éves David Attenborough természettudós, gazdag életművének mintegy lezárásaként megrázó filmet készített az utókor számára *Egy élet a bolygónkon* (*A Life on Our Planet*) címmel. Ebben bemutatja, hogy két emberöltő alatt mennyit változott a Föld, mi több, tovább is megy, és felvázol egy lehetséges jövőképet.

Az attenboroughi végkicsengés apokaliptikus, a pusztulásról szól.

Dan Brown *Eredete* sem fest biztatóbb jövőképet. A bilbaói Guggenheim Múzeumban félbeszakadt Edmond Kirsch-i bemutató utáni nyomozás során Langdon professzor rábukkan a teljes filmre, s ezáltal a felvázolt, szintén apokaliptikus jövőképre.

Tényleg pusztulásra van ítélve az emberiség?

Nem. Ezek a víziók, jövőképek, tudományos előrejelzések mind abból indulnak ki, hogy „*ha a jelenlegi helyzet nem változik*”, és mindegyik hozzá is teszi azonnal, hogy változtatni kell életvitelünkön, a bolygónkhoz, a természethez való viszonyulásunkon.

Ez most, az új esztendő kezdetén talán újévi fogadalom is lehet.

Attenborough a biodiverzitás növelésében látja a megoldást, Edmond Kirsch a technikát illető megfelelő egyensúly kialakításában. Minden apokalipszisnek van egy elkerülő lehetősége, de ezek nem amolyan „*jön Bruce Willis vagy Chuck Norris és megmenti az emberiséget*”-szerű megoldás, hanem komolyan megtervezett, felépített, „*alapjaiban kell változtatni az életünkön*” típusú embert próbáló munka.

Attenborough legendás dokumentumfilmje leszögezi, hogy a természet velünk vagy nélkülünk, de újjá fog épülni. Ezért a film végén visszatér Csernobilba, s bemutatja, hogy már erdő borítja a várost, s a vadont állatok lakják.

Mi, emberek kell hogy megmentsük magunkat, s ez újévi fogadalomnak nem kevés. Bolygónk a változás hullámhosszán hív minket, hogy kiteljesedjen Mahátma Gandhi univerzuma: „*Te magad légy a változás, amit látni szeretnél a világban!*”

Én ezzel az újévi fogadalommal kívánok mindenkinek áldott, megvalósításokban, sikerekben gazdag, természetjárással és környezetvédelemmel teljes, boldog új évet! ■

1

Erasmus+ projekt házi csokival és életképes nyelvtudással

■ „Milyen a jó cikk?” – szegezte nekem a kérdést csoportvezetőnk és sofőrünk, Lehel, aki a hajnali indulás és a kolozsvári megbeszélés fáradtsága ellenére is teljesen fittnek tűnt. Valahol Zilah és Nagykároly között szelhattuk az országutat, amikor váratlanul az újságírásra terelődött a téma, én pedig a kérdéstől megszeppenve próbáltam elmém rejtekeiből előkaparni halvány emlékfoslányaimat sajtóműfajkurzusból. Felsoroltam a hírközlő műfajok minden ismérvét, ami csak eszembe jutott, míg bele nem merültünk olyan közéleti témákba, mint a koronavírus okozta világválság vagy a helyhatósági választások. Így léptük át szinte észrevétlenül a magyar, később pedig a szlovák határt, mígnem Sztropkóhoz közeledve szembesültünk azzal, hogy az úti célunk tulajdonképp nem az eperjesi kerület városcájja, hanem az ettől még legalább kétóránnyira lévő Újszék. Ahogy egyre inkább sötétedett és egyre gyéribben lakott településeken hajtottunk keresztül, az az érzésünk támadt, hogy a világ végéhez közeledünk inkább, mintsem utunk célpontjához. Megérzésünk pedig nem is állt messze a valóságtól, hiszen GPS-ünk a Kremenec panziónál lebegtette meg fekete-fehér mintás zászlaját Nová Sedlica, Szlovákia legkeletibb településének egyik eldugott kis utcájában.

Lóri így idézi fel kalandos utazásunk emlékeit: „Nekünk, egymást nem ismerő

erdélyieknek szerintem kifejezetten jót tett a hosszú közös utazás, mert a kocsiba vadidegenekként ültünk be, ám a 15 órás út alatt jócskán volt időnk egy echte csapatot »melegedni« a napsütötte kocsiban (aznap bezzeg volt kedve sütni). Na és ebben a napsütésben utaztunk tranzitútvonalról, eltévedéssel, visszafordulásos-tól, mindenestől vagy 15 órát és 954 km-t Brassótól Nová Sedlica-ig, felfegyverkezve mindennel, amire az elkövetkezendő négy

napban szükségünk lehetett: kíváncsisággal, nyitottsággal, halvával, házi csokival, életképes angol nyelvtudással, és nem utolsósorban a később senki által számon nem kért Covid-teszttel!”

Az egy csapatot való „melegedést” pedig még inkább fokozta szlovák vendéglátóink kedvessége, akik az érkezés pillanatától kezdve barátságosan fogadták a legtávolabbról érkező, kíváncsiságtól ragyogó szemű erdélyieket. Ági első

2

benyomásának emlékei a gőzölgő vacsora illatával keverednek: „Első gondolataim csütörtök esti érkezésünkkor főképp a közelgő vacsorára összpontosultak. Viszont ilyen meleg fogadtatásra nem számítottam. Mosolygósan kezét fogtunk a szlovákokkal, akik érdeklődtek az utazásunkról. Oldott volt a hangulat, és ez a meleg légkör egész ottlétünket végigkísérte”.

Bizony, a hangulatot már az első pár órában sikerült feloldani csapatvezetőnk, Filip ismerkedős játékaival, amelyek nemcsak kétmondatos bemutatkozásra korlátozták le ügyességünk megcsillogtatását,

Péntek reggel újult erővel, és az utazás fáradalmait (részben) kipihelve vágunk neki a nap kihívásának, a Kremencsúcsot megcélzó körtúrának. A szervezőknek köszönhetően olyan csapatokba tömörültünk, amelyekben minden nemzetiségnek és nemnek képviseltetnie kellett magát, így még csírájában sikerült elfojtani a klikkesedést. A kikapcsolódás mellett pedig feladatot is kaptunk: az előző este folyamán megismert alkalmazások egyikével rögzítenünk kellett a túra útvonalát, emellett képeket és videókat is készíthettünk a megörökítendő

na meg a politizálás. Ez azt jelenti, hogy a szlovákoknak és a lengyeleknek a túra végére valószínűleg már elégük volt Trianonból és a székely autonómiából, a fiúk legnagyobb csalódottságára pedig a sokadik történelemlecke után is értetlenül kérdeztek rá, hogy mi ugye csak ott-hon beszélünk magyarul. Természetesen a politikai és történelmi témák mellett egyebekről is elbeszélgettünk csapattársainkkal, így családjukról, tanulmányaikról és jövőbeli terveikről is szorgalmasan faggattuk őket. A nap méltó megkoronázásaként vendéglátóink multikulturális szlovák esttel kedveskedtek nekünk: ön-íróiával fűszerezett videóval tornáztatták meg rekeszizmunkat, majd ínycsiklandozó finomságokkal kényeztettek.

A szombati programnak rendesen keresztbe tett az eső, így hegymászás helyett templomlátogatásra adtuk a fejünket, aminek néhányan közülünk kifejezetten örültek. Ráadásként becsöppentünk egy szlovák minifesztiválra is, ahol csépléssel vezethettük le energiánkat, majd frissen sült ropogós kenyérral üthettük el éhségünket. Visszatértünk után összedugtuk fejünket csoporttársainkkal és feldolgoztuk a pénteki nyomvonalakat, kiválogattuk a képeket, az anyagokat pedig rövid leírások kíséretében feltöltöttük a Wikiloc nevű platformra. Ezáltal élesben is megízlelhattuk a digitális térképészet egy aprócska szeletét, a végeredményt pedig büszkén bemutatthattuk a többi csapatnak is. Áginak is kifejezetten tetszett ez a gyakorlat: „Sok új útvonalvevő, illetve térképes applikációt felfedeztem, mint például a Wikiloc, Mapy.cz, Strava, de amit én személy szerint a legtöbbet használtam, az a Relive volt. Ez az app nemcsak a track kezelésére alkalmas, hanem a túra során készített képeket is beilleszti az adott helyükre, végül pedig összeállít egy videót a tevékenységről”. Még Csanád is pozitív tapasztalatokkal gazdagodott, pedig ő inkább kutyuk nélkül szereti élvezni a kirándulásokat. „Nekem teljesen új volt a túratrackelés, mert eddigi túráimon sose használtam, nem láttam értelmét, de érdekes volt kitapasztalgatni, hogy mit hogyan kell csinálni” – osztotta meg elégedettségét.

Vasárnap délre esőmentes, túrázóbarát időjárást jósoltak, így nekivágtunk a vulkanikus Vihorlát-hegység megmászásának. Ahogyan egyre feljebb baktattunk a néhol meredek erdei úton, a köd egyre csak sűrűsödött, és a szél is megindult. Ági gondolatfoszlányai mindent eláruznak az ott megtapasztalt élettérzésről: „Esős időben indultunk, s ez menet közben csak ködös-szelesre változott. A Sninsky Kamen a képek alapján csodaszép

3

FOTÓ: DR. KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

1. A Kremenc-csúcson (1221 m)
2. Kémléljük a látóhatárt
3. A Kárpátok rétegei

hanem „rákényszerítettek”, hogy megtanuljuk egymás kacifántosnak tűnő szlovák, lengyel, magyar keresztnevét a *Lonely Island* memóriajáték által. Ráadásként egy gyors csoportfeladattal is sikerült még inkább összerázni a multikulturális társaságot, amelynek eredményeként összeírtunk minden olyan általunk ismert applikációt, amelyek hasznunkra válhatnak túrázás, természetjárás során. A nap csalódása akkor ért, amikor kiderült, hogy a szomszédban levő szállásunk valójában 10 km-re van a többiekétől, így minden reggel és este ingáznunk kellett Nová Sedlica és Ulicske Krivé (Görbeszeg) között.

pillanatokról és helyszínekről. A legmeghatározóbb élményt kétségkívül mindannyiunk számára az jelentette, amikor a tér-idő kontinuumát átlépve egyszerre lehettünk három helyen Ukrajna, Szlovákia és Lengyelország határát érintve a Kremenc emlékműnél. Ági szerint: „Az első túránk – ami a hármashatárhoz vezetett – nagyszerű volt. Mind látványvilágban, mind időjárás és túraútvonal szempontjából. Nagyon szép erdőn és réteken haladtunk keresztül, érett a szeder, és bár a Kremencről kilátásunk nem igazán nyílt, később egy dombocskatejéről gyönyörűen elláttunk a szlovák, a lengyel és az ukrán hegyek irányába”. Csanád számára is a túrák jelentették ottlétünk legemlékezetesebb pillanatait, Lóri szerint pedig a kirándulások maguk voltak a legjobb beszélgetések melegágyai, így nem is maradtak el a hosszú filozófálgatások,

lett volna, ám a köd csak a sziklák peremét engedte megmutatni. Jobb időben a túra kifogástalan lett volna, így viszont én nem kimondottan élveztem”. Csanád ennek ellenkezőjéről számol be: „Nagyon tetszett a Vihorlát-túra, igaz, nem volt jó idő, de én élveztem, amikor a csúcson fújt a szél és nem láttunk semmit, szerintem megvolt annak is a maga hangulata”. Miután a csúcsról leereszkedve sikeresen elvesztettük az útvonalat ismerő csapatunk részét, Lehel GPS-készülékére támaszkodva folytattuk utunkat, így magyar nótákat dalolva, a vizes, sáros köveken csúszkálva rövid idő alatt újra rátaláltunk a társaság másik felére.

Interkulturális erdélyi estűnkre mi is meglepetéssel készültünk, a kissé összecsapott Power Point-bemutatónk színvonalát otthonról hozott finomságokkal és ajándékokkal próbáltuk emelni, így mindenki EKE-jelvényvel, mágnessel, írószerrrel, emlékpólóval, csőszállal gazdagodva térhetett haza. Az est fénypontját mégsem erdélyi világunk megidézése jelentette, hanem az ezt követő multikulturális Activity-party, amelyet szlovák kártyákkal és magyar észjárással próbáltunk játszani úgy, hogy közben a szavakat angolul kellett körülírni, elmutozni vagy lerajzolni lengyel társainknak. Még szerencse, hogy a felsoroltak közül csak a körülírásnál volt szükségünk angol nyelvtudásunk megcsillogtatására. A nyelvek kavalkádjában mégis biztos pontot jelentett az angol dominanciája, „mert így senki sem került nyelvi fölénybe/hátányba, hiszen mindannyian egy kicsit keresve a bonyolultabb szavakat, hibáztatva beszéltünk, amit amúgy alig vettünk észre, így könnyen fel tudtunk oldódni. Ugyanakkor megnyugvással konstatáltuk, hogy közel azonos szinten műveltük e világnyelvet,

ami további bizakodásra adott okot” – foglalta össze Lóri lényegre törően az angol előnyeit. Aztán hozzátette azt is, hogy az anyanyelvek összehasonlítására sem maradt el, hiszen „mikor tudja mind a két fél az egresnek vagy a bér mátkozásnak az angol megfelelőjét? Vagy ki ne kapná fel a fejét, amikor egy idegen nyelvű diskurzusban anyanyelve szavait véli felfedezni? Nem mondom, kicsit irigykedtünk a másik két náció tagjaira, hiszen ha az anyanyelvükön beszéltek is az ellenkező féllel, nagy részében megértették egymást. Mi ilyen társakat már csak más bolygón ha találhatunk.” Ha pedig már a nyelvek háborgó tengerére sodródott irányt vesztett hajónk, nem szabad figyelmen kívül hagynunk Ági gondolatait sem, aki szerint ottlétünk egyik legnépszerűbb beszédtemája kétségkívül a nyelvi változatosság volt. Számára igazi sikerélményt jelentett, hogy utolsó nap végére már a lehető legtermészetesebben köszöntünk „dobry deň”-t a ház előtt sepregető nénikének. Ahogyan megfogalmazta: „Számomra az ehhez hasonló projektek legérdekesebb része a más kultúrákkal, emberekkel való megismerkedés. Hogy élnek, mit esznek, mit isznak, milyen mentalitásúak. És mekkora a döbbenet, amikor rájövünk, hogy a több ezer kilométer ellenére mennyire hasonlítunk – és mennyire különbözünk is egyaránt”. Azt is hozzátette, hogy mennyi mindent tanultunk a szlovákoktól, hiszen nélkülük sosem tudtuk volna meg, hogy „mennyivel jobb a kofola a kólánál, hogy milyen pompás a borovicska és hogy egyáltalán létezik egy korong alakú, kakaós-vaníliás ostya édesség”.

A hétfő reggelünk a kiértékelésről és a búcsúzásról szól: összeírtuk pozitív és negatív tapasztalatainkat, közösen megrajzoltuk egymás absztrakt portréját,

amin aztán kedves üzeneteket hagyhatunk, végül pedig körben állva fogalmaztuk meg ottlétünk legemlékezetesebb élményeit. Mivel a szlovákiai találkozás után egy lengyelországi és egy erdélyi alkalomra is sor fog kerülni, megkértem a többieket, hogy fogalmazzanak meg néhány üzenetet az erdélyi csapat többi tagja számára, akikre még ezután vár a nagy kaland.

Csanád: „Én azt üzenem mindenkinek, hogy legyen aktív, próbáljon beszélgetni és ismerkedni mindenkivel, amikor csak lehet. Még egy jó tanács: ne felejtsetek el a kulturális esteket. Vigyetek hazai terméket, amit meg lehet majd kóstoltatni velük.”

Ági: „Üzenni csak annyit szeretnék, hogy minél több emberrel beszélgessetek, mert én már sajnálom, hogy volt egy-két olyan ember, akivel egy szót sem váltottam. Hiszen ennek ez a lényege!”

Lóri: „A következő csapatnak üzenem, hogy feltétlenül nyissatok a többiek felé, mert rosszul fog esni, ha úgy mész el, hogy nem ismer szívesen mindenkit legalább egy kicsit. Akár javasolhatjátok, hogy minden nap más legyen az ülésrend az asztaloknál. Este igyekezzetek minél többet a társasággal lenni! Ja, és majd a lengyelországi útra, az erdélyi esthez vigyetek itthonról valami alapanyagot, finomságokat, na meg a halváért is bolondulni fognak!”

A többiekhez hasonlóan én is csak azt tudom üzeni, hogy legyetek nyitottak, szívjátok magatokba az új információkat, érdeklődjétek a szlovák és a lengyel kultúra iránt, valamint ne féljétek megszólalni angolul, mert a többiek sem fognak egyetemi szintű diskurzusokat tartani. Ha pedig nem hisztek nekünk, nyugodtan keressetek egy másik objektív, megbízható, tőlünk független forrást. ■

Kismihály Boglárka

Fizessen elő az Erdélyi Gyopárra 2021-re

Erdélyi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt):

- átutalás esetén: 51 lej
- készpénzbefizetés esetén: 61 lej

Kérjük, az előfizetés díját a következő bankszámlára juttassa el:

Societatea Carpatină Ardeleană
ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București
Bankszámla száma: RO74 INGB 0000 9999 0316 7890
Adószám (cod fiscal): 4960082
Megjegyzés: „Abonament revista Erdélyi Gyopár 2021”

Magyarországi előfizetőink figyelmébe

Az Erdélyi Kárpát-Egyesületnél rendelheti meg az Erdélyi Gyopárt!

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt, Erdélyből postázva):

- átutalás esetén: 5100 forint
- készpénzbefizetés esetén: 5600 forint

Kérjük, az előfizetés díját a következő magyarországi bankszámlára juttassa el:

Erdélyi Kárpát-Egyesület – Unicredit Bank
Bankszámla száma: 10918001-00000027-75640007
Megjegyzés: „Erdélyi Gyopár előfizetés 2021”

Kilátó a Fehér-köveken, Vigyázó-hegység
(FOTÓ: LÁZÁR TIBOR)

■ November 7-én a Vigyázó-hegységbe túráztunk, egyik kedvenc látványosságunkat, a Fehér-köveket kerestük fel. Ezúttal nem a klasszikus, Havasrekettyét érintő útvonalon mentünk, hanem Kőrissetőnél jobbra térve és autóinkat a Vár-völgyi erdészháznál hagyva, a Visszhangos-kő csúcsának árnyékában másztunk ki a Fehér-kövekhez. A legkeletibb sziklaorom kilátójára feltornáztatva magunkat ámulattal csodáltuk, ahogy szinte márdátávtalból tárul elénk a Száraz-völgy és távolabb a Vigyázó-hegység déli csúcsai. Innen a sárga pont jelzést követve a sziklák szélén kanyargó kitett ösvényen jártuk végig a természet eme csodálatos képződményét. Visszafelé a Vár-völgy felső felében megtekintettük a vulkanikus kőzetekből kialakult impozáns sziklákat, az Orosz- és a Pozsár-követ. Ezekre felmászni most nem volt időnk, talán majd máskor, mikor hosszabb lesz a nap.

■ November 13. és 15. között Sonkolyoson került sor az EKE túravezető-képző tanfolyam gyakorlati tevékenységeire. Péntek este érkezünk a szálláshelyünkre, hogy másnap reggel már korán „munkához” láthassunk. Szombaton a kora délelőtti órákban a túraútvonal tervezését gyakoroltuk az erre a célra fejlesztett számítógépes alkalmazások segítségével, majd miután megrajzoltunk egy útvonalat, elindultunk bejárni a megtervezett túrát. A Sebes-Körös vadregényes Révi szorosában gyalogoltunk, kimásztunk

A Fehér-kövek télen (Kalota-havas / Vigyázó-hegység) ■ (FOTÓ: BRĂDESCU GERHARD)

EKE '91 Nagyvárad-Bihar

a Pap-dombrára, majd a pozsonyvárosi iskolától leereszkedve, a Győzelem-barlangot érintve jutottunk vissza Sonkolyosra. Útközben a térkép- és GPS-használatot gyakoroltuk, sőt, még egy ügyes pontmegkeresős tájékozódási feladatot is sikerült megoldani. A vasárnap reggel a kötéletechnikák és a csomókötyözések ismertetésével és begyakorlásával kezdődött. Amint felmelegedett kissé az idő, kimentünk terepre, a Körös partján a Misid völgye közelében rendeztünk be különböző gyakorló pályákat, ahol a kötélbiztosítós mászás-haladás-ereszkedés fortélyait igyekeztünk elsajátítani. A bátrabbaknak jutalom is járt, ők egy kb. 12 m magas szikláról rappleztek le.

■ November 19. és 22. között a Bucsecs-hegységbe kirándultunk. A Diham és a Máláiești menedékházban szálltunk meg, innen jártuk be a környéket, hosszabb-rövidebb túrákat téve az időjárás szeszélyeinek függvényében.

■ November 22-én a Királyerdő-hegységben, a Jád völgyében túráztunk. Autóinkat a Lesui-völgyzárógnál hagyva indultunk el az enyhén havas tájban a Tutajos-barlang felé. Ezután a Savanyú-rét (Lunca Acră) felé vettük az irányt. Ez egy különleges karsztjelenség, egy szabad felszíni lefolyás nélküli, kissé elnyújtott zárt medence, ahol az oldalában eredő patakok összegyűjtött vizét a Nyerskő-barlangban lévő víznyelők vezetik el. Innen kimásztunk a Bulz-kőn lévő kilátóig, ahonnan régebben csodás panoráma tárult a tóra, amely néhány éve már le van eresztve. Mi is lementünk, és kihasználva az alkalmat, a tó fenekén, többé-kevésbé a régi úton sikerült visszamenünk a gépjárműveinkhez, útba iktatva persze egy bravúros megmerülő-elázós patakon-átkelést is.

■ Kihasználva a hirtelen jött jó időt, szintén november 22-én felmentünk az Erdélyi-szigethegység legmagasabb csúcsára, a Nagy-Biharra. Autóinkat a Pătrăhăițești faluba vezető út elágazásában hagyva, a behavazott makadám úton jutottunk fel az 1849 m-es csúcsra. Lenyűgöző látvány fogadott, a felhők többnyire alattunk voltak, csak néha kavart fel egy-egy foszlányt felénk az amúgy igen erős szél. Déli irányba a Retezat csúcsait is sikerült meglátnunk. Visszafelé menet kitértünk a Kis-Bihar csúcsa felé, hogy testközelből is megismerhessük a tájat uraló gigantikus méretű szélturbinákat.

■ Az előbbi túrán készült fotóktól kedvet kapva csapatunk december 1-jén ismét a Nagy-Biharra túrázott. Az útvonalon kicsit változtattunk, de az élmény ismét hatalmas volt. Szikrázó napsütés, havas táj, szuper kilátás, vidám csapat – minden, ami egy sikeres túrához kell.

■ A hagyományos Mikulás-túrákat december 5-én tartottuk meg. Ezúton nem mentünk messzire, hogy ne kelljen az utazás szervezési bonyodalmaival foglalkoznunk, így a Nagyvárad környéki erdős dombokon barangoltunk 17 km-t. A pihenők során mindenféle ünnepi finomságokkal kínálgattuk egymást, sőt, egy adott pillanatban a Mikulás is megérkezett közénk, és szétosztotta jelképes ajándékait a túrázók között.

■ December 26-án kicsiny csapatunk egy kellemes beigliégető-túrára ment a Vigyázóra. A korai indulásnak is köszönhetően sikerült végigjárni a menedékház – Vigyázó-csúcs – Fehér-kövek körutat, és még sötétedés előtt visszajárni a Havasrogonzra hagyott autónkhoz. (Lázár Tibor)

A Fericsei csontbarlang, avagy néha jobb lent, mint fent

■ Kisszedresről (Sudrigiu) a Pádis-fennsík felé haladva a 763-as számú megyei úton, Vasaskőfalva (Pietroasa) előtt balra letérve, Alsópojény (Poieni de Jos) és Szód (Saud) település után érkezünk meg Fericse falu (Ferice) határába. Érdeemes megállni egy pillanatra, és megörökíteni a Fericsei Magura lankás bájait. A falu első házai után éles jobb kanyarban halad az út tovább, de mi itt leparkoljuk az autót, és az egyenesen előre, illetve jobbra tartó szűk utcácskán ereszkedünk le a falu szélére. Az utolsó háznál letérünk az útról, és egy kiépített pihenőhely felé vesszük az irányt, mellette jobbra kis forrás, mely valószínű, a barlang vizét hozza felszínre. Itt már rátérünk a sárga háromszöggel jelzett turistaútra, ami Biharfüredre (Stâna de Vale) visz fel. Az ösvény meredeken indul be a csúszós domboldalon, majd szűrős, sűrű bozótban éri el a mészkősziklákat. Itt egy éles jobbkanyarral elhagyjuk a jelzett ösvényt, és pár lépés után, egy sziklaparkányon keresztül megérkezünk a barlang bejáratához.

„Az egész barlang egy vízvájta hosszú alagútból áll, mellékágak nélkül, melyben eltevedni nem lehetséges. Vezetőre benne éppen semmi szükség nincsen.” (Czárán Gyula: *Kalauz, Magura-körút*, Belényes, Süssmann Lázár nyomdaja, 1903.)

Már belépéskor megcsap a régkor hangulata: a szerény szádát, a bejáratot Czárán kimélyíttette, és a továbbiakban az általa kivájtott lépcsőfokokon és kiásatott barlangi ösvényeken haladhatunk föld alatti utunkon. Rögtön a barlangkapu után, mélyen balról, egy járatból felhallatszik a patak morajlása. Az első, nagyobb terem megnevezése (Templom) Petényi Salamon Jánostól (1799, Ábel-Lehota – 1855, Pest) és Kovács Jánostól (1816, Szeghalom – 1906, Szalacs), a magyar barlangkutatók két kiemelkedő egyéniségétől származik, akik 1854-ben szervezték meg az első olyan magyar expedíciót, mely egy terület (Bihar) összes barlangjának feltárását tűzte ki célul. A Fekete- és a Sebes-Körös közötti terület kutatásairól írta Petényi: „... hogy az ott létező, számos barlangok közt, 's netán még ismeretlen csontbarlangokat felkeressem, kikutassam, 's azokat őslénytani tartalmukkal együtt megismerjem és leírom... A csontbarlangok nemcsak sírboltjai az őslényeknek, azok egyszersmint laktanyái most élő többféle állatoknak is, 's azért valamint őslénytani, úgy zoológiai tekintetben is felettebb érdekesekek.” (Petényi, Akadémia székülés, 1854.) Kovács János 1847–1855 között hat alkalommal földtani, őslénytani és zoológiai kutatásokat végzett Bihar megyében. Több mint húsz barlangot vizsgált meg, és így emlékezik az 1854-es kutatásokról: „1854. jun. havában felejthetetlen emlékü Petényi barátommal ismét a Körös völgyét vizsgáltuk meg... Nekem pedig a fericsei barlangban egy még eddig egészen ismeretlen bogarat volt szerencsém találni, a Casops fericsensist... mit csak azért említek meg itt, hogy a példa által mások is felbuzduljanak a további kutatásra.” (Kovács János, Magyar Földtani Társulat, beszámoló, 1863.)

Dr. A. Adolf Schmidl írja 1863-ban, Bécsben megjelent könyvében, *Das Bihar-Gebige an der Grenze von Ungarn und Siebenbürgen* (A Bihar-hegység Magyarország és Erdély határán), hogy: „a kőtörmelék és iszap felületén is szétszórva a barlangi medve (*Ursus spaeleus*) csontjai, bordák, velőscsontok, forgók, fogak, medencedarabok hevernek”.

Nagy örömmel tapasztaltam, hogy a tudományos berkekben ma már nem divatos szokás szerint a két illusztris felfedező gyöngybetűs kézjegye még mindig hirdeti ezeknek a daliás időknél az úttörő hangulatát a barlang falain: „IX. megvizsgálva Petényi Salam. és Kovács János által, 1854 18/”, illetve „Csontbarlang 18/1854”.

Dr. A. Adolf Schmidl (1802–1863)

Kovács János (1816–1906)

Petényi Salamon (1799–1855)

3

A Templom cseppkőoszlopa után csendben zuhog alá egy „megkövült vízesés” és vigyorog félelmetesen egy vasorrúbába-féle is, majd következnek: „az említett kutatók által u.n. Csontbarlang. Itt találtak ők u.i. akkor legtöbb ősvilági csontot, mert a barlang belső részébe, a gazdagabb csont-telepig nem hatoltak el. Ez a régi telep el van most a barlang útjának igazítása folytán némileg temetve.” (Czárán Gyula, Kalauz)

A Bethlehem-Sátor lelőgő cseppkőfüggőnyeit az idő turistáinak vasfoga megviselte. Komoly hiányosságok mutatkoznak benne, de így is egy igen szép vizes átjárót képez az iszapgaléria felé, mely tele volt barlangi medve csontjaival. A következő nagy csarnokot csak hason kúszva lehetne bejárni, ha Czárán nem vájatott volna a felgyűlt hordalékba egy kényelmes barlangi ösvényt. A terem végén ismét a patak medréhez jutunk, de innen visszautat parancsol a Kalauz: „s ugyanazon úton kifelé menve 100 lépés után a Kétszarvú kő, egy ugyancsak a víztől ily alakra kivájt nagy sziklabákvány”. ■

Egri Ferenc,
Czárán Gyula Alapítvány –
Bihari Turista Club

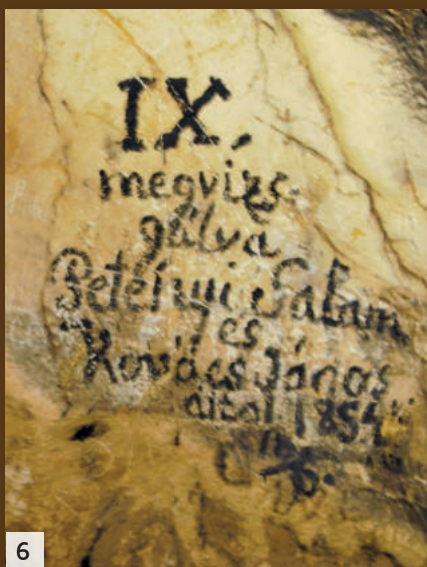
4

7

5

6

FOTÓ: EGRI FERENC

1. A Fericsei Magura
2. A Petényi Salamon János és Kovács János kutatásait megörökítő felirat
3. Templom
4. Bethlehem-sátor
5. Csokoládéjártat (a szerző megnevezése)
6. A Petényi Salamon János és Kovács János kutatásait megörökítő felirat
7. Barlangi nyehőce (a szerző megnevezése)

Fele se mese 4.

■ És íme, itt van egy újabb mese fele. Ennek fele se mese! Már negyedik részét közöljük egy mesesorozatnak, melyben van Csodarét és kisember, hozzá pedig számos szebbnél szebb virág, hogy a varázsvilágban kössön ki az, aki velünk tart. Nem késő csatlakozni a meseföldön járókhoz. Olvasd a történetet, és ahol a mi szavunk véget ér, onnan kap erőre a te hangod, hogy megírd, megéld a mese folytatását. Hűségese mesélőtársainkat, akik a sorozat első részétől mellénk szegődtek, immár ismerősként köszöntjük, ők már tudják, hogy mindenki számára egyedi ajándékot rejtenek a mesesorok. Olvass, éld és alkossd meg a saját mesédet, melyet tovább mesélhetsz, leírhatsz magadnak, vagy akár elküldheted nekünk is a vormairemese@gmail.com vagy a balazs.katalin@eke.ro címre, tárgyként a Felesemese szót gépelve. Uccu neki, irány Csodarétre! ■

Vormair Emese és Balázs Katalin

Kismanó kalandja a föld gyomrában

■ Új hajnal virradt a Csodarétre, s immár ez a vidék el sem tudná képzelni magát csak úgy, magára, a kócos kisember nélkül. S lám, meg is jelenik emberként az erdőszélről kémelve a tájat. Hűvös van, jól begombolja kabátkáját, s reméli, szívből, hogy a kora tavaszi eső nem áztatja el ruháját. Cipője sáros lesz, de se baj, gondolja, nem is sejtve, hogy pár perc kell csupán, és tetőtől talpig latyakos lesz minden veddfelkéje.

Elege volt a bezártságából, a hosszú télből, s úgy gondolta, ha mennykövek potyognak is az égből, a lelke kikívánczik a Csodarétre. Egy vakondtúrás lehetett a ludas, egy kisebb megcsúszással párosulva, és máris elhasalt a kis pasas oly módon, hogy éppen csak az arca nem hagyott lenyomatot a lucskos földön.

Haragra is gerjedhetett volna, ha nem veszi észre, hogy bizony ez az esés a kisebbik rossz ezen a napon, tőle félméternyi-re egy szakadék keletkezett a földben, na, ha oda belezsuppan, az lett volna a katasztrófa. Nézi, nézi, amint a ketté nyílt föld betekintést enged a kebelébe, s egyszer csak azt veszi észre, hogy valami megmozdul a rögök között. Piros a sipkája, zöld a nadrágja, tenyeresek a fülei... ez hangya nem lehet, gondolja.

A fura képződmény leginkább egy manóra emlékezteti, s jobban szemügyre venné, ha el nem tűnne babszem teste a szakadékban. Innen a szeme már nem segíti a kisembert, de hegyezheti a fülét, mert hangokat hall, egy cingár gyermekhangot, tán a manóét, és egy öblöst, eddig sosem ismertet.

– Na ezt jól megjártam, itt aztán más sincs, csak sötét és sehol senki. Soha az életben meg nem látom többé a napvilágot. Kellett nekem reggel felkelni, s útnak indulni – mondja a manó csak úgy önmagának.

– Adj' Isten, te csipetnyi teremtmény! Öreganyádnak is nézhetnél, hiszen éppen az ölembe pottyantál – dohogta nem várt válaszként valaki.

– A kis manó nem hitt a fülének, s restellte is, hogy kérdezen a senkitől, mégis szólásra nyílt a szája: Ki beszél? Milyen öbbe estem én?

– Földanya fogott fel kötényében, ha már elnyelt a sötétség.

– Aszta hé! Ez a te birodalmad? Mondhatni vakító. S ezek a kusza akadályok mi a fenék? Alig tudok átvergődni rajtuk, mint-ha őserdőben járnék, liánok között, sőt, még rosszabb, mert látás híján csak tapogatózhatok.

– Bizony gyökerekben botorkálsz. Ölemben tartom őket is, mint mindent, amiben az élet rejtőzködik. Suttogok nekik a nagy Égről, csillagos subájáról, a Levegőről és szellős palástjáról, a Napról és meleg fényéről...

– Kötény, s suttogás! Én inkább koporsót tudok elképzelni. Olyan, mintha ide azok kerülnének, akik odafent a föld színén gonoszak, rosszfélék, önzők voltak. S mondjuk azok a gyermekek, akik nem eszik meg a spenótfőzeléket.

– Valami igazat is mondasz. Aki idekerül, az gyötrődés nélkül nehezen jut vissza a világosságra. Sokan próbálkoztak mindenféle boszorkánysággal, de árnyékukat nem sikerült suttogásom nélkül átugraniuk.

– S kötelező módon mindenki itt köt ki?

– Nem láttam olyant, hogy valaki gyökerek nélkül hosszan éljen. Kapaszkodói tartják meg, és ott gubanc, sötétség, elmúlás

tekeredik az élni akarással. Akkora erők ezek, hogy erős karommal tudom csak ölemben megtartani.

– Bölcsüket mondasz itt nekem. Azt érzem, hogy tengernyi erő van benned, s azt akarod elhitetni, hogy minden rendben van, de ehhez képest én fázom, félek, látásomat is elvette a sötétség. Itt a vég, hidd el, ezt érzem, s kíváncsi lennék, tudsz-e akkora csodát tenni, hogy higgyem szavaidat. Ha olyan nagyokos vagy, ne csak beszélj, mutass is valami szépet!

– Most nyisd ki azt az iciri-piciri szemedet, amivel nem látsz, hogy beleláthass a semmibe: épp egy sáfrány hagymáján pöf-feszkedsz és szidod a sötétséget. Ha megsimogatod és megmelengeted, megérezed, hogy a bal oldalán egy pici hajtás indul el. Félénk, mint te, de hisz a benne lakó erőben. Bátorítsd csak!

– Ó, persze, és amin az alább szinte átestem az maga a tulipán, ugye? Éreznem kellene bibéje bársonyát... – jegyezte meg gúnyosan.

– Nem, az az ezeréves Tölgy északi gyökértékervénye, te kis pimaszkodó! Ősidők óta őrizzük és adjuk tovább a tavaszi feltámadás titkát. De mutatok neked még valakit, te kis hitetlen. Ez itt a kockás kotúliliom gubanca. Nehezen születik újjá. Friss bimbójával is sokáig kúszik-mászik a felszínen, mígnem aztán akkorára nő az önbizalma, hogy elkezd fölemelni törékeny üstökét.

– Na, azt én megnézném!

– Gyere csak! Legyintettél a suttogásaimra. Sebaj! Itt egy fénysugár és egy szellőszárnyacska. Nem ígérem, hogy megúszod anélkül, hogy sárba keverednél és fejedem rögök koccanának. A többi a te leleményességed!

– Úgy látom, ennek fele se mese! Kész tények elé állítottál. Ide hát a fénysugarat, hogy meglássam a szellőszárnyacsákat!

– Viszontlátásra – dörmögte a manó után jószágos hangján Földanya. Beleszipantott rögeivel a levegőbe, és jóleső mosoly derült arcára: élet születik!

A kócos kisember eddig hallotta a történetet, s hogy a párbeszéd nem folytatódott, elkezdett arra gyanakodni, hogy itt hamarosan látványosságra lesz kilátás. Tágra nyitotta szemeit, s kémelte makacsul az árkot, hátha látna valamit. S akkor valami megpöccintette az orrát, mintha a barátja fricskázta volna meg, de még arra sem volt ideje, hogy alaposabban megnézzze, mi a csoda, az álla alatt kezdett dudorodni a föld. Mit ad Isten, egy kockás lilium levele, szára s törékeny bimbója jelent meg a szeme előtt, s pár centivel odébb, az orra helyén egy sáfrány kelyhe nyílt a semmiből. Ahogy meghasadt a sáfránybimbó, láss csodát, ott benne a kis manó kapaszkodott a bibékbe. Úgy pislogott, mint aki sosem látott még napvilágot.

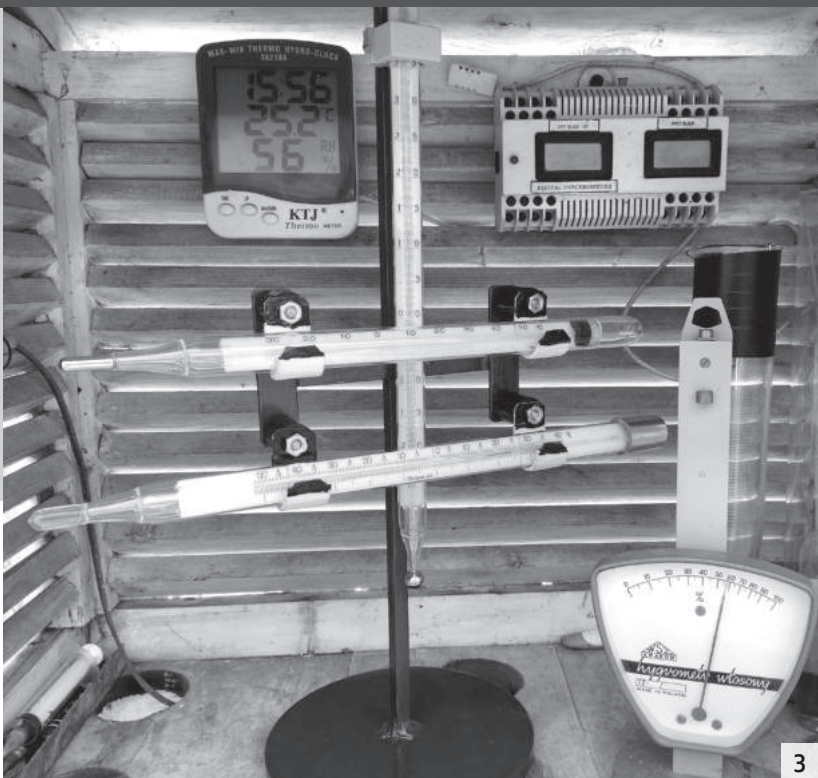
A kisember fejéhez kapott, majdhogynem belekapaszkodott saját kócos hajába: ennyi gubancból, sötétségből, félelemből hogyan nyílhatnak ilyen törékeny csodák? Milyen erő képes áttörni a keménységen, az elveszettség éjféketéjén? Nem tudta legyőzni a kíváncsiságát, talpra állt, dobantott egy nagyot és beleugrott a hasadékba. Már nem félt, hogy beleesik, hitte, hogy odalent nem egy szörnyeteg fogadja. Dobbants te is, nézd meg, mi rejlik számodra abban a kötényben! ■

Nem hivatalos meteorológiai mérések, állomások

Dr. Rusz Otília
EKE Marosvásárhely
ruszotti@yahoo.com

Meteorológiai megfigyelések még a meteorológiai műszerek (hőmérő, csapadékmérő, barométer stb.) megjelenése, elterjedése előtt is voltak. Erdélyben például Czegei Wass György éveken keresztül (17. század vége – 18. század eleje) rendszeresen feljegyezte a fontosabb meteorológiai jelenségeket, és minden évre leírta az évszakok főbb jellemzőit az időjárást illetően.

része az illető ország meteorológiai intézetének, az nem hivatalos meteorológiai állomás, azaz például az itt mért adatokat nem továbbítják (a hivatalos állomások óránként továbbküldik a mért és megfigyelt adatokat), az éghajlati atlaszokban sem találkozhatunk ezekkel. Ilyen értelemben a 18. század végén és a 19. században sok állomás számított „nem hivatalosnak”.

Azokat a méréseket, amelyek nem felelnek meg az előírásoknak (például a műszerek elhelyezése miatt), nem lehet figyelembe venni. Ajánlott, hogy folyamatos megfigyelések legyenek, és minél hosszabb időintervallumra terjedjenek ki, az észlelőnek is megfelelő tudással kell rendelkeznie. Az automata állomások megjelenése előtt naponta (többször) le kellett olvasni a műszereket, vagy lemérni a csapadékat. Sőt, ha valaki íróműszert használt, akkor naponta ki kellett cserélni a diagrammákat. Meg kell jegyezni, hogy annak

■ 1781-ben megalakult ez első meteorológiai mérőhálózat, de ebbe csak 39 állomás tartozott Európából. A magyarországi Országos Meteorológia Szolgálat 1870-ben jött létre, Meteorológiai és Föld-delejességi Intézet néven, míg a romániai meteorológiai szolgálat 1884-ben alakult, Serviciul Meteorologic al României volt a neve. Minden olyan állomás, amelyik nem

1. A Hellmann-Csomos féle csapadékmérő és (balra lent) a csapadékmérő henger Nagyszalontán (FOTÓ: KÓSA-KISS ATTILA)
2. A szentegyházi (magán) meteorológiai állomás (FOTÓ: NAGY ISTVÁN)
3. A szentegyházi meteorológiai állomás műszerházikója (FOTÓ: NAGY ISTVÁN)

ellenére, hogy a megfigyelők általában nem hivatásos meteorológusok, a szakmai felkészültségük megfelelő. Az ebben a cikkben említett személyek kiváló szakmai tudással rendelkeztek, rendelkeznek, ezért is kerültem rájuk vonatkozóan a „nem hivatásos” jelzőt.

Nem valószínű, hogy folyamatos megfigyelések voltak Magyarigenben 1798 decemberében. Ezt írták: „*A hideg Karátsony második éjtzakáján olyan nagy volt, hogy a' Thermometrum a' fagyraló pontonn állól 23 Grádusra leszállott, és így három grádussal volt nagyobb hideg, mint Bécsben 1776-ban.*” (Reaumurban -23 , Celsiusban -29 fok). Viszont ezekkel a mérésekkel is hozzájárultak a meteorológiai megfigyelések, mérések fejlődéséhez. Nagyjából ugyanebben az időben Temesváron folyamatos, több mint két évtizedes meteorológiai megfigyelésekről tudunk (1780–1803). Ezek Klapka Károly József nevéhez fűződnek, aki gyógyszerész volt, de a város polgármestere is. Réthly Antal leírta ezeknek a feljegyzéseknek a kissé kalandos történetét, például azt is, hogy ezek egy része „*elkallódhatott a történelem vérzivatarai alatt*”. Azt is megemlítette, hogy a megfigyelések naponta háromszor történtek. Két hőmérőt használt Klapka, Réaumurban és Fahrenheitban mérte a hőmérsékletet.

A kezdeti kolozsvári méréseket (1833–1845) az Erdélyi Híradó közölte, ezek a megfigyelések Hornyai Ambrus nevéhez fűződnek. A 19. század közepén a bécsi meteorológiai intézet néhány erdélyi városból is közölt adatokat: Nagyszebenből, Segesvárról, Brassóból, Besztercéről, Medgyesről, azaz a szász városokból (ezek mind hivatalos méréseknek minősülnek.) A század második felében Erdély-szerzte egyre több helyen igyekeztek meteorológiai állomásokat létesíteni. Néhány állomás esetében a kezdeti „nem hivatalos” jelző alakult át „hivatalossá”. Sepsiszentgyörgy 1870 után „*pár évig sürgönyző állomás volt*” (azaz továbbította a megfigyeléseket a központi intézethez), de mivel ezek a mérések hiányosak voltak „*a meteor. évkönyvekbe nem vették fel*” – kesergett Farnos Rezső. Ennek ellenére Farnos tovább végezte a méréseket, sőt, felajánlotta a központi intézetnek, hogy legalább öt éven át pontos megfigyeléseket fog végezni, ha el látják műszerekkel. „*Az igazgatóság azonban kérelmét nem vette tekintetbe, azt hozván fel érvül, hogy a nevezett városnak még nincsen vasútiállomása. (Pedig hogy ne lett volna már abban az időben!)*” 1893-ban végre küldtek műszert, de csak csapadékmérőt. Farnos nem adta fel, „*így is hozzá fogott az észleltek vezetéséhez, saját költségén berendezett hőmérő-házikóval, miután azt 1893. őszétől kezdve nyílabb telken állíthatta fel. Mindezen fáradozások dacára is 1894. tavaszán nem Sepsi-Szentgyörgy, hanem Botfalu lón a megígért sürgönyző, meteorl. állomás, a cukorgyár telepe, hol már azelőtt is rendszeren vezették a följegyzéseket*”.

A 20. század elején László Ferenc folytatta a megfigyeléseket, a tevékenységét méltatták az *Időjárás* folyóiratban. Ekkorra az állomás már hivatalos vált, sőt, a Meteorológiai

és Földmágnesség Intézet Évkönyveiben már napi adatokat közöltek Sepsiszentgyörgyről (többek közt Kolozsvár és Nagyszeben mellett). Természetesen nem Sepsiszentgyörgy az egyetlen példa arra, hogy miként járultak hozzá a nem hivatalos meteorológiai állomások, illetve az ottani lelkes és szakmailag jól felkészült észlelők (nem egy közülük doktori címmel rendelkezett) ahhoz, hogy egy helységben hivatalossá váljanak ezek a megfigyelések. Így például Bányai János leírásából tudjuk, hogy Székelyudvarhelyen a múlt század közepén két helyen is folytak meteorológiai mérések, megfigyelések.

Igen értékes megfigyeléseket végzett Mezőbándon Márton Dénes biológiatanár, a 20. század második felében. Mind ezeket egy könyv formájában ismertette (*Mezőbánd éghajlati monográfiája*). Hosszú éghajlati idősorokról van szó. Rendszeres adat, táblázat, grafikon található a könyvben. A csapadék esetében az 1971–2000-es periódusra vannak napi adatok, a hőmérséklet esetében az 1975–2000-es időszakra. Viszont a hivatalos meteorológiai állomásokkal ellentétben Márton Dénes nem négy, hanem csak napi három értéket olvasott le a hőmérő esetében (kimaradt az éjjeli mérés), illetve naponta kétszer mérte le a csapadékot. Ezért, felhasználva a marosvásárhelyi, a nagysármási és a tordai állomásokon mért értékeket, korrekciókat alkalmazott (ha kimarad az éjjeli mérés, akkor természetesen nagyobb középértékek jönnek ki a hőmérsékletnél). Kimutatásai szerint az átlaghőmérséklet Marosvásárhely és Mezőbánd között csupán $0,1$ °C, míg a csapadékmennyiség 6 mm-rel több Marosvásárhelyen. Azt is megvizsgálta, hogy a csapadékatatok alapján mennyire válik be a Medárd-napi időjósítás. Megállapította, hogy „*a fenti adatok nem támasztják alá a Medárd-nappal kapcsolatos népi megfigyeléseket vagy hiedelmeket... abban az értelemben fellelnek meg a valóságnak, hogy júniust tartják a legcsapadékosabb hónapnak*”.

Nagyszalontán 1978 óta végez folyamatosan csapadékméréseket Kósa-Kiss Attila. A mérőműszert egy kertben helyezte el (ugyanazon a helyen a kezdetek óta), jelenleg egy Hellmann-Csomor-féle pluviométert használ. Az 1979–2019-es időszakra a csapadékmennyiség sokéves középértéke 510 mm (ez 100 mm-rel kevesebb, mint Nagyváradon, a hivatalos állomáson, de itt több évet vettek figyelembe). A legnagyobb értéket, 858,7 mm-t 2010-ben jegyezte Kósa-Kiss Attila, a legkisebbet pedig 2000-ben mérte, 256,4 mm-t (a nagyváradi meteorológiai állomáson is ebben az évben mérték a legkevesebb csapadékot).

Szentegyházán Nagy István működtet egy meteorológiai állomást 2016 óta. Habár kisebb megszakítások voltak annak a méréseket illetően, ő jóval több mindent mér, nemcsak hőmérsékletet és csapadékot, hanem relatív páratartalmat, szélirányt és erősséget, napfénytartamot, légnomást. Időként közli ezeket az adatokat a *Szentegyházi meteoállomás* Facebook-oldalon. Ezt az oldalt azért is érdemes követni, mert itt nem hivatalos időjárás-előrejelzések is vannak. Időközben Nagy István a csíkszeredai (hivatalos) meteorológiai állomás alkalmazottja lett.

Az Országos Meteorológiai Szolgálat 2013-ban kifejlesztette a MET-ÉSZ rendszert, itt megjelennek a hivatásos észlelések, de az amatőrök által végzett megfigyelések, mérések is. Ezek a www.met.hu/idojaras/aktualis_idojaras/megfigyeles/metesz oldalon találhatóak. Nálunk ilyen lehetőség nincs, eléggé elhatárolódnak az amatőr megfigyelésektől, viszont például európai szinten létezik egy applikáció, az EWOB, ahol meteorológiai jelenségekről tudósíthatunk. ■

Zsigmond Enikő Kőváry László-díjas lett

FOTÓ: JÁNOSI CSABA

■ Nagy megtiszteltetés érte 2020-ban az EKE tagságát. Zsigmond Enikő, a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület tagja az EMKE-től Kőváry-díjat kapott.

Zsigmond Enikő tanító szülők gyermekeként 1944. július 21-én Marosvásárhelyen látta meg a napvilágot. Már gyermekként bebarangolta Székelyföldet. A betűvetést édesanyja szülőfalujában, Tunsádon kezdte, majd a Hargita nyugatra néző lejtőjén álló Nagybaconban, édesapja szülőfalujában folytatta. Az elemi iskola utolsó három osztályát Gyergyóremetén járta. Középiskolai tanulmányait a sepsiszentgyörgyi, szigorúságáról nevezetes Mikes Gimnáziumban végezte. Kitűnő tanulóként innen került be a kolozsvári egyetemre. Szakmai tevékenységét az EMKE Kőváry László-díjának átadása alkalmából felolvasott laudációból ismerhetjük meg.

Nehéz feladat néhány sorban összefoglalni egy olyan gazdag geológusi, természetjárói, pedagógusi életpályát, mint a Zsigmond Enikőé, de Áprily Lajos verssorai kisegítettek: „Pogány szerszám a kalapácsom,/ kegyetlenül zúz és hasít./ Tűzet lobbant a szikla-kőből./ Erdélyi kő: komor dacit.” Ebben a pár sorban benne van mesterségének, a nagy hírű kolozsvári

Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szerzett geológusi szakmának címere, a kalapács, amihez társul a tűz, az ész. Mentet Malleo. Igen, Zsigmond Enikő ésszel és kalapáccsal járta szűkebb hazáját, a Székelyföld tájait, a Csíki-havasokat s a Hargitát. A Tatros völgyét s a Nyárádét. Erdővidéket s a Nagy-Hagymást. A Csomádról csodálta Csíkot, Gyergyót, a Görgényt s Háromszéket. Gyaloglatai nem múltak el nyomtalan, több száz kilométer festett turistaútvonal kigyózik utána, s olyan turistakönyvek, mint a Nemere, a Csíki-havasok s a Csomád. S utolsó szerelme, a Hargita.

Erdély tágabb tere se volt ismeretlen előtte. Közél ötszáz erdélyi túraútvonalat összefoglaló könyvet adott a természetjárók kezébe. Ahogy az idő engedte, egykori kolozsvári diáktársaival bejárta Izlandot s Amerikát, ahol békés indiánokkal szívott békepipát. A tűzhányók szigetén látottakat Izland, ahol az idő születik című könyve tartalmazza. Az amerikai Szikláshegysegről most veti papírra sorait.

Ahhoz, hogy szülőföldeden eligazodj, s el ne tévedj, térképre van szükséged. Ebben is maradandót alkotott. Színes, tartalmas, hátlapszöveges Szent Anna-tó és környéke, Gyimesek, Csíki-havasok, Nemere, Hargita túratérképein kifáraszthatjuk

magunkat. A Székelyföld borvizei és gyógyfürdői, valamint A Szent Anna-tó és környéke című térképei a Szép Magyar Térkép kiállításon díjazottak.

A Székelyföld borvizei és gyógyfürdői című térképe kapcsán elmondhatom, hogy azon kevés geológusok közé tartozik, akik ott bábáskodtak a hetvenes évek székelyföldi borvízpalackozó üzemeinek az elindításánál, a régiek modernizálásánál, s még címkézhatték is az üvegeket a híres kászoni, mára már feledésbe merült répáti, jakabfalvi borvíztöltődékekben. De ipartörténeti írásai mellett feltérképezte a Kelemen-Görgény-Hargita vulkáni vonulat összes szénsavas ásványvízforrását, fürdőit s mofettáit.

A komor dacit vagy a szürkés-kék andezit Zsigmond Enikő napi tevékenységéhez kapcsolódott. Nem volt leányálom. Ahogy mondja, három megye harminc kőbányáját, annak termelését, kővének minőségét kísérte egy életen át nagy figyelemmel.

A dacit, a csomádi, a büdös-hegyi dacit volt egyetemi diplomadolgozatának is a témája. Treiber János tanár, a téma-vezetője egy életre feltarisznyálta Zsigmond Enikőt erdélyi kővel, a vasúti pályák alapozókővel, a komor dacittal s a szürkés-kék andezittel.

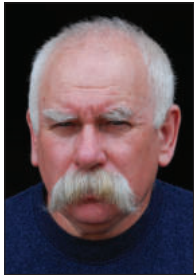
A kemény geológusi munka során felhalmozott tudást, környezet- és helyismeretet Zsigmond Enikő átadta a Beder Tibor kezdeményezte Jöjjön velünk! természetjáró mozgalom résztvevőinek, majd később a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület tagjainak, vagy túravezetőként a kárpát-medencei országjáróknak tálalta nagy-nagy szeretettel.

Ismeretterjesztő írásai az erdélyi napilapok és hetilapok hasábjain a hetvenes évektől olvashatók. A rendszerváltás után az EKE folyóiratának, az Erdélyi Gyopárnak az oldalain jelennek meg színes élménybeszámolói. Hangja a Kolozsvári Rádióban is hallható, alakja a Hazajárók erdélyi filmkockáin vagy a bukaresti magyaradás Utilapu műsorában tűnik fel...

Zsigmond Enikőnek sok szeretettel gratulálunk és kívánjuk, hogy a Kőváry László-díj ösztönözze további széptelmesre! ■

János Csaba

A maroshévízi Bánffy-fürdő

János Csaba
Csíki Természetjáró
és Természetvédő
Egyesület
cscstte@gmail.com

■ Maroshévíz, vagy ahogyan korábban emlegették, Toplica áruklódó helynév. Le se kell írunk, hogy milyen hőmérsékletű vízben fürödtek a bölényt vadászó Bánffyak és Erdély fejedelmei, urai, mert kiderül a helynévből. Orbán Balázs is így kezdi a helység ásványvizeinek leírását: „Toplicza területén meleg források is buzognak fel, oly ásványos vizek, melyekről a tudomány, de még a szenvedők sem sokat tudnak, mert azok felémelve is alig, annál kevésbé voltak észlelve, vagy vegyelemmezve, pedig igen valószínű, hogy azokban az egészségnek megbecsülhetetlen kincseit rakta le a természet.”

Mióta ismert a Bánffy? Erre nehéz válaszolni, de nagy a valószínűsége annak, hogy a környéket járó ember ismerte és használta is Toplica meleg gyógyforrásait, amelyek a Maros jobb és bal partján is előfordulnak.

A toplicai gyógyhatású melegfürdők első írásos említése nagy valószínűséggel a Rákócziakhoz köthető. Ezt bizonyítja Orbán Balázs leírása: „Rákóczi György fejedelem 1638-ban maga is meglátogatta, legalább ily következtetést vonhatunk nevezett fejedelemnek 1638. jún. 10-én kiadott azon instruíciójából, melyet a fogarasi várba indított Siklósi Mihálynak küldött, s melyet a gyergyói meleg fürdőkön (in Thermis Gyergyoiensibus) ír alá. Nem lévén pedig Gyergyóban más meleg forrás, sőt a borszéki akkortájt felfedezetlen lévén, más ásványos fürdő sem, igen ésszerű ennél fogva azon következtetés, hogy Rákóczi fejedelem éppen itten a topliczai forrásoknál időzött.”

Az 1941-es Magyar Katonai Felmérés térképén a Mogyorós-patak és a Zápod-patak között a 739 méter magas Kereszthegy alatti Maros-teraszon fekvő üdülőttelep Hévízfürdő néven szerepel. Czirják Károly *Taplóczától Maroshévízig avagy*

Maroshévíz monográfiája című könyvéből megtudtuk, hogy a fenyők koszorúzta, 1900-ban Bánffy névre bejegyzett melegfürdőt 1972-ben Fenyőre keresztelték. Érdekes, hogy a korondi Fenyőkúton a tócsát, a mocsarat taplocaként emlegetik.

A Maros bal oldali magas teraszán a Görgényi- és a Kelemen-havasok vulkánjai által felhalmozott kőzetösszetből, valamint a mélységben húzódó kristályos mészkövek víztároló repedéseiből származó langyos, 26,5 Celsius-fokos, nagy hozamú, egy 6x9 méteres medencébe foglalt forrásai táplálják a 33,5x18 méter alapterületű fürdőmedencét. Egy északkelet-délnyugat tengelyű geotermikus anomália mentén feltörő langyos források vize a vegyi geotermikus értékek (SiO₂) alapján Maroshévíz területén a nagy mélységű ásványvizek hőmérsékletére becsülik a geológusok. A Bánffy-fürdő vize kalcium-nátrium-magnézium-hidrogénkarbonát-klorid típusú. A korábbi lapszámainkban ismertetett Maros-menti szénsavas forrásokhoz hasonlóan a maroshévízi források vizének is magas a nátrium-klorid tartalma, ami csak azzal magyarázható, hogy a mélységben a Görgényi-havasok fiatal vulkánjai alatt az Erdélyi-medence sós üledékei is jelen vannak. A fürdőmedencéből kifolyó, kalcium-karbonátban gazdag termálvíz a Maros teraszának peremén mésztufazuhatagot képez. Téli-nyári kedvelt turistalátványosság a vízesés.

A Bánffy-fürdő vizének első vegyelemzését 1882-ben, majd 1892-ben Than Károly magyar kémikus, a budapesti egyetem tanára végezte el. Írásunkban a termálvíz összetételét a Karlsruhe Egyetem Kőzetani és Geokémiai Intézetének elemzése nyomán közöljük: kalcium – 160,00 mg/l, magnézium – 44,00 mg/l, nátrium – 168,00 mg/l, kálium – 16,00 mg/l, vas – 0,04 mg/l, ammónium – 0,17 mg/l, hidrogénbikarbonát – 743,53 mg/l, klorid – 251,75 mg/l, szulfát – 4,14 mg/l, nitrát – 0,61 mg/l, nitrit < 0,2 mg/l, foszfát – 0,06 mg/l, bromid – 0,73 mg/l, fluorid < 0,2 mg/l, szilícium-dioxid – 52,15 mg/l. Szén-dioxid értéke alacsony, alig éri el a 352,00 mg/l értéket.

A Bánffy-fürdő vázlatos fejlődéstörténetét Czirják Károly nyomán ismertetjük. Leírása szerint kezdetben a famedencébe foglalt langyos ásványvizet 1852-ig csak a család használhatta. A famedence körül, ahogy az a korabeli képeslapokon is látszik, a vidékre jellemző hagyományos négy saroktornyos, öltözőkkel kerített fürdőt alakítottak ki. 1896-ban két medence volt, egy a nőknek, egy a férfiaknak. A tulajdonos, Bánffy Dezső 1882-ben a fürdő közelében villát épített. A 30 szobával rendelkező Dezső villát 1999-ben bontották le. 1936-ban a famedencét lebontják, és egy évvel később a ma is látható nagyméretű betonmedencébe foglalják a közel 10 l/s hozamú forrást. Az évszázadok során több felújításon átesett Bánffy-fürdő nemrég egy fedett, 30 Celsius-fok hőmérsékletű termálvízzel feltöltött medencével, üdülővel bővült, ahol habzófürdő, szauna várja a vendégeket.

Végezetül az 1901-ben Kolozsváron kiadott *Erdélyi Kalauz* sorait ajánljuk: „Kiválóan érdekesek és megtekintésre méltók a bal parton a Sepodia- és Magyarospatakok között lerakódó mésztufa növénylenyomatai és kövületei.” ■

CZIRJÁK KÁROLY GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Vészt jósló felhők a Tarkó-hegységben

Hazajárás Erdélybe Nyár végi kalandozások a Gyimesektől a Mezőségig

A Torjai-hegység főgerincén

Világháborús emlék
a Torjai-hegységben

A Cecele felé

Kenyeres Oszkár
Hazajáró Egylet

■ A Tatros völgyében megágyazott már magának az este, az utolsó tehát is hazabaktatott, aludni készült Borospataka is. Ekkor a pajta ajtaján belépett házigazdánk, és mielőtt belekezdett volna a táncba, imígyen szólott: „Uraim, mü vagyunk a gyimesi csángók! Nézzenek meg jól! Világéletünkben minket egyesek erősen szerettek a szép beszédünkért, de untak a gúnyánkért! Mások pedig szerettek a gúnyánkért és erőst untak a beszédünkért. Hát, ezek vagyunk mü!” Talán hajnalhasadásig is eltartott volna a multság, ha reggel nem kellett volna túrabakancsot húzni, és nekiindulni az Apa-havas meredek kaptatójának, hogy ott szentmisével emlékezzünk Sebő Ödön hadnagyra és katonáira, akik 1944-ben utolsó vérükig védték a Gyimeseket a betörő szovjet ellenében.

Túrák és néptánc, koncert és előadások – ily programok színesítették a Hazajáró Egylet 2016-os nyári táborát, amelyet a Gyimesekben rendeztünk. Mintegy 200 barátunk eleget is tett a meghívásnak, és eljött a háromnapos rendezvényre, amelynek egyik csúcspontja a 32-es határvadász emléktúra volt. Ezen már nem tudtunk személyesen részt venni, ugyanis Kézdiszéken volt jelenésünk.

Évek óta terveztük, hogy ellátogatunk a minden év augusztus 20-án rendezett perkői búcsúba, és beleillesztjük azt egy Hazajáró filmbe. Nem kellett csalatkoznunk, hisz felejthetetlen volt Háromszéken megélni Szent István ünnepét, ráadásul Székelyföld délkeleti szegletében ezen a napon őrtüzek gyúlnak a legmagasabb ormokon, hogy a lármafák tüze bevilágítsa egész Háromszéket. Az itt forgatott epizód egyébként a Torjai-hegység szépségeit dolgozta fel, amely a Csomád-Büdös-hegycsoport délkeleti nyúlványa, így mind kászonszéki, mind kézdiszéki települések és élmények is bekerültek a részbe.

Háromszékről aztán visszatértünk a Gyimesekbe, hogy a „csángók patakországá” fölé magasodó Tarkő-hegységet is leforgassuk. Az igen járatlan hegység 1664 méteres főcsúcsát is csak üggyel-bajjal találtuk meg, hisz az egykor felfestett turistajelzéseknek már nyomait sem látni. Ellenben rengeteg pásztorral találkoztunk, eszteni vendégeskedtünk, míg ránk nem tört egy felhőszakadás, amely félbeszakította a forgatást. Az időjárás ráadásul tartósan elromlott, így haza kellett utaznunk, és majd egy esztendő kellett várnunk a film befejezésével. 2017 nyarán tértünk vissza a Tarkőbe, hogy kiváló barátunkkal, Gáll Leventével leforgassuk a maradék helyszíneket.

De visszatérve 2016 nyarára: a jobb idő reményében Székelyföldről átruccantunk a Mezőségbe. Itt magas hegyek híján

már barátságosabb időjárás fogadott bennünket, így hozzáláthattunk a Wass Albert által annyiszor megénekelte Tóvidék bejárásához. A *Kard és kasza* című regényéből jól ismert tájról így vallott az író: „Nincs minálunk semmi érdekes. Aki idegen közenk vetődik, unottan nézi álmos lankáinkat, erdőtlent, kopár oldalainkat. Falvaink félszegen húzódnak meg egy-egy völgy-sarokban, s még tavainkban is kevés az öröm: sekély vizüket iszap, nád, sáte lakja. Széles legelőink füve zöld színét hamar veszti. És ez a vidék nekünk mégis szép. Furcsa ez, és idegen előtt érthetetlen. De, aki sokat van itt, az megérzi hamar: valami van nálunk a levegőben. Dombok hajlott gerincein, ha állunk, s figyeljük zsidbadt lélekkel a csendet, mely, mint egy anyagtalan, langyos, meghitt palást terül fölénk és dombjaink vállára, úgy érezzük, hogy az élet szép és egyszerű...”

Ez az egyszerűség és szépség ma is ott él Erdély szívében, valószínűleg beleivódott Belső-Mezőség mocsaraiba, tavaiba, lápjai- ba. A regény helyszíneit egy túrára fűztük fel a filmbe, így Buzán kezdtünk, benéztünk Feketelakra, Gyekére, Cegére, Vasasszentgotthárdra, de voltunk Szépkényerűszentmártonban is. A film végül Vicén ért véget, ahol Wass Albert templom mögé száműzött szobránál léptünk ki a Mezőség remélhetően soha véget nem érő regényéből. Mert minden bizonnyal az író és regényeinek – földhöz, hazához, Istenhez ragaszkodó – alakjai kitörölhetetlenek a Mezőség szívéből. ■

Torjai-hegység

■ „Ha egy idegen, kit e hazához semmi vonzalom nem kötött, e táj látására fellelkesül, mi, kiket a múlt dicsősége, a jelen szenvedése, s lelkünk rokonszenve csatol e földhöz; hidegen maradhatnánk-e e táj látásánál?” (Orbán Balázs)

A Keleti-Kárpátok belső, vulkáni hegyvonulatának délkeleti csücskében, ahol a Csomád-Büdös hegyecsoport belesimul a Felső-Háromszéki-medencébe, még éppen elfért egy kicsi, alacsony, de annál több kincset magába rejtő vonulat: a Torjai-hegység. Kászonszék és Kézdiszék határvidékén, régi kúriák és erődtemplomok színfalai között ma is viruló besenyő-székely falvak sorakoznak. Szent István királyunk büszke lehet örököseire, akik ezer éven átmenetelték szellemét és makacsul tartják magukat ősi rendeltetési helyükön, a keleti végeken. A Kászonszék felől induló, a Cecele-tetőn átkelő és a kézdiszéki Perkőn végződő túránk filmváltozata visszanezhető a YouTube videomegosztón a *Torjai-hegység – Honvédők földjén* címen.

A Cecele lapos teteje

Tarkó-hegység

■ „A gyimesi közösség és táj nem skanzen. Nem a múlt konzerválandó darabja, hanem a globális világ egyik szeglete, a táj és ember kapcsolatának egyik alternatívája.” (Babai Dániel, Molnár Ábel, Molnár Zsolt)

Már majdnem az Isten háta mögött, de még a Keleti-Kárpátok külső karéján, a Tatros völgye fölött őrökdi a Tarkó-

hegység. Igazi határhavas: földtanilag a Pannon- és a Moldávillemez ütközési vonalán emelkedik, míg a történelem Erdély és Moldva határának jelölte ki. Turisták ritkán járnak, jelzett ösvényei alig vannak, de havasi legelők és kaszálók tarkította erdőségeiben annál több a vadcsapás és a pásztorösvény. S ahogy a táj alakította a csángó magyar népleket, úgy alakította Gyimes népe az ősvadont hegyvidéki kultúrtájjá. Az itt készült film visszanezhető a YouTube videomegosztón a *Tarkó-hegység – Ama híres Tarkó s Gímes hegynek alján* címen.

Mezőségi Tóvidék

■ „Hont foglalni alkalmas a kard, s annak védelmezésében hasznos. Megtartani a hont azonban csak kaszával lehet. Kaszával, ekével, izzadságos, becsületes munkával. Hont veszejt, ki másra bízza a munkát.” (Wass Albert)

A karddal szerzett erdős táj képét a kasza legelők és szántók mezőségévé rajzolta át. A nádasok közé bújt tavak többsége mára elpusztult, s ahogy erdők híján az agyagos domboldalak

megsuvadtak, úgy csappant meg a magyarság is az elfeledett dombok között. Ám az úttalan utak mentén rejtőző falvakban az archaikus népi kultúra sajátos vonásai még halványan kirajzolódnak. És vannak őrzők, akik e gyökerekbe kapaszkodva a régi szántásba új magot vetnek. Van honnan meríteniük, hisz történelmi, szellemi múltunk számos nagysága indult a Mezőségről. Köztük a mindig hazanéző Wass Albert is, aki varázslatosan örököltette meg ősei karddal megívott és kaszával megtartott hazáját. Filmünk visszanezhető a Videó videomegosztón a *Mezőségi Tóvidék – Kard és kasza barázdáján* címen.

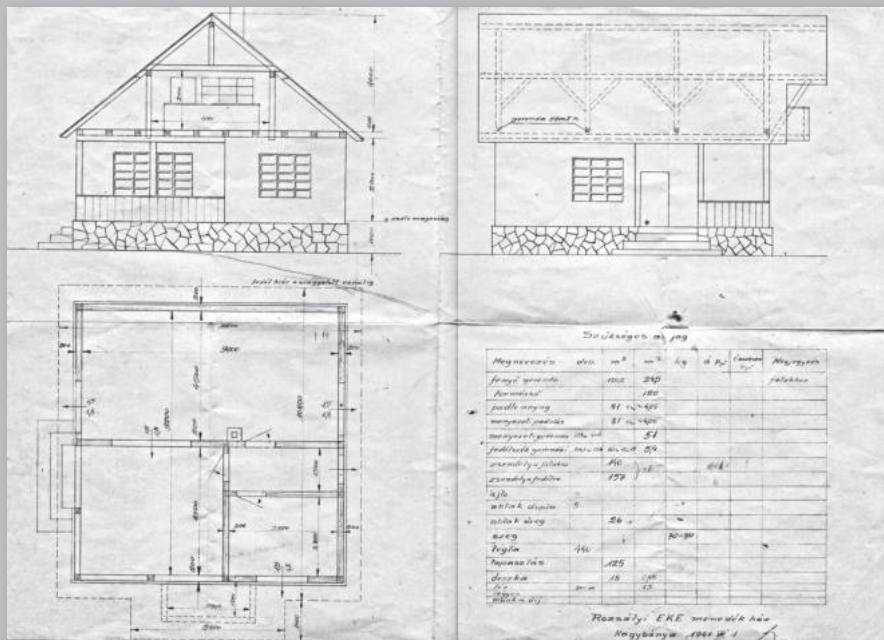

Az EKE Múzeum értesítője

Deák László
EKE-alelnök
deak.laszlo@eke.ro

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület virtuális múzeumába újabb kincsek kerültek. Böngéssze az ekemuzeum.ro honlapot!

■ 1943-ban került sor a Rozsályi menedékház felavatására. Erről az eseményről az Erdély 1943/7. lapszámában számoltak be. A beszámolóból megtudjuk, hogy „a nagybányai osztály új alkotással gazdagította az egyetemes magyar természetjárást. A pünkösdi ünnepek alatt tartotta meg az EKE nagybányai osztálya a Mátyás túra keretében a Rozsályi menedékház felavatási ünnepségét.”

Az eseményt megtisztelte jelenlétével dr. Balogh Ernő elnök, valamint több társcegyesület képviselője is, többek között Romhányi Antal, aki a Magyar Turisták Országos Szövetségét, az MTE-t és a BSE-t képviselte.

Az ünnepségről ekképpen írtak: „Már szombaton megindultak a turisták a forrásligeti menedékház felé Tréger Lajosnak, az EKE nagybányai osztálya elnökének vezetésével, hogy másnap már korán ott lehessenek a ház felavatásán.

Egy másik nagyobb csoport dr. Balogh Ernő EKE központi elnök vezetésével vasárnap indult a Rozsály felé. Az újonnan épült menedékház lépcsőjére először Tréger Lajos lépett fel, és üdvözölte a város, a Szövetség és a

testvéregyesületek kiküldöttait, majd dr. Balogh Ernőt felkérte a ház felavatására. Dr. Balogh Ernő beszédében a Mátyás túrák jelentőségéről emlékezett meg. Idézte a nagy király szellemét és kifejtette, hogy ma is tettekre van szükség, nem határos beszédekre, majd így méltatta a Gutin osztályt: »a nagybányai osztály töretlen és önzetlen munkásságát dicséri ez a ház, amely nagy turista céljaink eléréséhez segít hozzá és megtanít arra, hogy nem az egyénnek, hanem a Hazának biztosítható az örökélet az önzetlen munkával«.

Dr. Balogh Ernő után Bene Sándor, a szatmári törvényszék elnöke, a Rozsály régi szerelmese mondott költői beszédet, majd Romhányi Antal a Turista Szövetség, az MTE és a BSE nevében mondott üdvözlő és Tréger Lajosnak átnyújtotta a Turista Szövetség és az MTE emlékérméit. A budapesti Törekvés Turista Egyesület kiküldöttének üdvözlő szavai után Tréger Lajos mondotta el záróbeszédét. A házat a Mátyás-év emlékére Mátyás Háznak nevezték el.

Az egybegyűltek ezután visszatértek a forrásligeti menedékházhoz, ahol

Farkas Károly, a menedékház vezetője kitűnően ellátta a vendégeket.

A ház még nem volt teljesen befejezve az avatás alkalmával, mert ezt meggátolta egyrészt a kedvezőtlen időjárás, másrészt az ezzel kapcsolatosan nehezebbé vált anyagfelszállítás.

A rozsályi menedékház felépítése a nagybányai osztály érdeme, azonban feltétlenül meg kell említenünk, hogy igazi életruhívója Tréger Lajos, az osztály elnöke volt, aki lankadatlan türelmével úgyszólván a semmiből kieroszakolta ennek a háznak felépülési lehetőségét.”

Az EKE Rozsályi menedékházának tervrajza, egy igazi kincs, mostantól az EKE virtuális Múzeumát gazdagítja. A tervrajzot Nagybányán 1941. augusztus 1-jén készítették. Deák László gyűjteményéből.

■ A ritkaságoknál maradva, az Erdélyi Kárpát-Egyesület aradi Czárán Gyula Osztályának 1932-ben kiadott Arad-Hegyaljai turistatérképe is ebbe a kategóriába tartozik. Az aradi Lith. Maxim Kálai nyomdában készített térkép mérete 30x40 cm. Nyisztor Miklós gyűjteményéből.

Az erdélyi Gombász Baráti Kör

■ A természetjárás csodálatos dolog, közben gombászni élvezet, és ha már megtapasztaljuk a pillanat örömét, akkor kezdődik a tudatos és gyakori túrázás. Igen, ekkor már nincs rossz idő, eső, hideg, fagy, ilyenkor fedezzük fel a mindig megújuló, mindig más, meglepetéseket tartogató természetet és benne a rejtélyes élővilágot. Igazi katarzis lehet egy jelentéktelennek tűnő, ritka apróság felfedezése, fotózása és begyűjtése. A tapasztalt gombász gyakorta bolyong, keresve a várva várt gombafajt, közben maga sem tudja miért, hirtelen irányt vált, és rátalál a meglepetésre. Ekkor kezdődik a körültekintő fotózás, óvatos kiemelés, és ha szükséges, a későbbi preparálás vagy feldolgozás.

Az erdélyi Gombász Baráti Kör keretében próbáljuk ezt gyakorolni, az újabb fajokat meghatározni, fotódokumentálni és leszáritani utólagos molekuláris vizsgálatok céljából. Az értékesebb fajokat gombapreparátumok formájában szeretnénk a tanuló ifjúságnak és az utókor-nak megőrizni.

A gombapreparálást a több évtizedes tapasztalattal rendelkező id. Téglás Zoltán végzi, nagyon pontosan feltüntetve a gyűjtés helyét, időpontját, a gyűjtő

nevét, azonosítóját, preparátorát, a szak-könyvekben is bemutatott színes szimbólumokat is használva. Mint ismeretes, a zöld az ehető és a feltételesen ehető, a sárga a nem ehető, a vörös pedig a mérgező gombákat jelöli. Ezen preparátumokat hőfóliázó géppel légmentesítve csatolja az adatlapokhoz és a fajt jellemző fotóhoz. A gyűjtőmunka nagy részét, valamint a fotódokumentálást és az azonosítást egy részét én végeztem.

Téglás Zoltán rendszeresen tart iskolai foglalkozásokat, kiegészítve ezeket terepi, tábori gyakorlatokkal. Állandó munkája a román gombanevek felderítése etnomikológiai szempontból is. Ő az erdélyi gombavilágot ismertető fotóalbumaink gombaszakértője. Egyik utolsó munkája a Locsmándi-Vasas gombász-könyv fordítása román nyelvre. Gombapreparátumai határon túl is ismertek. A László Kálmán Gombászegyesület által szervezett országos gombásztáborok titkára volt sok éven át. Többször adott interjúkat lapoknak és rádióban is szerepelt gombaszakértőként.

Az első nagyobb adag gombapreparátum fungárium a László Kálmán Gombászegyesület, valamint a Maros Megyei Könyvtár tulajdonába került. Az idén ősszel adtuk át a marosvásárhelyi Sapientia EMTE-nek a 150 gombapreparátumot tartalmazó dokumentált fungáriumot. Előrehaladott állapotban van a kolozsvári BBTE részére egy újabb 150-es fungárium, elősegítendő a tan-szék diákjainak képzését.

Több évtizedes gombászataim alapozták meg azokat a gombafotóalbumokat, ahol feldolgoztam Marosvásárhely és környékének, a Nagymezőhavas és környékének gombavilágát, valamint a *Kis erdélyi gombafotó albumot* is digitális hordozón. Jelen pillanatban több mint 10 000 gombafotóm van rendszerezve.

Ez utóbbi több mint 600 gombafaj képeit tartalmazza, feliratozva magyar,

latin, román névvel és a fogyaszthatósági szimbólumokkal. Ezek iktatva vannak a marosvásárhelyi Teleki Téka, a Maros Megyei Könyvtár, valamint a Sapientia EMTE könyvtárában is.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület tagja vagyok és itt, az *Erdélyi Gyopárban* ismertetem a vadon élő gombákkal összefüggő és képekkel illusztrált anyagokat. A *Gyopárka* című gyermekmellékletben a fiatalokat szólítom meg játékos formában. A magyarországi Erdőhasználat II. tankönyv gombafotóanyagát is én szolgáltattam. Ezenkívül rendszeresen gombafotókiállításokat szerveztem gombásztáborokban, kiállítóterekben, és nemegyszer gombász előadásokat tartottunk Zoltánnal is. Ismeretterjesztő rádióadásban is voltunk. Emellett mindennapi tevékenységem a Gombafotók ERDÉLYBŐL és a Gombász Baráti Kör – Erdély nevű facebook csoportok adminisztrálása és működtetése, kapcsolattartása a hazai és külföldi csoportokkal.

1

2

Baráti körünk tagsága Erdélyben szétszórtan él, és főleg a hálón tartjuk a kapcsolatot. Köszönjük gyűjtőmunkájukat, szép gombafotóikat, valamint felfedező-, ismeretterjesztő tevékenységüket!

Köszönettel tartozunk Tirnován Péternek és erdélyi, valamint anyaországi gombászbarátainknak munkánk támogatásáért. Külön köszönet nagy tudású magyarországi barátainknak a különleges szaktudást igénylő fajok meghatározásában nyújtott segítségért.

Bélfenyéri Gábor

FOTÓ: BÉLFENYÉRI GÁBOR

1. Téglás Zoltán
2. Bélfenyéri Gábor
3. Preparátumok
4. Fungárium

Gombapárok

(5. rész)

Szép, de esetenként veszélyes a gombák világa: a faji azonosító bélyegek nem kellő ismerete nehéz helyzetbe hozhatja a kezdő gombászt. Arról is tudni kell, hogy a gombák színe nagyon változatos és függ a körülményektől is. Csak a teljes bizonyossággal felismert gombát szedjük, a többit jó, ha csak lefotózzuk. Gombássz velünk, tanuljunk együtt a gombapárokról!

Bélfenyéri Gábor
EKE Marosvásárhely
belfenyერიg@yahoo.com

1

2

3

4

■ Kenyérgomba – Begöngyölszélű cölöpgomba

A kenyérgomba (3. kép) lomb- és fenyőerdőben nőve ehető faj. Kalapja közepe már fiatalon bemélyedhet, széle aláhajló, felszíne száraz, körkörösén repedezhet, matt, bőrszerű, lehet deres színe rótvörös, barna. Lemezei középsűrűk, lefutók, színük krém, barnán foltosodnak. Amivel össze lehet tévesztetni, az a begöngyölszélű cölöpgomba (4. kép), lomb- és fenyőerdőben, parkban, kertben nőve mérgező faj. Kalapja tölcséresedő, széle begöngyölt, felszíne finoman molyhos, később sima, fényes színe világos- vagy sötétbarna, fahéjbeütéssel, sértésre sötétbarna. Lemezei sárgásak, sűrűk, keskenyek, a tönkre lefutók.

■ A természet egyes ajándékai csodásan finom étek alapanyagai, mások viszont lehetnek mérgezőek is. Figyelmesen vizsgáljuk meg a gomba körül a növényeket, fákat, mert a környezet is segít a meghatározás pontosságában. Legalább három, a fajra jellemző tulajdonságot állapítsunk meg. A nagyon fiatal vagy öreg, fagyott gombát ne szedjük le. A faji bélyegek ezeken nem eléggé kifejezőek, nagyobb a tévedés lehetősége. Kövess minket továbbra is!

■ Felhasznált irodalom:

www.miskolcigombasz.hu,
Ewald Gerhardt: *Gombászok kézikönyve*,
Veress Magda: *Gombáskönyv*, 1982.

5

6

■ Ízletes rizike – Nyírfa szörgomba

Az ízletes rizike (5. kép) kéttűs fenyők alatt nőve ehető, ízletes faj. Széle sokáig begöngyölt, majd aláhajló. Felszíne síkos, sima, lazacszínű és narancsbarnás, sokszor körkörös zónákkal a kalap szélén. A kalap közepe sötétebb, apró foltokkal, lehet rajta kisebb-nagyobb mértékű zöldes vagy zöldesszürkés elszíneződés, főleg a sértett helyeken. Lemezei sűrűk, lefutók, lazacszínűek. Gombapárja a nyírfa szörgomba (6. kép) nyíresekben nőve mérgező faj. Kalapja gyengén tölcséresedik, széle sokáig begöngyölt. Húsrózsás, húsbarnás, felülete nemezes, széle felé szőrös, bozontos, idővel lecsupaszkodhat, körkörösén sávós, foltos. Lemezei halvány hússzínűek, majd húsvörösek.

Védett területek
rejtett kincsei
**A Délkeleti-
Kárpátok
legmagasabb
csúcsainak
botanikai értékei**
(1. rész)

Dr. Bartók Attila

Bukarest

bartok.attila@gmail.com

■ Bulgáriából, ahol sorozatunk előző részeiben együtt kutattunk, térjünk haza, és látogassuk meg a Délkeleti-Kárpátok legmagasabb (2500 m tengerszint felett található) csúcsait, a bámulatos ormokat, ahol már kora tavasszal csábít a korianderlevelű vadászfű (*Callianthemum coriandrifolium*), ahol nyáron kecsget az endemikus és veszélyeztetett dinári habszegfű (*Silene dinarica*) vagy a nagyon ritka fagyos tárnics (*Gentiana frigida*), ahol ősszel megigéz a Kárpátok egyik legritkább faja, a *Lomatogonium carinthiacum*.

A Kárpátok Európa egyik leghosszabb hegyvonulata, a Skandináv-hegységen kívül (melynek hossza 1700 km feletti) az öreg kontinensen nincs is hosszabb kiterjedésű hegyrendszer. (Az Ural-hegység teljes gerince hosszabb lenne, ám ennek nagy része már Ázsiában található.) A Kárpátokat két nagy csoportra tagolták (mind geográfiai, mind geobotanikai szempontból): a Nyugati-Kárpátok (ide tartozik a Tátra-hegység is), valamint a Délkeleti-Kárpátok (a Keleti- és a Déli-Kárpátok, valamint az Erdélyi-szigethegység). A két egységet a Lupkow-hágó választja el egymástól. Köztudott, hogy a Kárpátok legmagasabb csúcsa a Nyugati-Kárpátokban található Gerlachfalvi-csúcs (2655 m), ami pontosabban a Magas-Tátra legnyúlánkabb orma, így az irodalomban ez utóbbi hegyvonulatot a Kárpátok főhegységként emlegetik. A Délkeleti-Kárpátok legtermetesebb bérce, a 2544 m magas Moldován-csúcs picit alacsonyabb. A Kárpátok

főhegységéről azonban az idők folyamán viták folytak, már Szalay (1909) hangoztatja, hogy egy hegyvonulat főcsúcsát nem szabad összetéveszteni a főhegységgel és tanulmányában arra a következtetésre jut, hogy a Kárpátok főhegységének a Déli-Kárpátokat kell tekinteni.

A Délkeleti-Kárpátok legmagasabb, 2500 m tengerszint feletti ormai a Déli-Kárpátokban található, az aktuális földrajzi szakirodalom 13 ilyen bércezt említi (a csillaggal jelölt magasságok még kérdésesek): Moldován (Moldoveanu)-csúcs, 2544 m (Fogarasi-havasok), Negoj-csúcs, 2535 m (Fogarasi-havasok), Nagy-Vist (Viștea Mare), 2527 m (Fogarasi-havasok), Lészped (Lespezi)-csúcs, 2522 m* (Fogarasi-havasok), Nagy-Páring (Parângul Mare), 2519 m* (Páring-hegység), Kalcun (Cornu Căltunului), 2510 m* (Fogarasi-havasok), Omu-csúcs, 2517 m* (Bucsecs-hegység), Pelága-csúcs, 2509 m* (Retyezát-hegység), Papusa-csúcs, 2508 m* (Retyezát-hegység), Vadász (Vânătoarea lui Buteanu)-csúcs, 2507 m (Fogarasi-havasok), Horhos (Hârtoпу)-csúcs, 2506 m (Fogarasi-havasok), Bucura (Ocolit)-csúcs, 2503 m (Bucsecs-hegység), Dara-csúcs, 2500 m (Fogarasi-havasok). Mint látjuk, több csúcs magassága mai napig is tisztázatlan, pedig manapság modern módszerekkel lehet pontos magasságmérést végezni.

A fontosabb csúcsok magasságát már a tizenkilencedik században felmérték, például az Omu-csúcs magasságát 1854-ben egy katonai felmérés alkalmával határozták meg (2508 m a menedékháznál és 2517 m a szikla tetején) (Hajdú, 1899), de ezt a cikket ugye a román földrajzi szakirodalom nem vette figyelembe, így nevetséges módon, a huszonegyedik században a román geográfusok kérdezték egymást a Bucsecs-hegység legmagasabb csúcsának magasságáról. Közben egy topográfiai felmérés során „kiderült”, hogy 2514 m a csúcs magassága, de az nem, hogy ez a menedékház tengerszint feletti magasságát jelenti-e vagy a szikla tetején mért magasságot. Pedig az előbb említett historikus cikk ebben sokat segített volna...

Tanulmányterületünkön több természetvédelmi zónát is alapítottak, ezekből a legfontosabbak a Retyezát Nemzeti Park, a Bucsecs Natúrparc, a Fogarasi-havasok alpesi része, a Moldoveanu-Capra, valamint a Bilea-völgy Természetvédelmi Terület. A Páringban csak egy Natura 2000. hálózathoz tartozó védett térséget alkottak. Sajnálatos módon ezeken a „védett területeken” csak elméletben létezik természetvédelem, pedig lenne mit oltalmazni, hiszen igen sok veszélyeztetett növény- és állatfaj találja meg ott életfeltételeit.

FOTÓ: BARTÓK ATTILA

1. Pilláslevelű gombafű (*Androsace chamaejasme*)
2. *Saxifraga retusa*
3. Véreslapu (*Hypochaeris uniflora*)
4. *Draba compacta*
5. Déli csüdfű (*Astragalus australis*)
6. A Pelága-csúcs és a Pelága agyari

A Fogarasi-havasok legmagasabb csúcsain

Az alábbiakban a Déli-Kárpátok legmagasabb csúcsainak fontosabb ritka és veszélyeztetett növényfajairól szeretnénk röviden beszélni.

A görge sás (*Carex curvula*) élettere csak az Európai Alpesis Rendszer egy pár hegyvonulatának (Alpok, Pireneusok, Francia-középhegység, Kárpátok, a Balkán magas hegységeinek egy része Bulgária és Makedónia területén) alpesi zónájára korlátozódik, így e fajt európai endemizmusként tartják számon. Sűrűn gyepes faj, levelei 1–2 mm szélesek, szára meg a levelei is meggömbülte, erről kapta fajnevét is (latinul a *curvula* = gömbült). A tömlő háromszögű, hosszúkás, három bibéjű. A füzér hosszúkás vagy tojásdad, a füzérek csúcsukon porzósak.

A Kárpátokban a görbe sás a Déli-Kárpátokon kívül csak a Keleti-Kárpátok két hegységében (Radnai-havasok, Csornahora-hegység) fordul elő, a Nyugati-Kárpátokból ugyan régebben közölték, de korszerű irodalmi források cáfolják jelenlétét. A Romániai Kárpátokban a *Carex curvula* előfordulása a Radnai-havasok, a Bucsecs-hegység, a Királykő, a Fogarasi-havasok, a lezer-Păpuşa-hegység, a Szebeni-havasok, a Căpățâni-, a Páring-, a Retyezát-, a Godeanu-, valamint a Szárkő-hegység alpesi övezetére limitált (Puşcaş, 2005).

A Csukás-hegységből is publikálták tévesen (Ciucă, 1984), de utólagos kutatások nem igazolták jelenlétét ebben a masszívumban (Puşcaş, 2005). Régebben a Szuhárd-hegységből és a Kelemen-havasokból is közölték, ám ebből a két hegycsoportból sem származik görbe sás herbáriumi példánya, nem is találták ott napjainkban a botanikusok (Puşcaş, 2005).

Tanulmányterületünkön (a Déli-Kárpátok legmagasabb csúcsain) a *Carex curvula* sokszor nagy kiterjedésű alpesi gyepek fő alkotóeleme, de az igen nagymértékű legeltetés miatt (főleg a Fogarasi-havasokban, a Bucsecs-hegységben, a Páringban, de manapság már a Retyezátban is) már a Mérsékelt fenyegetett (NT) csoportba iktathatjuk a Vörös Könyvbe.

A fagyos tárnics (*Gentiana frigida*) egy nagyon ritka relikvum orofita (havasi növény), melynek előfordulása csak Európa magas hegyrendszereiben (Keleti-Alpok, Kárpátok, valamint Bulgária havasai, Rila, Pirin, Stara Planina – ez utóbbi helyről napjainkban már nem igazolták) ismert. E faj szoros kapcsolatban áll a *Gentiana froelichii* (Délkeleti-Alpok endemizmusa), valamint a *Gentiana algida* (Közép-Ázsia endemikus növénye) taxonokkal. A fagyos tárnics a havasi gyepek 2300 m feletti, szélnek kitétt gerincein nő, szilikát alapközetben, a *Caricion curvulae* csoport keretében.

A *G. frigida* jól elkülöníthető a Clusii-tárnicstól (*G. clusii*) és a szártalan tárnicstól (*G. acaulis*), melyeknek pártái sötét azúrkékek, míg fajunk pártái sárgásfehérek, ± pettyezett és többnyire sötétkék csíkosak.

A *Gentiana frigida* a Keleti-Kárpátokban a Radnai-havasok magaslatain van jelen, míg a Déli-Kárpátokban a Bucsecs-hegység és a Fogarasi-havasok legmagasabb bércein pompázik. A 20. század elején a Retyezátról is jelezték, a Pelága- és a Kusztura-csúcsról (Pawłowski, 1939), de sajnos az elmúlt ötven évben nem találta ott egy botanikus sem. A Fogarasi-havasokban az Urlea-, Nagy-Vist-, Moldován-, Mircii-, Vadász-, Negoj-csúcson vannak aktuális megfigyelési pontok, míg a Bucsecs-hegységben az Omu-csúcs környékén találtunk nagyon sérülékeny populációt. Fajunk havasi gyepekben, törmelékes, szilikát talajon talál optimális életfeltételeket. A romániai kormofiták új Vörös Könyvébe a Sérülékeny (VU) kategóriába iktatják be.

A zsenge tárnicska (*Gentianella tenella*) az enciánfélék családjába tartozó ritka faj, arktikus-alpin flóraelem, ennek előfordulását Észak-Amerikában, Észak- és Közép-Ázsiában, Európában és Észak-Afrikában (Rif-hegység) erősítették meg. Az öreg kontinensen a Sierra-Nevada-hegységben, a Pireneusokban, az Alpokban, valamint a Kárpátokban honos, sziklás, részben stabilizált törmelékes talajon, főként déli lejtőkön, általában mészkövön, nagyon ritkán szilikát talajon nő. Maximum 10 cm magas lágyszárú növény, a szár többnyire csak tövén leveles. Virágai négytagúak, a párta égszínkék, 0,5–1,5 cm hosszú, cimpái tojásdad-lándzsásak, hosszan kihegyesedők.

A Délkeleti-Kárpátokban fajunkkal a Bucsecs-hegység legmagasabb csúcsain (Omu, Bucura), a Fogarasi-havasok magaslatain (Nagy-Árpás-csúcs, Lajta-csúcs), valamint a Radnai-havasokban (Ünökkő-csúcs) találkozhatunk, ha nagy szerencsénk van, mivel nagy ritkaságról van szó. A zsenge tárnicskát a Vörös Könyvben a Sérülékeny (VU) kategóriába iktattuk.

A Délkeleti-Kárpátok egyik legritkább növénye kétségtelesen a *Lomatogonium carinthiacum*, a tárnicsfélék családjába tartozó eurázsiai flóraelem. Ennek a ritka taxonnak az előfordulása a Közép-Ázsiai hegységrendszerektől (például Himalája) egészen az Alpokig ismert, elszigetelt populációk Japánban és a Kamcsatka-félszigeten is találhatóak. Fajunk egyéves, apró növény, kb. 1 cm hosszú tojásdad vagy hosszúkás levelekkel és hosszú kocsányú, halványkék virágokkal. A párta cimpái hosszúkásak. Jelenléte Európában csak az Alpokban és a Déli-Kárpátok egyetlen pontján igazolt, a két hegyrendszer között (közel 1000 km légvonalnyi távolságban) gyakorlatilag hiányzik. A Déli-Kárpátokban csak a Bucsecs-hegységben van szerencsénk találkozni vele, tanulmányterületünkön az Omu-, a Bucura-, valamint a Buksoj-csúcson nő. A Fogarasi-havasokból is ered egy nagyon régi, Schur által publikált adat, de ott már közel 200 éve egy botanikus sem látta. A Bucsecs-hegységi populáció elég törékeny, így a Sérülékeny (VU) kategóriába iktatják majd be a romániai kormofiták új Vörös Könyvébe. ■

Kilátás a Kalcun-csúcsról a Negoj-csúcs felé

ÖKO-LÁBNYOMOK

Az Erdélyi Gyopár környezetvédelmi és honismereti melléklete

Megújuló energiaforrások Az atom ereje (2. rész)

■ Három különböző típusú magreakciót ismerünk, mindhárom felhasználható alternatív energiaforrásként: *radioaktív bomlás, maghasadás (fisszió), magfúzió.*

A *radioaktív bomlás* a nem stabil (vagy radioaktív) atommagok bomlásának folyamata, amely nagy energiájú ionizáló sugárzást kelt.

1896-ban a foszforeszkáló anyagokkal kísérletező Henri Becquerel francia tudós fedezte fel, amiért 1903-ban megkapta a fizikai Nobel-díjat. A radioaktivitás felfedezésének szentelte életét Pierre és Marie Curie is, mindketten Nobel-díjas tudósok, sőt, Marie Curie kétszer is Nobel-díjat kapott.

A radioaktív bomlásnak három fajtája van. Az *alfa-sugárzás* során az atommagból egy hélium atommag (erősen kötött két proton és két neutron) válik ki. A *béta-sugárzás* során az atommagban neutronból lesz proton, miközben elektront bocsát ki. A *gamma-sugárzás* során energia távozik nagy energiájú fotonként. Ez a sugárzás az előbbi kettő kísérőjelensége szokott lenni. A gamma-sugárzást 1900-ban fedezte föl Paul Ulrich Villard.

Az atomerőművekben általában a dúsított uránérc, a plutónium vagy a tórium radioaktív bomlását hasznosítják.

A *maghasadás (fisszió)* során egy atommag két vagy több kisebb magra szakad, általában gamma-, valamint neutron-sugárzás kíséretében. A nehéz elemek maghasadása exoterm folyamat, amelynek során nagy mennyiségű energia szabadul fel elektromágneses sugárzás és a hasadványok mozgási energiájának formájában.

A maghasadás szabad neutronnal való ütközés hatására következik be, amelynek során újabb szabad neutronok keletkeznek. Ez önfenntartó láncreakciót hoz létre, amelynek segítségével atomreaktorban szabályozott energiafelszabadulást, atomfegyverben viszont ellenőrizetlen reakciót eredményez. Így igazolódnak be Karl Winnacker szavai: „Egy felfedezés

Atomerőmű belseje

önmagában soha nem jó vagy rossz... Jó vagy rossz csupán az a mód, ahogy az emberek használják ezt a felfedezést”.

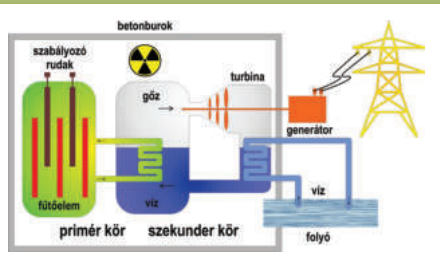
Minden egyes maghasadás során jellemzően mintegy 200 millió elektronvolt (200 MeV) energia szabadul fel, így ez a szabadenergia-mennyiség milliószorosa a hasonló tömegű foszszilis tüzelőanyagokban – például a benzinben – tárolt szabadenergiának. Például a 235-ös uránizotóp neutronnal való ütközés során előbb 236-os uránizotópot képez, majd ez 92-es kripton (nemesgáz) és 141-es bárium (fém) izotópra bomlik, miközben 202,5 MeV energia szabadul fel. Ebből 169 MeV jut a termékmagok mozgási energiájára, 4,8 MeV az átlagosan keletkező 2,5 neutronra, valamint 7 MeV a felszabaduló gamma-fotonokra. Amint láthatjuk, egy atomerőmű hatalmas energiákkal dolgozik, s így már érthető az atombomba hatalmas pusztítása is.

A *magfúzió* olyan magreakció, amelynek során két kisebb atommag egyesül és így egy nagyobbat eredményez. A vasnál könnyebb elemek fúziója exoterm folyamat, így hatalmas energia szabadul fel.

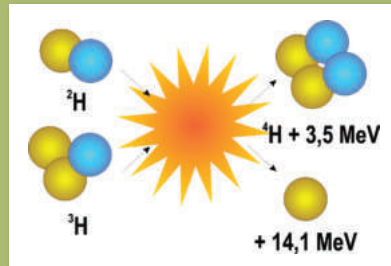
Kelvin (a 19. században) és Einstein (1905) munkássága nyomán Hans Albrecht Bethe Nobel-díjas német fizikus 1939-ben írta le a magfúzió folyamatát, s számította ki, hogy a Földön hogyan lehetne magfúziós reaktort létrehozni.

A Nap égési modellje inspirálta, számításainak kiindulópontja az volt, hogy a hidrogénatomok hőmérsékletét 100 millió °C fölé kell emelni, és olyan kis térrészbe összenyomni, hogy a hidrogénatomok összeütközzenek és így hélium jöjjön létre. Valóban a 2-es és a 3-as hidrogénizotópok (deutérium és

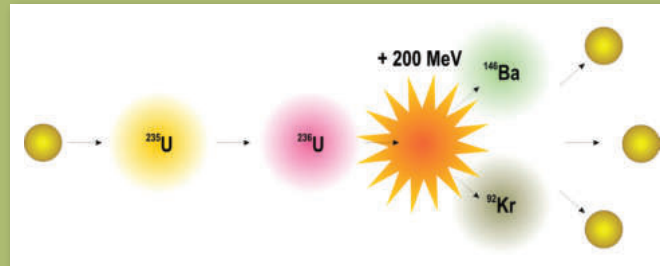
FOTÓ: DR. KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

Az atomerőmű működési elve

A magfúzió működése

A maghasadás működése

trícium) fúziós reakciója ígéri a legtöbb energiát: miközben 4-es héliumizotóp jön létre és neutronok szabadulnak fel, 17,6 MeV energia termelődik.

1951-ben Lyman Spitzer amerikai fizikus befejezte az első hidrogénplazma-fúziós reaktor megépítését, és egy mindössze 60 cm átmérőjű berendezésen 2 másodperc erejéig a Földön megvalósította a magfúziót. Reaktorának hőmérséklete elérte a 40 millió °C-ot.

Nyilván, ennek a reakciónak az erejét is fel lehet használni fegyverekben, így működik a Teller Ede (Budapest, 1908. január 15. – Stanford, USA, 2003. szeptember 9.) által feltalált hidrogénbomba.

Jelen pillanatban több mint 30 kísérleti berendezés működik a világon, hogy megteremthessék a biztonságosan működő fúziós reaktorokat. Ha sikerül megvalósítani ezt a technológiát, a Föld energiaszükségletét egy millió évre lehetne kielégíteni, ugyanis alapvető üzemanyaga a víz és a lítium. Ilyen értelemben megújuló energiaforrásnak számítana, hisz emberi léptékben mérve kimeríthetetlen, működése során nem keletkezik nagy mennyiségű sugárzó hulladék, tehát össze sem lehet hasonlítani a hagyományos, urán alapú atomerőművekkel, a keletkezett energia könnyen árammá alakítható, sőt, a technológia nagyon biztonságos: üzemzavar, baleset esetén a fúziós folyamat azonnal leáll.

Az amerikai Lockheed Martin vállalat 2024-re, a franciaországi Cadarache melletti ITER-erőmű pedig 2050-re ígért jól működő fúziós reaktort.

Számos tudományos-fantasztikus filmben, könyvben láthattunk, olvashattunk az anyag-antianyag erőművekről, hajtóművekről. Ez messze a legnagyobb hatékonyságú energia-termelő folyamat lenne. Például az űrsiklók hajtóanyagául szolgáló hidrogén-oxigén keverékhez képest az egységnyi tömegből nyerhető energia tízmilliárdszoros lenne – egyetlen gramm antianyag-anyag fúzióból annyi energia nyerhető, mint 23 űrsikló üzemanyagtartályaiból –, de még a Napban lejátszódó fúzió hatékonyságát is két-háromszázszorosan felülmúlná.

A chicagói Hbar Technologies kutatócsoportja, valamint a NASA kutatócsoportjai is kísérleteznek ilyen reaktorok megvalósításán, tekintettel arra, hogy például a genfi központú nemzetközi részecskefizikai kutatóközpontban, a CERN-ben ma már óránként 2000 antiatomot állítanak elő.

Míg ezek a reaktorok meg nem épülnek, maradnak a klaszikus fissziós, bomlásos atomerőművek, amelyek vagy moderátort használnak a láncreakció ellenőrzésére, vagy moderátor nélküli tenyésztőreaktorok.

A tenyésztőreaktorok több nukleáris üzemanyagot állítanak elő, mint amennyit elhasználnak. A láncreakciót a gyors neutronok tartják fenn.

A moderátort használó reaktorok a termikus vagy lassú reaktorok. Ezeket általában a moderátor anyaga szerint osztályozzák, így beszélhetünk könnyű- és nehézvíz, illetve grafit reaktorokról.

A reaktorokat hűteni kell, különben a fűtőelemek után megolvad a reaktortartály is. A hűtőanyagok átadott hőenergiát is hasznosítják. Ez a hűtőanyag leginkább víz, de lehet akár gáz is, illetve a tenyésztőreaktoroknál folyékony fém, például nátrium, higany.

A reaktorba általában 2–3 méter hosszú rudak formájában teszik be a tüzelőanyagot, amelyet akár 100 rudat tartalmazó kötegekbe rendeznek. A kötegekben a rudak között elegendő hely van a hűtőanyag zavartalan áramlásához.

A reaktorok működési elve eléggé egyszerű. A szabályozott láncreakció során felszabaduló hőenergiát gőzfejlesztésre használják, a gőz pedig elektromos áramot előállító turbinákat hajt meg. A lecsapódott vizet különböző tisztító és előmelegítő berendezéseken keresztül a tápszivattyúk visszajuttatják a gőzfejlesztőbe. Például a paksi atomerőmű esetében hűtésre, lecsapódásra a Duna vizét használják. A folyóból másodpercenként kiemelt 100 köbméter víz átlagosan 8 Celsius-fokkal felmelegedve tér vissza a mederbe.

A reaktorban abszorbens rudak is vannak, üzemzavar esetén ezek a szabályozó rudak automatikusan beesnek az aktív zónába és 12–13 másodperc alatt leállítják a láncreakciót, s így a teljes reaktort.

A világ első kísérleti atomreaktorát 1942-ben építette meg Chicagóban Szilárd Leó (Budapest, 1898. február 11. – La Jolla, USA, 1964. május 30.) és Enrico Fermi, s ezzel igazolták a szabályozott láncreakció megvalósíthatóságát.

Az első elektromosságot generáló nukleáris erőmű 1952. december 20-án készült el, az Amerikai Egyesült Államokban, az Idaho állambeli Arco város mellett. Az első közszolgálati atomerőművet az oroszországi Obninszkban építették meg 1954-ben. Magyarországon négy elektromos energiát termelő atomerőmű működik egyetlen helyszínen, mégpedig a Paksi Atomerőmű telephelyen. Ezeknek az összkapacitása 460–470 MW. A Paksi Atomerőmű a magyarországi villamosenergia-termelés közel 40%-át adja. Romániában az 1996-ban megnyitott csernavodai atomerőmű CANDU reaktora szolgáltatja az ország elektromosenergia-termelésének 10%-át.

2004-től az atomenergia nyújtja a világ energiájának 6%-át és a világ elektromosságának 14%-át. Az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és Japán adja a világ nukleáris energiájának 57%-át. A világon 439 atomenergia-reaktor van 31 országban. Az Egyesült Államok termeli a legtöbb atomenergiát, de százalékos tekintetben Franciaország hasznosítja a saját ellátása 80%-aként.

Az atomreaktorok a modern technológia vívmányai, sőt egyesek még a jövő előrevetített képei. Szimbólumai a világ összetett működésének, a makrokozmosz-mikrokozmosz egyensúlyának, az ember tudásszomjának, megismerés- és kísérletezési vágyának. Igazából a jövő hatalmas alternatív energiaforrása, ha jóra használja az emberiség, mert hogy ezek a liputi atomok nagyon tisztítóak is tudnak lenni, az biztos... ■

Dr. Kovács Lehel István

Erkölcsei csőd új házat építeni (9. rész)

■ A lovarda és az emlékmű meséje

Újabb fejezetéhez ért a természet és épített örökség összhangját bemutató sorozat, melyben Köllő Miklós építész szavait idézve mutatjuk be a Larix Stúdió csapatának munkáit. Nem a vállalkozás reklámozása a célunk, nem szűkölködni kliensekben, hanem arra irányítjuk a figyelmet, amit érdemes látni: ha épület és táj kiegészíti egymást, az több, mint szemet gyönyörködtető. Csaba testvér két megrendeléséről szólnak az alábbi sorok.

Lovarda, mint követendő példa

A semminek nincs jelentősége – gondolnánk, míg be nem ugrik, hogy zenében a szünetnek igenis fontos szerepe van. Ugyanígy a szeges-szeres településrendszerünkben a tízesek közötti nem beépített szabad tér hatékonynak bizonyult a tűz elleni katasztrófavédelemben. Ma egyre inkább fellazulnak és egybeépülnek településeink, kizorul közülük a táj, megszűnnek a vadfolyosók, s nyakunkon a medve. Ami ugye, nem játék...

Viszonylag könnyű dolga van a tervezőnek, míg a tervezési feladat nem haladja meg egy ház vagy csűr léptékét, mert ezen a léptéken könnyebben ki lehet fundálni az illeszkedés módját. De ha az épület tömege megnő, szétfeszíti a hagyományos méretű telket, borítja

Amikor a táj és építmény kiegészíti egymást

az utcaképet, jócskán kezd kilógni környezetéből.

A szélesebb, magasabb, nagyobb épületeket – ha egy mód van rá – ki kell vinni a településről, annak peremére, gondosan ügyelve, hogy a településképzés-sziluettnél ne vonják el a figyelmet a templom tornyáról, a templomdombon ültetett évszázados fákról. Ezért előnyösebb még kinnebb telepíteni ezeket, csoportosítva a tájba – ott, ahol ez megengedi. De még ott is ajánlott ezeket az épületeket valahogyan darabokra szedni, tömegüket olyan módon tagolva, hogy a székely kultúrtáj léptékét tiszteletben tartsák. Ha meg ezt sem lehet, akkor zöldtetős megoldással be kell földelni egy domboldalba.

Bár a Csaba testvér csíkszentsimoni gyerekkotthona az egykori kollektív gazdaság területén jó kőhajításnyira van a falutól, a gyerekek számára mesterségtanulást biztosító fedeles lovarda tervezése mégis kifogott rajtunk. Az előrebocsátott recept ajánlásait betartandó, a lovardai kört nem lehet széttörölni, hogy adott részfunkcióihoz részépületeket rendelhessünk hozzá. „Elföldelni” sem volt érdemes, az költségesebb lett volna: messze van ide a domboldal, így először dombot kellett volna építeni. A zöldtetős megoldás ugyanakkor abbéli szándékunktól is eltérített volna, hogy a lehető legtöbb helyi anyagot építsük be az épületbe, azaz ne csak a kivitelezési munkálatok ára, hanem a tulajdonképeni építőanyagának is a helyi gazdasági körforgásban maradjanak. Így első perc-

től lemondunk a kortárs fémszerkezetű és lemezborítású csarnok lehetőségéről. Úgy számoltuk, hogy – ebben az esetben – annak árából egy faszervezetű és faborítású épület is kijön, ami elvben predesztinál egy görbített tetőgerincet, kerülve ezáltal a hosszú és egyenes vonalak tájban gerjesztett feszültségét. De ez az organikus, íves gerinc szintén többletköltséggel jár – s mi a mára már közel hatezer gyerekről gondoskodó alapítvány s a ferencesek szegénységi fogadalmá szellemében minden pazarlást kerülni szándékoztunk.

Erkölcsei kérdéssé vált ekkorra számunkra ez a terv, nemcsak hogy részben pro bono dolgoztunk, hanem már ott tartottunk, hogy az épület karbantartását, javítását is az alapítvány felnövő ácsai, asztalosai majd megoldják. Ezért a minél egyszerűbb megoldások, idővel könnyen cserélhető épületelemek irányába kellett kimoszodulnunk, s bár kortárs épületként képzeltük el a fedelest, kerülni kezdtük a csúcstechnológiát.

Köztes technológiákra váltva olyan eszközökkel dolgoztunk, amelyek mindenki számára elérhetőek, pontosan azért, hogy a csavarokat meglazítva a helyi emberek a károsodást tudják kijavítani anélkül, hogy Svájcból kellene egy mérnököt delegálni erre a munkára.

Gondban voltunk, hogy egy ilyen lebutított tömegű, teljesen banális, de ugyanakkor óriási épület mitől nem lesz zavaró a tájban, mígnem beugrott: ha az épületen átsejlik a táj, akkor talán feloldódik környezetében.

További lépésként csak fizikai faanyagvédelmet alkalmaztunk, így a tömeg – a facsűrök esetében tapasztalt módon – idővel bele fog öregedni s szürkülni a tájba. És köztes terekkel sikerült megbontanunk az épület tömegét, így a gyalogos bejáratok lopott tornácként működnek. A mérnöki szempontból fontos

Békeidőben sem feledve a harcot

merevítésekből szép rajzolatot alakítottunk ki a fedél síkjában, így az épület belseje is látványossá vált.

Benedekmezőn épül az alig módosított társa. Lehet, hogy prototípussá fog válni, mert viszonylag kis költségvetéssel nagy előrelépést jelent a székelyföldi lovaséletben. Örömmünkre az épületet az Európai Unió 2019-es, Mies van der Roheról elnevezett kortárs építészeti díjára jelölték.

A tatárdombi emlékmű

Az egykor nyert csaták helyén kápolnát emeltek. A Tatárdombnál ez 1658-ban – ismerve az akkori és a rákövetkező időket – érthető módon elmaradt. Kis híján örökre, hisz kötelező módon csak tragédiákról emlékezünk meg. S ha né tán mégis győzelemről, akkor mintha nem lett volna vesztes fél. Kemény János fejedelem keserűen referál a korabeli helyzetről: mindegy, hogy ki a vesztes, mert a győztes kardmarkolatát úgyis drágakövekkel rakják ki Sztambulban. Embert próbáló humor ez, Mikes Kelemen „úgy szeretem Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont” megfogalmazásához hasonló.

Bár a csata emlékére emlékoszlopot állítottak és jószerivel fákat is ültettek, a napjainkra lepusztult hely üzeneteként nem az jön át, hogy anno, a tizenhetedik század közepén az itthon maradtoknak sikerült elhárítaniuk a nehézségeket. Pedig ez a maga idején akkora csoda volt, hogy csak legendával lehetett feloldani, Bákainéval, a titokzatos szárhegyi fekete asszonnyal, aki lehet, hogy Dózsa György felesége volt, s onnan hozta haditudományát. Ő megjósolta, majd halálából feltámadva vágató lovon jött vissza segítségnek: fejben helyretenni a dolgokat, hogy kevesen is győzni lehet. S ma

is hihetetlen, mint ahogy az is, hogy nem hisszük el, itthon maradván tudunk boldogulni, főleg ha egyéni érdekeinken túl egymásért is hajlandók vagyunk cselekedni, tudatosan a közös jó lehetőségek mentén, még akkor is, ha az pillanatnyilag számunkra kevesebb nyereséggel jár.

Ma az emberek nem tatárfogságban, hanem a szükségesnek hitt pénz rabságában vannak hónapokig távol a családtól, majd az alatt a rövid idő alatt, amíg itthon vannak, próbálják pótolni a gyerekekkel, a családdal szemben az elmaradtakat, sokszor a bankkártya és a lelkiismeret lenullázásával. Vagy itthon látástól vakulásig dolgoznak, mert az ördög annyi sürgős munkát tud adni, hogy nem lehet észrevenni a lényegeset. Mindkét esetben meg tudom érteni a helyzetet, és ezért tartom nagyon jónak Bőjte Csaba testvér kiváló ötletét, hogy pozitívan éljük meg az itthonmaradást, a családok együtt maradását: a csata évfordulóját úgy ülni meg, hogy az a gyermói családok ünnepe legyen. Mindazé, ami egykoron veszélybe került, és ami ma végveszélyben van. Látni azt, hogy vannak példák, amikor itthon is sikerül. Ha együtt a család, este a munka végeztével meg lehet beszélni a nap során történeteket, lehet mesét olvasni a gyerekeknek. S ezt ünnepeljük meg közösen. Az ünnepségre pedig évről évre többen gyűltek össze, s ahogy nőtt a rendezvény, megfogalmazódott az igény is: kell egy fedett oltár, ami színpad is tudna lenni. Erre kaptunk megrendelést Csaba testvértől.

Divat ma a faépítészet a fenntartható fejlődés értelmében. Sajnos, amire titkon vágyunk, a high-tech faépítészet, amit folyóiratok lapjain láthatunk, az speciális anyagokat, technikákat és magas költségvetést igényel: ez biztosan nem fenntartható nálunk, és főleg nem a Csaba testvér szárhegyi gyereketthona

szomszédságában. Biztosak voltunk abban, hogy nem drága pénzen felállított épület kell. Egyértelművé vált az erős szándék és akarat, hogy ez helyi anyagból és az itteni emberek tudásából épüljön meg, a szükségnek, azaz a szükségnek megfelelően. Ne hivalkodásból, hanem szerénységből, alázatból, és ne a győztes értelmetlen erődemonstrációja legyen a vesztes fél rovására.

Albert Sándor építésznek volt egy korábbi vázlatterve a helyszínre, egy huszársisak. Valahonnan innen indultunk el. Abban az időben katonai hagyományörzőként a 17. század viseletei fokozottan érdekeltek, így elég jól ismertem a múzeumokban, ábrázolásokon fennmaradt török, tatár, lengyel, moldvai, illetve magyar vérteket, sisakokat. Úgy próbáltam ezeket nézni, hogy mi a közös bennük? Így lett alap gondolat a markáns, hegyes sisak és az egymásra csúszó lemezekből álló vért. Ebből alakult ki a skicceken, maketten a szentély, hajó, torony, amihez kézenfekvő volt a kivitelező által felkínált lamellás szerkezetű térháló.

A szentély gondolatában, a sisakon túl ott vibrálnak középkori gótikus templomaink bordás boltozatai. A térhálót próbálgatva mintha láncszemes inget próbálna az ember, fölé jön a deszkamerevítés, mint a lemezpáncél. Egy tömör torony ormótlanul nagy lett volna, így csak magát a szerkezetet akartuk megmutatni, feloldva azt a tájban az átláthatóság segítségével. A „torony” a kivitelezés során elmaradt, lényeges tanulságként, hogy a kevesebb olykor több, és aminek nincs konkrét funkciója, az nem fog megépülni.

Bár szerény eszközeink voltak, maximálisan próbáltunk élni velük. A szerkezet vékony, de a vértékhez hasonló torzió erősséget ad neki. Az egymás szélét csípő deszkák a szerkezet ritmusán túl újabb vibrálást visznek a belsőbe. Kívülről a beszűrült szindely révén meg az áttöréseken beszűrődő táj segítségével szinte része környezetének, igazából semmi extra nincs rajta. És nagy örömmünkre a munkát a 2014-es bukaresti építészeti biennálé zsűrije díjra jelölte.

A tetején lévő keresztnek külön története van. Hisz az épület tetejére keresztet kell tenni. Ezt megszokásból fel is tettük. Aztán később benne került, a szentély tetejére, diszkrétebb helyre, és kisebb is lett. Ezáltal egyetemesebb a történet, s így lett a kevesebből ismét több: semmi sem lesz kevesebb, ha az ellenfélnek is megadom a méltó tiszteletet. ■

Köllő Miklós

Rodostó látképe

Képeslapok a nagyvilágból

5. Rodostó – fejedelmeink nyomában

Dr. Kovács
Lehel István
EKE Brassó
klehel77@yahoo.com

Beder Tibor (1938–2020) emlékére

■ A bolgár–török határon zökkenőmentes volt az átkelés. Ellenőrizték útlevelünket, az autó adatait külön kellett bediktálni. Jó volt 24 év után ismét belépni Törökországba. Amint a határőr is újságot: bizony sok minden változott ez idő alatt. Egyetemistából középkorúvá cseperedtem én is, de kíváncsiságom, érdeklődésem cseppet sem lankadt.

Annak idején körülfogtak Beder Tibor meséi, történetei az 1990-es gyalog megtett törökországi útvjáról, s talán édesapámat is ez ihlette, mikor megtervezte akkori török utunkat. Most én terveztem az utat, s ha akkor az ország nyugati és déli részét jártuk be, most északra, keletre és Törökország középső részére készültünk.

Güneş áldásos melegével hagytuk el az országhatárt, és Edirne felé vettük utunkat.

Régies nevén Drinápoly, egykoron az Oszmán Birodalom fővárosa számos magyar emlékekkel büszkélkedhet.

Hódító Mehmed Konstantinápoly ellen vezetett ostromában (1453) óriási jelentősége volt egy hatalmas ágyúnak, amit egy Orbán nevű erdélyi származású ágyúöntő készített. A háromszéki mester – mert Háromszéknek nem csak egy híres ágyúöntője volt Gábor Áron személyében – valószínűleg Brassóban tanulta ki az öntés mesterségét, s a Bazilika nevű ágyú a korszak egyik mérnöki csodája volt. Demirköy (Vasfalva) határában volt az a kohó, ahol a hatalmas méretű ágyút egykor öntötték, s ma egy 2,8 méteres kopjafa hirdeti az egykori ágyúöntő emlékét. A kopjafát a csíkszeredai Török Csaba művész faragta.

Báthori Gábor fejedelemmel való viszonyának megromlása miatt, valamint a háború elkerülése érdekében Bethlen Gábor, a kor legnépszerűbb politikusa ötven emberével törökországi emigrációba vonult. 1613. februárjában Drinápolyban találkozott I. Ahmed török szultánnal, valamint Naszuh pasa nagyvezírral, és itt dönt el, hogy ő lesz Erdély következő fejedelme.

Ma itt található a Törökország legmagasabb minaretjeivel (70,9 m) rendelkező Szelim-mecset, melyet 1575-ben II. Szelim építtetett és az oszmán építészet nagymestere, Szinán tervezett. Ő építtette a budapesti Rudas fürdőt is.

Rákóczi szobra a Béke és Szabadság Parkban

Gyönyörű ornamentikák és márványcsodák után meghiúsult indultunk tovább, hogy a mintegy 130 kilométer megtétele után egy másik „márvány” csodával találkozzunk: a Márvány-tengerrel és Rodostóval, II. Rákóczi Ferenc, Mikes Kelemen és a bujdosók egykori lakhelyével.

Nemcsak fenségesen gyönyörű, kékfelhér színerezete idézi a márványt, hanem híres márványbányáival maga a Márvány-sziget volt a tenger névadója.

Könnyen találtunk egy elegáns panzióban szállást nem messze a tengertől, s a jellegzetes kétszintű török teaöző kipróbálása után még egy sétára is futotta a parton.

A sziporkázó kék márványcsoda látványára ébredtünk, majd elfogyasztva azt a hagyományos török reggelit, amely későbbi utunk során is számtalanszor

FOTÓ: DR. KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

visszaköszönt, a Magyar utca (Macar sokaği) keresésére indulunk.

Ostorod volt-e Rodostó? – motoszkaált bennünk is Szabó Gyula kérdése. Hogyan éltek a bujdosók? Hol írta Mikés a *Törökországi leveleket*, s vajon belépve az ajtón megtaláljuk-e azt a hangulatot, amely tollragadásra készítette az emigráns élet hű krónikását. Óh, „Édes néném!”

2019 nagypénteken volt, amikor átléptünk a székelykapu alatt, s Mikés szobra mellett beléptünk a piros-fehér-zöld zászlóval díszített ajtón.

1735 nagypénteken adta vissza életét teremtőjének a Fejedelem. „Végtire szegény, ma három óra után reggel, az Istennek adván lelkét, elaluvék, mivel úgy holt meg, mint egy gyermek.”

284 év telt el azóta, s mi vártuk, hogy áthasson ugyanaz a mikesi érzés.

Az ebédlőházaknak külön kultúrájuk van az anatóliai építészeten, s a magyarul is kiválóan tudó Ali Kabul múzeumi „mindenestől” csodás történeteket hallhattunk. Bizony, ő is jó barátja volt Beder Tibornak.

Nem kis erőfeszítésbe került a magyar államnak, hogy a 2000-es évek elején újjávarázsolja a Rákóczi-házat.

III. Ahmed a „magyar király” számára a város szélén tágas, kertekkel övezett, tengerparti épületeket, kíséretének a szomszédos örmény városrészben huszonhárom tágas házat, lovaik számára pedig hét széles legelőt utalt ki. II. Rákóczi Ferenc udvartartásának ellátását rendszeres isztambuli pénzjáradék fedezte, a szultán tolmácsokat, fővárosi ügyvivőket és nyolcvan főnyi janicsár testőrséget biztosított számára. Bercsényi Miklós, Forgách Simon, Esterházy Antal, Csáky Mihály, Mikés Kelemen – mind-mind megfordultak az ebédlőpalotában.

1906-ban a fejedelem és bujdosótársainak hamvait ünnepélyesen hazaszállították Magyarországra, és újratemették, a rodostói Rákóczi-ház még ép belső díszítéseit Kassára költöztették, a fellelhető tárgyi emlékeket pedig módszeresen összegyűjtötték. A fejedelem ebédlőpalotájának tartott törökországi épületben 1968 óta működik a Rákóczi Emlékmúzeum. A házat 2007-ben felújították, 2010 februárjától pedig az erdélyi magyar fejedelmet és családját, a szabadságharcot és az emigráció életét bemutató korszerűsített kiállítás, valamint többnyelvű tárlatvezető rendszer várja az idelátogatókat.

A fejedelem konyhája, a belső kút, az evő- és főzőeszközök, edények, családfák és portrék, a Rákóczi által alapított társaság egyenruhája, a fejedelem által faragott bútorok, díszes

1

szobabelsők, ólomüveg vitrók ejtenek ámulatba a kiválóan berendezett múzeumban, s igen, külön sarkat szenteltek a 207 fiktív levélből álló gyűjteménynek, amelyek közül az első 1717. október 10-én, az utolsó pedig 1758. december 20-án kelt. Címzettjük a Konstantinápoly mellett lakó kitalált P. E. grófné. Óh, „Édes néném!”

A nagyszobából kitekintve lett igazi rálátásunk Mikés Kelemen 2005-ben állított székelykapujára. A kapuszárnyat Alsócernátonban, a Haszmann műhelyben faragták, felületét ritmikusan ismétlődő növényi motívumok, virágok és indák borítják. Kívül török, belül magyar nyelvű felirata Mikes idézi: „úgy szeretem Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont”.

Felemelő pillanatok. Elköszöntünk Alitól, de előtte Erdélybe invitáltak, s a székely és magyar zászlók, szalagok alatt úgy léptünk ki a kapun, hogy majd együtt fogjuk Beder Tibort felkeresni.

Meglátogattuk a belvárost, elköltöttük döner kebab ebédünket, végigsétáltunk a tengerparton sirályokat és hajókat bámulva – megannyi

2

FOTÓK: DR. KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

1. Szelim-mecset Drinápolyban
2. Mikés székelykapuja a Rákóczi utcában
3. A fejedelem által faragott szék
4. A fejedelem ebédlőpalotájának belseje
5. A bujdosók ebédlőháza

3 4

fénykép született –, majd továbbgyekezünk újabb magyar emlékeket felkutatni.

A magyar szabadságharc vezérlő fejedelmének a török hatóságok monumentális szobrot állítottak a rodostói tengerparton. A Béke és Szabadság Parkban (Baris Ve Özgürlük Parki) Rákóczit ülő helyzetben fél kézre támaszkodva látjuk a tömzsi talapzatot. A posztamens négy oldalán egy-egy emléktábla áll. Az 1994-ben leleplezett szobor alkotója Saif Rüstem.

Ugyanitt, az árnyas fák alatt áll a Mikes Kelemen idéző háromalakos faszobor-kompozíció. „Ez az emlékmű állíttatott a Rodostó Alapítvány által Tekirdag város és a N. Kom segedelmével Anno 2000 okt.” – olvasható Mónus Béla művén.

Virágzó fák, festett lépcsők, csodás mozaikok, spriccelő kutyák tették felejthetlenné a napsütötte délutánt.

„Vagyunk / kik voltunk / leszünk / kik vagyunk” – egy másik kopjafa, szintén a tengerparton, valamint az Alkaya utcában található Mikes Kelemen Park egészíti ki az emlékhelyeket. Az utóbbit a Magyar Nap 10. évfordulója alkalmából avatták fel a rohamosan terjeszkedő város új negyedében. A jelképes síremléken végleges elhelyezést kapott a Munkácsy-díjas szobrász adománya. A reliefet, mely Mikes halálának 250. évfordulója alkalmából készült, előző év június 18-án nyújtották át a Rodostói Baráti Társaság elnökének. A réztáblákon törökül és magyarul olvashatjuk, hogy Mikes Kelemen „1690-ben Zágóban született. II. Rákóczi Ferenc fejedelemmel 1720-ban érkezett Rodostóba. 1761-ig, haláláig itt élt, és itt is temették el. A 207 levelet tartalmazó «Törökországi levelek»-ben az akkori Rodostót tárja elénk”, de azt is, hogy „2012. május 2-án Mikes Kelemennek «A város tiszteltbeli polgára» címet adományozták”, és „ezt az emlékművet Rodostó Város Önkormányzata Mikes Kelemen eltűnt sírjának emlékére állíttatta.” Az emlékmű alkotója Györfi Sándor.

Két nap Rodostó, két nap abból a 41 évből, amelyet a szinthe földünk, az otthonunktól mintegy félszáz kilométerre született Mikes Kelemen itt leélt. Bujdosóként, ám egyedül csak az volt megtiltva számára, hogy hazamenjen, vagyis nem láthatta meg ismét szülőföldjét. Fényes volt a szultán aranya, pompás volt az ebédlőpalota, a város, a házak, gyönyörű volt a tengerpart, de nem volt teljesen szabad. Habár a messze földön híres török vendégszeretetet élvezte, mégsem szabadságát töltötte Rodostón, s így ostorává vált. Nem volt menekvése, rabságából csak a halál válthatta meg. „Ha tehát a Fiú szabaddá tesz benneteket, akkor valóban szabadok lesztek” – János evangélista szavai vezethették csak haza a szülőföldjére. Bizony, ez az álmosi, mőzesi, ároni út volt kijelölve Mikes Kelemen számára. Erdélyben a magyarok a Képes krónika bejegyzése szerint megölték Álmos vezért, aki „nem mehetett be Pannóniába”.

Úgy tartották, hogy a fejedelem rituális feláldozásával ereje, bölcsessége és tehetsége átáramlott fiába, Árpádba. Hasonlóan, hiába vezették népüket 40 évig a pusztában, az ígéret földjére sem Mózes, sem Áron nem mehetett be. Mert egy új világhoz új emberek kellene...

Csendben, letisztulandó élményekkel feltöltötten ültünk az autóban. Az Isztambulba vezető 150 kilométeres úton még egy darabig végigkísért a Márvány-tenger alkonyati ragyogása. Megannyi narancssárgás fényszikra csillant meg a kékesfehér habokban, s amint kelet felé átléptünk Ázsiába, csak a kocsi tükréből láthattuk, ahogy Güneş elhagyja ezt az árnyékvilágot, hogy áldásos melegével a Föld másik oldalát is elárasztassa. Ránk is egy új világ várt... ■

5

1

2

Mesészép Föld (5. rész) Sómuzeum, oázis és gyönyörű strand

3

4

5

6

7

8

9

A diverzitás szigetei. Kis túlzással a rossz időn kívül mindent megtalálhatunk a Kanári-szigeteken. Mielőtt máshova repülnénk, íme egy kis csokor Fuerteventura sokszínűségéből.

■ Bizonyos célpontokat keresve többször is elkocsikáztunk a Sómúzeum (Museo de la sal Salinas del Carmen) mellett, mely a sziget keleti oldalán található. Sorozatunk első részében említettem, hogy a Kolumbusz-házból kifelé menet a turistákra is gondoltak, emléktárgyakat lehetett vásárolni. A Sómúzeum modern épületébe lépve rögtön az ajándékbolt fogad. Természetesen erre van a kijárat is, elég majd akkor vásárolni, viszont a finom és különleges lekvárokat (papaya, kaktusz, aloe vera) és szószokat már az elején érdemes megkóstolni. Főleg annak, aki még nem ízlelte a Kanári-szigetek specialitásait, a piros vagy vörös, illetve a zöld mojo szósz. A piros alapanyaga a paprika, a chili, a zöldé pedig a koriander. Az általában csípős mártást szinte mindenhez használják, húshoz, halakhoz, de még zöldségekhez is és természetesen a ráncos burgonyához. Mivel nem vagyok Michelin-csillagos séf, de még csak kanári-szigeteki szakács sem, ezek receptjére ne tőlem számítsanak,

interneten rá lehet keresni, de magától értetődően minden a helyszínen a legfinomabb. A gasztronómiai elkalandozás után térjünk vissza látogatásunk helyszínére. A Sómúzeumban makettek, kivetítők, táblák segítségével mutatják be, miként nyerték ki több száz évvel ezelőtt – tradicionális módszerekkel – a sót az óceánból. Egy másik asztalkán a világ több helyén előforduló sóját vizsgálhatjuk meg nagyjító segítségével, például a nálunk is ismert himalája són kívül a nekünk különleges hawaii-i fekete sót. Ez aktív faszenet tartalmaz, innen a színe.

Kiérve az óceán partjára, ott találjuk a számtalan sólepárló medencét és egy bálna csontvázát, valamint a máshol is feltűnő csíkos hátú mókusokat. Ha Ady ellátogatott volna a Kanári-szigetekre, akkor lehet, hogy *A grófi szérűn* című versében a korgó gyomrú magyar parasztot korgó gyomrú mókusra cserélte volna.

A kopár szigeten nem csak mókusokat láthatunk, nagyon sok állattal találkozhatunk még az Oasis Wildlife Fuerteventura elnevezésű parkban is. Az 1985-ben létrehozott oázisban szinte testközelből csodálhatjuk meg az állatokat, etethetjük a zsiráfokat, valamint a 400 tevé valamelyikét. Aki sok eledelt vásárol a kassa melletti standnál, az nyugodtan végigetetheti a többi is. Nagyon sok majomfajta van a parkban. Lehet, itt van az ember és a majom közös őse is, csak jól elbújt. Vagy nem, mert akadt majomkodó látogató is, aki kapcsolatot próbált kiépíteni a főemlőssel, de az okosabb volt és az eledelével foglalkozott.

Deák László
EKE Gutin Osztály
Nagybánya
deak.laszlo@eke.ro

FOTÓK: FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ

1. A Sómúzeum modern, fehér épülete
2. A mindig éhes csíkos hátú mókus
3. Flamingók
4. A Montaña Roja (Vörös-hegy) vulkanikus kúp
5. A corralejoi strand
6. Teveportré
7. Bálna csontváza a Sómúzeum területén
8. Sólepárlók
9. Los Lobos szigete

Állatok a szabadban az Oasis Wildlife parkban

A tevék egyik területe a parkban

Óriási területen mozognak szabadon az állatok, ez csakhogy egy park benyomását kelti, nem pedig egy szűk kis állatkertét, ahol sanyarognak a vadon kedvencei. 1985-ben még csak egy kis növénykert és tevéfarm volt, aztán a család, mely rajongott az állatvilágért, elkezdett foglalkozni ezek óvásával. Egyre több állatmentő programban vettek részt, gyarapodott az állomány, ma már több mint 3000 állatot tartanak itt nyilván. Azt is mondhatnák házigazdánk, hogy egy álom valóra vált. A természet iránti elkötelezettségük változatlan. Vajon hova fejlődnek pár év múlva, milyen eredményeket fognak elérni?

Egy egész napot el lehet itt tölteni, sétálni a növénykertben, melyben több, mint 8000 fajt csodálhatunk meg, illetve felülről is ráláthatunk az oázisra, ha a traktor által húzott vagonos utazást választjuk. Aki nem bérel gépkocsit, az is könnyen kijuthat ide, mivel a szállodáktól ingyenes buszok szállítják a turistákat a kertbe.

Sómúzeumban, állat- és növényparkban voltunk, menjünk el egy nemzeti parkba is! Sokan, akik már jártak a Corralejo

Homokdűnék a nemzeti parkban

Nemzeti Parkban, a világ egyik legcsodálatosabb helyének tartják. A látványos világossárga homokdűnék és az óceán kék vize közötti festői kontraszt ráébreszti az embert, hogy milyen mesés is ez a Föld. A nemzeti park első látványosságát a Montaña Roja (Vörös-hegy) vulkanikus kúp. Mindössze 312 m magas, különleges színének köszönhetően viszont jó fotótéma. És nemcsak jó fotótéma, hanem jó túraútvonal is vezet a tetejére, ahonnan Lanzarote déli része látható. Sőt, olvastuk, hogy a kráterébe is le lehet sétálni. Az FV-1a út jobb oldalán a kitűnő, több kilométeres hosszúságú strandok, bal oldalán pedig a homokdűnék csalogatják a turistákat. Az út mentén nagyon sok parkolót alakítottak ki, így soha nem lesz gond, hogy hol találunk megállóhelyet. Esetleg a rendőr szólni fog, hogy vigyázzunk, hogyan kelünk át az úton, avagy az út közepén nem szerencsés fotózni.

A megszokott kopár, vulkanikus táj után felüdülés ide érkezni. Természetesen minden tájnak megvan az egyedi szépsége. És e szépségre nagyon is vigyáznak a helybéliek. Itt található a Kanári-szigetek egyik legszebb strandja, a Grandes Playas. Szállodák, kávézók, aranyhomok várja a fürdőzni, napozni, pihenni vágyókat. Ugyanezen a részen sárkányszörfözőket is láttunk. Ezekről a strandokról már jól látható a két közeli sziget, az apró Los Lobos és a különleges Lanzarote.

Továbbutazva a nemzeti park határában, a sziget északi részén Corraloje városába érünk. Ennek kikötőjéből indulnak hajók a már említett két szigetre. Lanzarotéra több napra érdemes átmenni.

A mojókat már ajánlottam, most következzen egy másik termék is, ami itt található. Ne hagyjuk ki a Majorero sajt múzeumot! Majorero az itteni kecskefaj neve, sok helyen láthatunk farmokat, és a kanári-szigeteki helyi sajtok nagyon finomak. Ugyancsak ezen a szigeten sok aloe verát láttunk. Gran Tarajalon 4000 aloe vera és számtalan más növény, olajfák vannak az ültetvényen. Ide is érdemes ellátogatni, sőt, Melinda, az idegenvezető magyarul magyarázza el, mire is jó az igazi aloe. Végezetül köszönet Beának, akit a közösségi oldalon *Beatrix utazási tippjei – Fuerteventura, Kanári-szigetek* címen lehet megtalálni. Rengeteg az ötlete és önzetlenül segít bárkinek, aki a szigeteken szeretne eltölteni pár kellemes napot.

A hosszú, egész napos járkálás után este térjünk be egy helyi vendéglőbe és kérjünk különlegességeket. „Egy jó vacsora után az ember bárkinek megbocsát. Akár még a saját rokonainak is” – mondta Oscar Wilde. Mi csak a repülő pilótájának nem bocsátottunk meg, aki pontosan akart indulni hazafelé, így véget ért egy felejthetetlen utazás.

A következő részben ismét sivatagos, strandos rész következik, de már Afrikában. ■

Három nap Háromszéken

(1. rész)

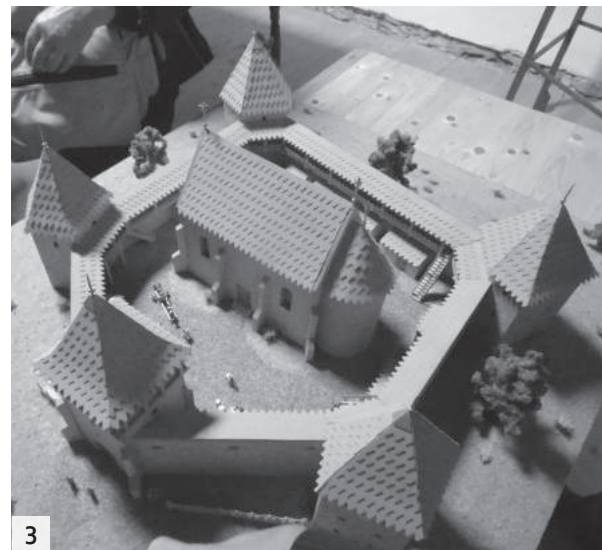
Bölon, Nagyajta, Miklósvár, Ilyefalva és Árkos

■ Esős reggel indultunk útnak. Úti célunk Háromszék volt, a Székelyföld déli részének nevezetességeit szerettük volna meglátogatni, természetesen a teljesség igénye nélkül, de abból minél többet igyekezve besűríteni egy háromnapos utazásba. Mielőtt utunk látványosságainak bemutatásába kezdenénk, talán nem árt néhány szót ejteni Háromszékről. Ezen a néven 1562-ben, a „székely lázadás” évében egyesült a három kis székely szék, Sepsi- (Sebesi-), Kézdi- és Orbaiszék. Nevükben lakóinak régebbi, dél-erdélyi szállásterületeit őrzik, Sebest (Szászsebes), Kézdet (Szászkézsd) és Orbót (Szászorbó).

Első célpontunk az Olt jobb partján meghúzódó **Bölon** volt, ahova Szászmagyarországról egy olyan hídon mentünk át a busszal, melyen csak remélni mertük, hogy mi is elérjük a túpart aszfaltját, nem csak az emlékünkhöz. A falu felső részén, több évszázados várfalak szomszédságában parkoltunk le. Az ódon falakon belül eléggé fura látványt nyújt a bizánci stílusú ortodox templomokra emlékeztető kupola, és az érzés csak fokozódik, mikor

felfedezzük a templom előtti kopjafákat is. Ezt a kupolás tetőzetű templommal meglehetősen nehéz társítani. Belépve folytatódik a furcsaságok sora, ugyanis az unitárius erőtemplom beltere keresztet mintáz, ráadásul a 19. század végén, 1893–94-ben építették. Mindent megmagyarázott azonban a lelkész, a templomot ugyanis az a Pákey Lajos tervezte, aki Törökországban járt, ihletődött, és terveit követve egy olyan Istenházát építettek az „unitárius Róma”-ként számon tartott településen, amilyen máshol nincs. Ez minden kétséget kizáróan sikerült. Ezen a helyen egy IV. László király idejében (1272–1290) épült gótikus stílusú, egyhajós templom állt, amelynek védőszentje Szent Katalin volt. Ezt a 15. században újjáépítették és kibővítették. A torony középkori eredetű, a lőrészekkel ellátott várfal, valamint a három sarokbástya 16–17. századi, a „török veszély” idején épült.

A faluban pusztítottak tatárok, törökök és legutóbb, 1944-ben oroszok. Ez utóbbiaknak parancsba adták, hogy Berlinig meg se álljanak, aztán Bölon román

FOTÓ: KOCSIS ANDRÁS

1. Bölon unitárius temploma

2. A Háromszéki-medence Kovásznáról

3. Árkos unitárius templomának makettje

Nagyajta unitárius temploma felújítás alatt

helynévtábláját (Belin) látva leragadtak itt, mondván, ők elég nagyvonalúak, egy fránya „r” betűn nem akadnak fenn. Egy biztos: dúltak, fosztogattak, jelentős károkat szenvedett a település jelenlétük miatt. A falu szerencséjére, s a Kárpát-medence lakosságának kárára nyomatékoss felsőbb utasításra tovább kellett folytatniuk útjukat az igazi Berlin felé.

A faluban született Bölöni Farkas Sándor (1795–1842) utazó, emlékiró és műfordító, szobra a templom előtt látható.

Következő célpontunk a Baróti-hegység lábainál elterülő szomszédos **Nagyajta** volt, ahol egy Kriza János emléktáblás ház mellett parkoltunk le. Épp a templom felé indultunk, mikor Fekete Levente unitárius lelkész elénk sietett. Az erődtemplom felújítás alatt áll, ezért oda nem mehettünk be, de elmesélte a falu történetét és bemutatta nevezetességeit. Ezután meglátogattuk a falumúzeumot is, melynek egyik szobájában hagyományos bútorok és munkaeszközök, azaz a lelkész szóhasználatában „korabeli fitnessgépek” találhatóak. Láttunk itt többek közt festett „kontyos székeket” is, és minderről élvezet volt hallgatni az anekdotákkal és bő humorral tarkított előadást, melyben mindegyre feltűnt – akár egy népmesében – a székely falu bármikor tetterre kész fiatalembere, a fáradságot nem ismerő Pali és elmaradhatatlan párja, „dráगतűndér” Annuska, akiknek együttlétéből lépten-nyomon Jancsikák láttak napvilágot. Hogyan tudták megkülönböztetni a rengeteg névrokont, nem derült ki.

Átmentünk a falumúzeum másik szobájába, ahol Kriza János (1811–1875) költő, nyelvész, unitárius püspök, a székely népköltészet gyűjtője emlékére létrehozott kiállítást láthattunk. A lelkész mesélt nekünk Moyses Mártonról (1941–1970), a totalitárius rendszer egyik áldozatáról, aki itt járta elemi iskoláit, itt dolgozott és

itt temették el. Nagyajtán járva mindenképp említést érdemel az innen származó Cserei család, amely számos neves tisztségviselőt adott Erdélynek, idevalósi volt többek közt Cserei Mihály (1667–1756) emlékiró is. A lelkész elbeszélését szívesen hallgattuk volna még, de több helyre el szeretettünk volna jutni aznap, ezért vetettünk egy-egy pillantást a Cserei és Dónáth-Zathureczky-Szombathy udvarházakra és igyekeztünk **Miklósvárra**.

Sepsiszek egykori fiúszékének, Miklósvárszéknek névadó települése Nagyajta északi szomszédja, szintén a Baróti-hegység lábainál fekszik. Itt a Kálnoky-kastély kapuja előtt parkoltuk le buszunkat, majd besétáltunk a tágas udvarba. A 17. században épült, majd klasszicista stílusban átalakított kastély épülete jobboldalt, az udvar végében található egy angolkert és egy tavacska mögött. Az örökösöknek visszaszolgáltatót kastély meglehetősen nagy forgalomnak örvend, a látogatók belépőt fizetnek, majd magyarul, románul vagy angolul biztosítanak számukra idegenvezetést a korhűen berendezett emeleti termekben.

Miklósvár,
Kálnoky-kastély

Jócskán a délutánban jártunk, mire Miklósvárról tovább tudtunk indulni. Igyekeztünk **Illyefalvára**, ahol kinyitották nekünk a református vártemplomot. Illyefalva az Olt jobb oldali teraszán épült, Sepsiszentgyörgytől délre, temploma egy dombtetőn áll, ahova egy apró kavicsos sétány kanyarog fel a temetőn keresztül. A templomot várfalak védik, a kapun belépve tágas udvaron találjuk magunkat. Bemehettünk a szépen felújított templomba, felmehettünk a toronyába is, ahonnan kitűnő kilátás nyílik a Déli-Kárpátokra, a Kárpát-kanyar és Háromszék hegyeire. Illyefalván megkerestük Jókai és Mikszáth, az egykori települési országgyűlési képviselők szobrát.

Eléggé eltelt az idő, ezért igyekeztünk **Árkosra**, ahol a szállásunk is volt, de még mielőtt elfoglaltuk volna, meglátogattuk a helyi unitárius vártemplomot. Az 1831–33 között épült műemléktemplom helyen egykor Árpád-kori templom állt, melyet az évszázadok folyamán többször újjá kellett építeni. Viszonylag gyakran volt szükség itt a templomok felújítására vagy újjáépítésére, mivel elég közel van a Kárpát-kanyar szeizmikus térsége, így gyakran rázta meg földrengés e vidéket. Egyik bástya emeletén megnézhattuk a vártemplom makettjét, valamint az egykori Árpád-kori templom alaprajzának makettjét, és megtudhattuk, hogy Árkoson van Háromszék legnagyobb harangja, mely egy tonnát nyom.

Este elfoglaltuk szállásunkat a helyi Vasalóházban, megvacsoráztunk, majd fejünkben a rengeteg élménnyel nyugovóra tértünk. Első napi, sepsiszeki utazgatásunk után második nap a három szék legkisebbikébe, Orbaiszékre igyekeztünk. ■

(folytatás következő lapszámunkban)

Kocsis András

Közönséges zöldfátyolka

Angyalszárny

„Tündérek” az éjszakában

■ A nyár folyamán több estét kint töltöttem a kertben és elhatároztam, hogy megörökítek néhány olyan molylepkét és fátyolkát, amelyek késő estétől az éjszakába nyúló időszakban aktívan repülnek.

Lassú zársebességet használtam, hogy láthatóvá váljon mozgásuk a levegőben. Különböző lámpákkal és vakuval világítottam meg őket.

Kiszámíthatatlan volt a mozgásuk, minden példánynál körülbelül 5-6 másodperc állt a rendelkezésre, amíg fotózható távolságon belül repültek, végül rengeteg próbálkozás után sikerült megörökíteni közülük néhány példányt. Repülésüket igyekeztem lekövetni a fényképezőgéppel, amely nem kis kihívást jelentett, főleg, hogy teljes mértékben kézből mozgatva, ráérzésre mértem be a körülbelüli élességet, alkalmazkodva a lepke röptéhez.

Varázslatos volt, ahogy egy zseblámpával a sötétségbe világítva egyszer csak megjelentek és a derűs, szélcsendes időben hallani is lehetett gyöngéd repülésüket. ■

Kis Szilveszter

8 milliméter nagyságú molylepke

Tarka csalánmoly

EKE Négyfalu

■ November 8-án Kiss Budai Gábor kezdeményezésére a Madarasi Hargitára tizennégyen látogattunk el. Csodálatos időben, változatos tájakon a kék sávon két óra alatt kényelmesen felértünk a csúcra (1801 m). Visszafelé kis kitérővel a piros pont jelzésen a Szökő-vízesést kerestük fel.

■ November 15-én csupán hármasban indultunk a Királykőre. A Plaiul Foi – Spirlea – Nagy-kőfolyás útszakaszt közel három óra alatt tettük meg. Tovább jelzetlen úton, de járt ösvényen kapaszkodtunk a sziklával körülvett Zárt-tízásra, ahol nagy örömeinkre zergecsáladót láthattunk. Ugyanezen az úton visszafelé a görgő köveken még nagyobb figyelemmel ereszkedtünk be.

■ November 22-én a Csukás-hegységbe kirándultunk négyen. Cheiáig kocsikkal utaztunk, a Stâna-völgyből intenzív mászással elértük a a Gropșoare-csúcsot. Visszafelé a Vöröshavas menedékházhoz vezető utat választottuk, innen indultunk lefelé a Cheián hagyott kocsikhoz.

■ November 29-én tízen jelentkezünk a Keresztény-havasra szervezett hosszú túrára. A Noua negyedből a Rújatisztásig sikerült jól bemelegedni, a Rómer házat öt óra alatt értük el, itt elfogyasztottuk az ebédünket, majd a Vörös úton Brassópojánára jöttünk le, ahol ráálltunk a Kis-Pojánai útra.

■ Mikulás-túránkat december 6-án a Nagy-kőhavasra szerveztük. A családi utat választottuk, két és fél óra alatt értük el a menedékházat. Szép idő fogadott fent, fotóztunk állatformájú felhőket, kíváncsi szamarakat, napsütötte várost. Vidám hangulatban tértünk vissza ezen könnyű túráról is.

EKE Szatmárnémeti

■ A hagyományos decemberi Radnai-túra résztvevői egyénileg teljesíthették a Nagyköves meghódítását, s volt olyan is, aki egy hónapon belül kétszer is tisztelet tette a sokunk által kedvelt Drágos völgyében.

■ December 19-én gyors elhatározástól vezérelve egy rendhagyó évzáró túra is megszervezésre került. A tagság egy kisebb része, jó családi barátok még az ünnepek előtt felsétáltak a Kiskövesre. Bár az út nagy részén sárban tapicskoltak, szerencsére a csúcson a tájra boruló vékony hólepel biztosította a téli hangulatot.

■ December 27-én kalákára hívták a szatmári EKE tagjait. Mivel egyesületünk irodahelyiséget cserél, ezért költöztetni kellett az irodát. Ebben volt nagy segítségünkre hat ügyes társunk, akik feláldozták a vasárnapjukat, és férfiasan kivették a részüket a sok pakolásból. Köszönet érte! (Lózer Beáta)

■ December 20-án eddigi túráink egyik legcsodálatosabbikán vettünk részt, a Csukás-hegység jellegzetes sziklaformáihoz kirándultunk. A Bratócsa-hágó a Kárpátkanyar egyik legmagasabb hágója, innen indultunk neki hatan a mászásnak a piros sáv jelzésen. Ködös időben értünk ki a Galambhoz, innen lassan kezdett előttünk kibontakozni a hegység és meghökkentető sziklaalakzatai. És nemcsak a Csukás magas sziklaformái, de ameddig a szem ellát, a Nagy-kő-havas, a Bucsecs, a Királykő, a távoli

Fogarasi-havasok gerincei is büszkélkedve „integettek” nekünk, akik a felhők fölötte járhattunk. Egyedi, leírhatatlan érzés volt mindahányunknak.

■ December 27-én a helybeli Malomdombok közelében ünnepeltük meg Éva, István és János nevű túratársaink névnapját. A szalonna és a kolbász sütögetése közben Angyalka-meglepik is előkerültek a hátizsákokból. Forralt borral kínáltak az ünnepeltek, így sikeresen, egészségnek örvendő, vidáman zártuk az elmúlt év tartalmas túráit. (Miklós Melinda)

Túra a Kőgombákhoz
(FOTÓ: KOCSIS ANDRÁS)

EKE Marosvásárhely

■ Úgy nézett ki, az évről évre megszervezett túra a görgényi Kőgombákhoz elmarad, aztán hirtelen ötlettől hajtva Szilágyi Eszter elvállalta megszervezését. Csupán november 5-én délután hirdette meg, és november 8-ra tizennégy autóra való ötven ember gyűlt össze. Ködös reggel volt Marosvásárhelyen, aztán a Maros völgyében Dédától felfelé még sűrűbb, tejfehér köd fogadott. Maroshévízre érve megtekintettük a 26–27 fokos Bánffy-vízesést, majd az autókkal megálltunk a sípálya fölötti parkolóban. Köd lepte a gerincet is, melyen sokáig csak a székérutat követhettük, ugyanis a kék sáv jelzések az útvonal alsó szakaszán a fakitermelés következtében teljesen hiányoznak. Néhány kilométer után azonban az útmenti fenyőkön feltűnt néhány jelzés, és időközben a ködből is kijutottunk. Élvezhettük tehát a késő őszi napsütés melegítő és hangulatjavító hatását, valamint a kibontakozó táj látványában is gyönyörködhattunk. Előttünk az Öreg-tető mintegy irányjelző, szinte vezette lépteinket, északnyugaton a Kelemen-havasok gerincének csúcsait azonosíthattuk, délkeleten pedig a Gyergyói-havasok és a Hagymás-hegység magaslati sorakoztak a rendkívül feltűnő Vit-havastól az Őcsém-tető fehér mészkőszirtjéig. A szelektív erózió által felszínre került Kőgombák sziklaalakzatait kisebb csoportokban néztük meg, majd a fiatal fenyők közt egy napsütötte füves helyen elfogyasztottuk szendvicseinket. Visszafelé ugyanazt az utat követtük a rövid délutáni napsütésben, viszont utunk utolsó, mintegy ötszáz méterét ismét ködben kellett megtennünk. Elégedettek lehetünk túránkkal, ugyanis ahhoz képest, hogy a Gyergyói-medence és a Maros szoros egész nap ködben maradt, a Görgényi-havasok magasabb régióját a déli órákban különös hangulatú napsütés uralta.

■ A *Barangolás a maroszéki erdőkben* sorozat 2020-as évi negyedik útjára

november 14-én került sor. A Kis- és a Nagy-Küküllő között fekvő, megyénk határához közeli Jövedics (Ildiciu) nevű falucska körüli erdőket fedezte fel huszonnyolc fős csapatunk. A 46 km-es utat (Nyárádtó – Cserged – Héderfája – Szászbonyha – Leppend – Dányán – Jövedics) személygépkocsikkal tettük meg, majd következett 12 km-es gyalogtúránk gazdag gombatermással és szép kilátással Maros és Szeben megye dimbes-dombos határára. Visszafelé elbúsultuk magunkat a jövedicsi evangélikus templom romjait látva, de kedvünk helyrejött, amikor megláttuk Szászbonyhán, hogy az Erdélyi Református Püspökség elkezdte a Bethlen-kastély helyreállítási munkálatait.

■ November 17-én 79 éves korában elhunyt Nemes Mária túratársunk, nyugalmazott zongoratanárnő. Egyike volt azon keveseknek, akik a forradalom előtti Szakszervezeti Kör turistacsapatában és a már újjaalakult EKE-ben is túráztak. Közkatoná volt, nem viselt semmiféle tisztséget, de a zongoratanítás után talán a természetet kedvelte a legjobban. Több EKE Vándortáborban vett részt 1992 és 2010 között, amelyeken komolyabb hegyi túrákat is végigjárt. Az általunk szervezett ratosnyai táborban (2003) a konyhai munkálatokban segített nagy odaadással. Az utóbbi években többnyire honismereti kirándulásokon vett részt. Egyik ilyen külföldi út után hazatérve a gyalogtúráján ütötte el egy autó, komoly sérüléseket okozva, de szerencsésen kilábal belőle. Így folytathatta heti rendszerességgel kis túráit a Marosvásárhely-környéki erdőkben. Kedvence volt a Csererdő, de a többit is látogatta annak függvényében, hogy hol melyik virág nyílik: hunyor, kakasmandikó, gyöngyvirág, kék meténg, kockás lilium stb. Természetesen a gombák sem maradtak ki a látóköréből. Sajnos őt is elkapta a 2020-as évet meghatározó szörnyű, láthatatlan

ellenség, ennek „karmai” közül nem szabadult ki. Ezt már nem tudta túlélni... Drága Marika, emlékedet szívünkben megőrizve búcsúzunk tőled.

■ November 21-én a betervezett Torokói-hegység helyett a Görgényi-havasokba túráztunk, mégpedig annak a keleti részén elhelyezkedő 1481 méteres Kecse-kőre. Megközelítését a Görgény völgyén, Laposnyán keresztül a Bakta-nyeregig, majd onnan az Eszenyő-patak völgyén, az Eszenyő-mezőn át terveztük. A Laposnya és a Bakta-nyereg közötti út állapotáról nem volt friss információ, de tudtuk, hogy elég elhanyagolt útszakasz, ráadásul ott azelőtt havazott is. Mindennek ellenére három autóval tizenkét személy és Müzli kutya vállalkozott a túrára. Ködben indultunk el, de a magasabb régióban gyönyörű napsütéses időben volt részünk, majd a Kecse-kőről nagyon szép kilátásunk nyílt a Gyergyói-medencére.

■ November 22-én az első hónap örült az a kilenc túrázó, akik a Tordai-hasadékot választották célpontul. Új, sejtelmes arcát ismertük meg, ködfátylon keresztül izzotak a napsütötte sziklaszirtek, jégcsapok sorakoztak a vízszivárgás moháin. Visszafelé kanyarodva a Hesdát-patak jobb partja fölötti gerincen már szikrázó napsütésben csodáltuk az ezüsterdőt, a zúzmarás csipkebogyót és a ködsáv fölé magasodó mészkőbércet. (A szomszéd faluból egy magányosan arra túrázó szívélyesen kínált bennünket saját főzésű szilvapálinkájával.) Mire felülről is betekinthettünk volna a hasadékba, a köd újból teljesen megülte, csak ennyi tisztánlátást engedett. Így igazi elvarázsolt erdőben, félhomályban ereszkedtünk vissza a patak völgyébe a kiindulópontunkhoz, ahol a jellegzetes helyi madarakat, pillangókat, növényeket, kőzeteket ismertető táblákat újra megnéztük, ha már a természetben nem láthattuk eredetijüket. (Kocsis András, Kiss Zoltán Ernő, Szilágyi Eszter, Frink György, Dézsi Eleonóra)

Útban az Ilona-völgy felé a Cekend-tetőn ■ (FOTÓ: KISS TIBOR)

EKE Székelyudvarhely

■ November 7-én Benczédi Miklós vezetésével a Leső-hegyen magasodó kilátót kerestük fel. Vonattal utaztunk Bögzőzig, onnan kezdődött gyalogtúránk, mely során a Dobói kilátó – Bögzői erdő – Farcádi erdő – Hodgyai legelő – Csicsér 18 km hosszú útvonalon érkeztünk vissza Udvarhelyre.

■ November 15-én Nagy Gábor a Gyergyói-havasokba vezetett egy tizenhárom tagú csoportot. A Gyergyószentmiklós – Csiky-kert – Szent Anna kápolna – Pricske útvonalon másztuk meg az 1544 m magas csúcsot.

■ November 15-én Benczédi Miklós a Bikafalva – Miklósfalva – Homoródszentlászló – Abránfalva – Sándortelke – Telekfalva – Őrhegy – Árvátfalva – Mondóhegy – Udvarhely közti 23 km hosszú útvonalon vezetett végig egy huszonegy tagú csoportot, meglátogatván a szentlászlói, az abránfalvi, a sándorfalvi református templomot, Árvátfalván pedig túravezetőnk finom meggypálinkáját kóstoltuk meg.

■ November 18-án öt tagtársunk immár kilencedik alkalommal koszorúzta meg Ugron János osztályalapító elnökünknek a bögzői református templom cintermében álló síremlékét.

■ November 22-én Nagy Gábor vezetésével a Gyimesek vidékére látogattunk el

huszonnégyen. Kápolnapatakáról indultunk, majd a Nagy-sarok – Antal sarka – Kápolna-sarok útvonalon tértünk vissza a kiindulási ponthoz, ahol a kocsikat hagytuk. Ez volt az első téli túránk novemberben.

■ November 28-án autóbusszal utaztunk Homoródszentmártonba, ahonnan 22 km-es gyalogtúrával, a Nagyerdő – Szarkakő – Cekend – Kisköved érintésével estére érkeztünk vissza Udvarhelyre.

■ November 30-án Kiss Tibor vezetésével huszonhárom tagú csoportunk vonattal utazott Keresztúrig, majd a Rugonfalva – Kiskede – Nagykede útvonalon jutottunk el a Zsidó-hegy tövébe. Ennek megmászása után a Gagy-mente és a Nyikó-mente között húzódó látványos, hepehupás, keskeny gerincen érkeztünk meg a Székelykeresztúr feletti magasodó Jézuskiáltó magaslatra. Innen egy meredek ereszkedő után vonatra ültünk, és a „székely gőzössel” utaztunk haza.

■ December 5-én Török Albert a Nagy-Küküllő Udvarhely feletti szakaszának minkét oldalán húzódó domboldalaira vezetett túrát, egy 15 km hosszú útvonalon. Mindjárt induláskor néhány Mikulásnak öltözött túratársunk felkészítette a harminc résztvevőt. A Fenyédi-Rez oldalában tartott pihenő alkalmával Miklós

nevű túratársunk köszöntésére is sor került. A meredek hegyoldalból kalandos ereszkedés után meglátogattuk a küllőkeményfalvi római katolikus templomot. Túránk Kadicsfalván, Barabás Zoli túratársunk kertjében jó hangulatú, muskotályos túrazárással ért véget.

■ December 13-án Benczédi Miklós a Sínai-hegyre vezetett túrát. A tizenkét résztvevő vonattal utazott Betfalvaig, ahonnan a Szoros-rét – siménfalvi gázház – galambfalvi szirtek – Sínai-hegy útvonalon jártuk körbe a Zavaros-patak völgyfőjét. Szalonnasütés után innen a Leső-hegyen álló kilátóhoz másztunk ki, majd Székelymagyarosra ereszkedtünk be. Az agyagfalvi vasútállomáson szálltunk fel a „székely gőzösré”, mely Udvarhelyre vitt.

■ December 19-én Benczédi Miklós vezetésével negyvenheten indultunk el a Cekend-tetőn keresztül az Ilona völgyébe. Itt László táltos ismerősünk meghívására „hun szilveszteren” vettünk részt. Sámán szertartás kíséretében hatalmas tábortűzet raktunk, tagtársunk, Barabás Zoli ízletes gulyást főzött, amit a 17 km-es gyalogtúra után mindenki jóízűen fogyasztott el. Jókedvű nótázás után Homoródfürdőről autóbusszal utaztunk haza.

■ December 21-én, az év legrövidebb napján Birtalan Dénes vezetésével a város feletti Nagyoldalban meggyújtottuk hagyományos fényváró tábortűzünket. Ezen az esti túrán nyolcan vettek részt.

■ December 30-án tartottuk meg a hagyományos évzáró túránkat. A Csicsér-Budvár útvonalon, Török Albert vezetésével hatvanegy résztvevő gyalogolta végig a 10 km hosszú útvonalat. A Budváron Birtalan Dénes az idén is megfőzte a hagyományos babgulyást, amit az Orbán Béla által készített forralt borral öblítettünk le, boldog újévet kívánva egymásnak. (Kovács-Kendi Lehel)

EKE Háromszék

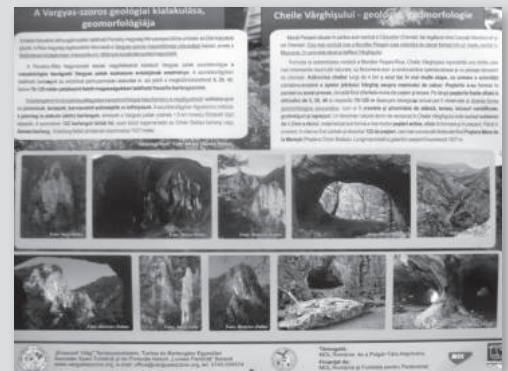
■ November 8-án, a gyönyörű időnek is köszönhetően, hatalmas csapat jelent meg Felsőmoécs központjában. Az erre a napra tervezett kisbakancstúrán 145-en vettünk részt, ebből 63 gyerek volt. Körkirándulás formájában túráztunk a település környékén. Csodálatos kilátásunk volt a Bucsecs nyugati oldalára, illetve a Királykő keleti részére.

■ November 14-én a Bodoki-havasok keleti oldalát kerestük fel, éspedig a csernátoni Ika vártól terveztük a feljutást a

Bodoki-tetőre. Huszonhatan vágtunk neki az ismeretlen terepnek, mivel eddig a hegységet jóformán mindig a nyugati, északi, déli oldalról kerestük fel. A térképnek és az iránytűnek köszönhetően problémák nélkül jutottunk el a célhoz egy gyönyörű mellékgerincen. Odafent előkerültek a hátizsákból a finom falatok, amelyeket meg is sütöttünk. Jólesett a tűz melege, hiszen borongós, fagyos időjárás jellemezte a napot. A lefelé jövetelt kellemetlenné tette egy erdőkitermelés, amely óriási sarat eredményezett, és ezt kilométereken keresztül kellett taposnunk. Ezt a kellemetlenséget feledtette a tisztas távolságból megfigyelt anyamedve három bocsával. (Gáspár László Zsolt)

FOTÓ: DUKRÉT LAJOS

Dénes István-emléktúra

■ Az idén 15. alkalommal rendeztük meg a Dénes István-emléktúrát a Vargyas-szorosba, az Orbán Balázs-barlanghoz, a Fennalónak köszönhetően szép napsütésben.

A járványra való tekintettel két csoportban indultunk. Az első csoport, 20 fő Alsó-Háromszékről, a második csoport, 30 fő Erdővidékről indult. A háromszéki EKE csoportját Dukrét Lajos, a baróti Elveszett Világ Természetvédelmi, Turista és Barlangász Egyesület csoportját Demeter Zoltán vezette.

A barlangba érve mindkét csoport az emléktáblára helyezte az emlékezés koszorúját, majd Dukrét Lajos, Demeter Zoltán és Mózes László, az egykori bajtársak emlékeztek meg Dénes Istvánról. Utána egy perc néma csenddel tiszteltek a geológus, barlangkutató, helytörténész, túratárs és jó barát emléke előtt. Ezt követően visszatértünk a látogatóközponthoz, ahol szalonnasütésre került sor. Dénes Ildikó kaláccsal és pálinkával kínálta meg a résztvevőket.

Végül idézem Mózes László gondolatait: „Emlékezzünk hát Dénes Istvánra úgy, hogy életünket értelemmel és cselekvő erővel vértessük fel. Karbidlámpájával ő továbbra is világít nekünk, és ha tehetné, a rockzene megrögzött kedvelőjeként nem csupán egykori emlékezetes kedvencével, a P. Box együttes *A zöld, a bíbor és a fekete* című dalával bátorítana, hanem a P. Mobil zenekar egy másik, jól ismert slágerével is. *Menj, az úton menj tovább* – üzeni nekünk e dal, a többi pedig kizárólag rajtunk múlik.”

Dukrét Lajos

EKE – Kolozsvár 1891

■ November 15-én napsütéses őszi időben jártuk végig a Bácsi-torkot. A szucsági legelőn keresztül, az erdő szélét követve értük el a Bongár-forrás völgye feletti nyeret, ahonnan szép kilátás nyílt minden irányba. Észak felé a Bácsi-erdő, a Lombi-erdő, a Szent Lőrinc-tető és Nádaspapfalva felé volt szép kilátásunk, déli irányban a Kis-Szamos völgye, a Feleki-gerinc, a kolozsvári Bükk-erdő és Szászfenes felé csodáltuk az őszi tájat. Élveztük a késő őszi nap kellemes melegét, éreztük, hogy ez volt az utolsó szép őszi nap, és igyekeztünk kihasználni minden percét, utána már ködös, nedves idő következett. A Szent Pál-tetőn keresztül a Mária-út jelzését követve indultunk hazafelé a Hója-erdő gerincén, a Kányafő úton ereszkedtünk le a Donáth negyedbe.

■ December elején fájó szívvel vettünk búcsút Vlád Pál túratársunktól, aki 84 éves korában távozott közülünk. Hosszú éveken keresztül barlangászként tevékenykedett, részt vett a Szelek barlangjának feltárásában, a kolozsvári EKE túravezetőjeként pedig számtalanszor kalauzolta el túratársait az Erdélyi-szigethegység csodálatosan szép tájaira. Egyesületünkben végzett munkásságára mindig tisztelettel és elismeréssel fogunk tekinteni, nem fogjuk elfelejteni a sok szép kirándulást, amit szervezett.

■ December elején több alkalommal is takarítást szerveztünk az István-forrásnál, a szerdai EKE-túrák egyik népszerű törzshelyénél. A forrást tavaly nyáron öntötte el a sűrű esőzések miatt megáradó és felduzzadt Plecska-patak, a víz elsodorta a kis fahidat és a patak mellett levő forrást is elmosta. A kezdeményező Kiss János túravezetőnk volt, aki úgy döntött, nem szabad tétlenül nézni az elárasztott forrás helyzetét. A kemény

munka eredményeként sikerült eltávolítani a felgyülemlt törmeléket, mélyíteni és szélesíteni a patak medrét, végül pedig a forrás csöve is felszínre került.

■ December 5-én a hagyományos Mikulás-túra helyett a járványhelyzetre való tekintettel és a távolságtartás betartása érdekében Mikulás-napi sétát szervezett Kovács D. Zsuzsa, a kolozsvári EKE elnöke és túravezetője a Rejtett-forrás tisztására. Nem volt piros köpenyes EKE-Mikulás, se csomagok kisorsolása, hó sem volt, ahogy Mikulás-napkor lenni szokott, de mindenki hozott magával édességet és egy kellemes napsütéses sétával töltöttük a Mikulás-napot.

■ December 12-én hagyományos borforraló túrát szervezett Szilágyi András túravezetőnk a Bácsi-torokban. A borús és zord idő és a járvány miatt sokkal kevesebben voltunk, mint máskor ezen az év végi túrán. A Törökvágáson levő falumúzeumtól indultunk a Hója-erdőn keresztül a Bácsi-torok egyik tisztására, majd a Hója-gerincen tértünk haza. (Pál Gyöngyi)

November a Hója-gerincen ■ FOTÓ: PÁL GYÖNGYI

EKE Gutin Osztály Nagybánya

■ November 1-jén Nagykároly környékén kerékpároztunk, és meglátogattuk azokat a Kraszna folyón átívelő hidakat, amelyeknek 100 éves garanciája 2020-ban lejárt. Ezt az értesítést az osztrák vízügyi szervek közölték nagy meglepetésre az érintett polgármesteri hivatalokkal. Nagykárolyból Kaplonyba kerékpároztunk: a falu határában átívelő hidat már nem használják, de nagyon jó karban van, nem látszik rajta a 100 év. A következő híd Kálmánd község határában van, ahol az út a valamikori ecsedi lásra vezet. Itt a híd még használatban van, szintén nagyon jól karbantartva, lefestve, és még biztos, hogy sok tíz éven át fogja a rajta áthaladó forgalmat biztosítani. Kálmándról Börvelybe tekertünk, ahol a hídon vasútvonal halad keresztül. Szintén használatban van, lefestve, nagyon jó karban.

■ December 2-án a Rozsályra túráztunk. A Forrásligetről indulva, 1000 m fölött télies idő fogadott kevés hóval. Felmenetben az erdőkiáramló úton, a megfagyott, vizes átfolyásokon inkább csúszkáltunk, mint léptünk. A tetőn – 1300 m-en – szép körpanorama tárult eléink: Gutin, Radnai-havasok, Máramarosi-havasok, Avasi

hegyek, Prelukák. Az erősen fújó szélről a 2010 után épített védkunyhóba menekültünk egy meleg bor elfogyasztására. Az alig járt erdei ösvényen érkeztünk vissza Forrásligetre.

■ December 9-én a Lápos-szorost kerestük fel. Körút formájában terveztük egy részét bejárni. A Kővár alatti katlanból indultunk, összesen heten. A katlanból Codru Butesii elszórt házai közé emelkedtünk, majd visszaereszkedtünk a Lápos folyó völgyébe. Sziklafalakon és a mederben hatalmas kövek között tört utat a folyó vize. A parton nehezen tudtunk a kövek között előrehaladni, de a látvány mindenért kárpótolt.

■ December 29-én a Gutin-Szekatura részén túráztunk. A sujori bányától indultunk, hogy hamarabb kiérjünk a Gutin alatti mezőre. A lehullott lombok között óriás sziklák magasodnak a Szekatura oldalában, és egy közülük, attól függően hogy milyen irányból nézzük, pakulárra vagy nyúlra emlékeztet. A hegy déli oldalán szerpentinén jutottunk a Szekatura-tetőre. Innen pazar a kilátás délre, Nagybánya, Felsőbánya és Kapnikbánya irányába. (Kinczel Ferenc)

EKE Brassó

■ November 6-án a Bucsecs-hegység szépségeit kerestük fel. A Habos-völgyben több zuhatagszerű vízesést csodálhattunk meg.

■ November 7–8-án kétnapos kirándulást szerveztünk mikrobuszal a gyimesi és a moldvai csángókhoz. Az Ojtozi-szoros, a Tattoros menti magyar falvak, Aknavásár, Pusztina, Gyimesbükk, a Rákóczi-vár, az ezeréves határ nyújtotta élményekkel tértünk haza. Az itthon maradtak a Kis-Királyköre túráztak.

■ November elején jelent meg az *Encián*, a brassói természetjárók folyóiratának 74. száma, amelynek tematikája Bodola, Keresztvár és a Piliske.

■ November 28-án a Töröcsvári Magura nyújtotta gyönyörű kilátásait csodáltuk meg.

■ December 5-én Mikulás-túrát szerveztünk Négyfaluba, a Napos oldalra. A Mikulás hatalmas zsákjából mindenkinek jutott ajándék, és közös hússütéssel koronáztuk meg az ünnepet.

■ December 6-án a Lempesre szerveztünk túrát, s habár Barcaszentpéter hegyén gyönyörű idő volt, a Csukást köd és sötét fellegek lepték be.

■ December elején jelent meg az *Encián*, a brassói természetjárók folyóiratának 75. száma, amelynek tematikája a Lempes. Mályi József Első Kárpát-koszorú Expedíciójának 25 éves évfordulójáról is megemlékeztünk a folyóiratban.

■ December 26-án a Derestyé fölötti dombokon sétáltunk.

■ December 28-án karácsonyi túrát szerveztünk a Nagy-kőhavasra. A Kőba völgyében barangoltunk, és nyertünk betekintést a mohák és zuzmók világába. Fenyőfát díszítettünk, megajándékoztuk egymást, bemutattuk az *Encián* folyóirat két új számát, étellel, itallal köszöntöttük a karácsonyt és az eljövendő új évet.

■ E két hónapban a csütörtöki sétálók is igen szép számban gyűltek össze, hogy a Nádudvary György indította mozgalom keretében – ezekben a járványos időkben is – kikapcsolódjanak a Cenk alatti sétányon.

■ A csodálatos kirándulásokat köszönjük lelkes túravezetőinknek, Blénesi Györgynek és Editnek, Kovács Lehel Istvánnak, valamint Szász Ágnesnek. (Dr. Kovács Lehel István)

EKE Gyergyó

■ November 7–8-án a Csalhóban túrázott huszonhat gyergyói természetjáró. Az Izvorul Muntelui (797 m) – La Arsuri (1035 m) – Piatra cu Apă – Detunătăk útvonalon érték el a Dochia menedékházat 1750 méteren, innen támadták meg a Tóka-csúcsot (1904 m). A csapat visszafelé a menedékháztól a Gedeon-horony érintésével a Kis-Aklos-csúcs mellett (1675 m) haladt el a Maicilor-tisztás irányába (1326 m), innen térve vissza a túra kiindulópontjához. A nehéz túra során felfelé 1107 méter, lefelé 950 méter szintkülönbséget küzdöttek le a természetjárók.

■ Hagyománya van a Viridis Kft-vel közös túraszervezésnek a gyergyóiak körében. November 15-én a cél a Lapos-patak és a Kupás-kilátó megtekintése volt.

Gyilkostó üdülőtelepről, a régi Gyopár villától a piros háromszög jelzésen indult a gyalogtúra a Lapos-patak – Kupás-nyak – Kupás-kilátó (1236 m) útvonalon, visszafelé pedig a piros pont jelzést követték, és mind az ötvenketten részesültek a Viridis vendégszeretetéből, a Csónakháznál egy tányér meleg étel várta a túrázókat. Nagy Zsuzsánna szervezésében, Székely László túravezetésével egy könnyű-közepes túrán vehettek részt és közösségben, jó levegőn lehettek a résztvevők.

■ Hatvanegyen iratkoztak fel arra a november 22-i túrára, mely Székelyvarságot célozta meg. Autóbuszozás után gyalog indult a csapat a Csorgókő-víz-eséshez, sípályához, Jézus kútjához és Nagykút forrásához, majd a tálasbércei kilátóhoz. A könnyű túráról jó élményekkel tértek vissza több, mint félszázan, és erről szokás szerint kisfilm is tanúskodik. (Balázs Katalin)

A tálasbércei kilátónál ■ FOTÓ: BARTALIS ÁKOS

EKE Háromszék

■ December 5-én Szent Miklós alkalmával a kisbakancs-csoporttal kirándulást szerveztünk a Nagy-Murgó környékén, ahol ismét nagyszámú csapat verődött össze. Összesen 168-an (ebből 81 gyerek) jelentünk meg Uzonkafürdő településen. Reménykedtünk a hóban, de sajnos az enyhe időjárás ezt nem adta meg nekünk. A körutunk felénél eljött hozzánk is a Mikulás, mindenféle jókat hozott a népes gyerektársaságnak. Remek hangulatban és szerencsésen érkeztünk vissza Uzonkafürdőre.

■ December 13-án a Hargita-hegység déli gerincére jutottunk fel. Harmincnyolcan indultunk a sepsibükszádi vasútállomástól az Uzonka-nyeregbe, innen a Nagy-Mezőn keresztül a Piliske alá értünk a régi és új menedékhelyekhez. Miközben sütöttük a szalonnát, néhányan a Piliske csúcsára is kimásztak.

A Bánya-patak völgyében ereszkedtünk le Tusnádfürdőre egy nagyon jó hangulatú kirándulást követően.

■ December 23-án jött meg a bírósági végzés, miszerint már nem fiókszervezet vagyunk, hanem különálló egyesület. Hivatalos nevünk: Societatea Carpatină Ardeleană Covasna – Erdélyi Kárpát Egyesület Háromszék. Köszönjük a segítséget az országos EKE részéről és a saját egyesületünk vezetőségi tagjaitól, illetve tagságától.

■ December 26-án Jártó Gábor hagyományos karácsonyi túráját tartotta tizenkilenc személy részvételével. Meglátogattuk a Dobrica vadászház környékét, ittunk a Fenyőfarki borvízből, felmáztunk az Alsó-Sólyomkő tetejére, ahol a bunkerekbe is bemáztunk. Egy nagyon jó hangulatú időtöltés után felkerestünk egy szabad termálvizet, amelynek vizében jónéhányan megmártóztunk. Ennél tökéletesebben nem zárhattuk volna ezt az évet. (Gáspár László Zsolt)

A Mikulás-túra résztvevői a Nagy-Murgó alatt FOTÓ: GÁSPÁR LÁSZLÓ ZSOLT

EKE Marosvásárhely

■ November 28-án tizenhárom autóból álló konvoj kanyargott felfelé Korond meglehetősen keskeny mellékutcáin, hogy a Tószeg utca végében parkolót keressen. A már-már esküvői menetet idéző autósor egy Kiss Zoltán Ernő által szervezett újabb túrára gyűlt össze. A Firtos-tetőt terveztük megmászni, és természetesen a Firtos Árpád-kori menedékhelyként szolgáló várát meglátogatni. Tejszerű ködben indultunk el a patak menti erdei úton, a táj – akár a tündérmesék ezüst erdeje – mintha fehér porcukorral lett volna beszórvva. Az egykori várban az előttünk rövidítón felsiető Mikó Istvánék jóvoltából tűz fogadott, melynél sütogethettünk, majd melegedhettünk evés közben. Ez kimondhatatlanul jólesett a fagyos, ködös időben. Viszafelé a Firtos-nyeregéből vezető gerincúton ereszkedtünk, melyről más körülmények között kitűnő kilátásunk lett volna, ezúttal azonban Korond házait is szinte csak akkor láthattuk, mikor már majdnem beléjük botlottunk. Eltévedés veszélye egyetlen pillanatig sem állt fenn, ugyanis túránkon velünk tartott a helybéli Józsa László keramikus, akinek meglátogattuk korondi műhelyét is.

■ Kétautónyi EKE-csapatunk december 1-jén Dósa Enikő buzdítására Torockóról a Felső utcát elhagyva a reggeli sűrű ködben előbb balra kanyarodott egy mezei úton, majd a piros sávot követve kapaszkodott fel a meredek lejtőn. Hétéves túratársunk is kiállta a próbát. Végül az Ordaskő gerincéről farkasszemet néztünk a Székelykő alvó óriásával, amikor az ki-kibukkant a gomolygó köd résein. Nem sokat dideregtünk ott, a hideg szél lejjebb kergetett, ahol a napsütésben barátságosabb látvány volt a bükkfákra

Csapatunk a Pietrosz előterében
(FOTÓ: DÓSA LÁSZLÓ)

rakódott zúzmara. Túránk zárásaként sokadszorra is megcsodáltuk a példásan rendben tartott Europa Nostra-díjas falu hagyományőrző főutcáján a fehérre meszelt hajdani bányászházakat.

■ December 6-án Ősz István Béla szervezésében Mikulás-túrára került sor. Célpontunk ezúttal is az Istenszéke volt, ahová a Hidas-pataki úton másztunk fel. A tiszta, napsütéses időben kitűnő kilátásunk nyílt a környező tájra, valamint a Kelemen-havasok főgerincére. Ha már Mikulás napján került sor a túrára, elkészült az elmaradhatatlan csoportkép a hegymászó Mikulásokkal az Istenszéke keleti szikláin. Mivel a személygépkocsik a Bisztra völgyében maradtak, a felfelé már megismert úton ereszkedtünk vissza.

■ Ismeritek a mondást, hogy ha az élet citromot ad, készíts belőle limonádét? Igen, kicsit közhelyes már, mégis annyiszor találkozunk vele! Ez az év furára sikeredett, minden, ami megszokott, néha elcséplelt volt, más értelmet kapott. Legalábbis számomra. Mindig szerettem a hagyományokat, az örökölteket is, de azokat is, amelyeket mi magunk alkottunk és teszünk hagyományossá. Ilyen lett az EKE keretén belül az éves adományozás, amit a jobbágyfalvi gyerekek élveznek a karácsonyi csomagozás alkalmával, s most már a betlehemi láng is, amit második alkalommal sikerült eljuttatni a hívekhez, felekezetre való tekintet nélkül. Idén nem vettünk részt a misén, hogy ne gyűjtsünk össze sok embert a járványra való tekintettel, de Csüdör Imre plébános meghatódva vette át tőlünk az adományt és a lángot péntek este. Titkon remélte, hogy idén is eljut a láng, aminek igazán örülnek az emberek és őrizgetik, adják tovább szeretteiknek, ismerőseiknek. Az adomány, amit ti

olyan nagy szívvel adtatok, teljesen meglepte, tudván hogy ilyen időkből nehezebb a találkozás. Számunkra is izgalmas volt a kijutás, mert abban a házban, ahonnan a lángot kellett átvinnünk, covidos és újszülött is van, a láng pedig kialudt, egy órával az indulásunk előtt. Ezért elrobogtunk egy idegen családhoz, ahonnan átvettük a lángot, amiért valaki 1700 km-t autózott! Aztán éjjel fél 11-kor megosztottuk a Tudorban egy átjárónál egy másik idegennel, aki majd tovább viszi az ő ismerőseinek; ja és a kialudt lángot is pótoltuk. Szóval, idén is maradandó élmény lett legalábbis négyünk számára (Szilágyi Eszter, Makkai Réka Rebeka, Ősz István Béla és jómagam) az adomány és a láng átadása, ami a közösség nélkül nem jöhetett volna létre.

■ December 20-án a Kelemen-havasokba szerveztünk túrát, a Tiha- és a Ruszka-tetőre. Tíz személyautóval harmincegyen autóztunk fel az Ilva-patak, majd az ilvai Tiha-patak mentén az erdőkiérmelő út végéhez, gyalogtúránk kiinduló pontjához, magunk mögött hagyva az Erdélyi-medencébe hetek óta beszorult felhős-ködös légkört. A Tiha-patak völgyének felső felében már ránk sütött a nap, és 10-15 cm vastag hórétegben gyalogoltunk felfelé a kék pont turistajelzéseket követve. A Tiha-tetőn (1799 m) lélegzetelállító látványban volt részünk a nagyon tiszta légkörnek és az alacsony felhőplafonnak köszönhetően. A sziporkázó napsütésben minden látszott, ami látszódhadt: a Cibles, a Radnai-havasok, a Szuhárd-hegység, a Kelemen-havasok, a Csalhó, a Hagymás-hegység, a Hargita, a Görgényi-havasok és a felhőtenger távoli déli részén még a Fogarasi-havasok csúcsai is. Túránk végső célpontja a Ruszka-tető (1913 m) és ennek szikláin voltak, ahol a hóréteg vastagsága elérte a 20-25 cm-t is. Szürkületre értünk vissza autókhoz a felfelé végigjárt útvonalon. Túránk adatai: hossz 14 km, szintkülönbség +870 m / -870 m, időtartam 7,5 óra.

■ A 2020-as év utolsó napján a somos-tetői medveszobornál gyűltünk össze, és egy könnyű kis sétát tettünk a Terebics-tetőig a Németkalap érintésével. Csak a naptár árulkodott arról, hogy szilveszter van, a természet tavaszi hangulatot árasztott, még pirosló hunyort is láttunk. A Terebics-tetőn falatozás következett, majd pezsgővel búcsúztattuk az évet, végül egy boldogabb, túrákban gazdagabb új év reményében köszöntünk el egymástól. (Kocsis András, Dézsi Eleonóra, Török Zsuzsa, Dósa László)

Sziklaszorosoktól hegycsúcsokig és vadvirágos rétekig Vlád Pál túravezetőnk emlékére

■ December elején fájó szívvel vettünk búcsút Vlád Pál túratársunktól, aki 84 éves korában távozott el közülünk. Hosszú éveken keresztül barlangásként tevékenykedett, részt vett a Szelek barlangjának feltárásában, a kolozsvári EKE túravezetőjeként pedig számtalanszor kalauzolta el túratársait az Erdélyi-szigethegység csodálatos tájaira. Egyesületünkben végzett munkásságára mindig tisztelettel és elismeréssel fogunk tekinteni.

Eljött a búcsú ideje. Reméltük, hogy ez később lesz, reméltük, hogy túrázunk még együtt Palival. Pár hete még arról beszélt, hogy ha gyengességéből egy kicsit felerősödik, újra buszos kirándulást kell szerveznünk, de olyan helyre, ahol a fiatalabbaknak (csikóknak) és az idősebbeknek (szenioroknak) is van megfelelő útvonal. Akkor tétován fogadtam ezt, a világvjárvány megszorításaira gondolva, de semmiképpen sem arra, ami bekövetkezett.

Vlád Pál 1936. augusztus 16-án született Marosújváron, itt is temették el december 4-én. A család a nagy világégés kezdetén Kolozsvárra költözött, az ifjú Pál itt végezte iskolai tanulmányait.

A Sinteromban dolgozott műszaki tervezőként, de minden szabadidejét a barlangok világának szentelte. Az

MV 175-ös motorbiciklijével járta a vidéket, gyakran egymaga is, barlangok után kutatva, de a szervezett barlangkutatásból is kivette részét. Alapító tagja volt az 1966-ban létrejött Amatőr Barlangász Klubnak, állandó résztvevője a nyári barlangásztáboroknak és részt vett a Szelek barlangja feltárásában. A barlang több járatának felfedezése és elnevezése is tőle származik, például a Tavasz-járat, a barlang egyik leghosszabb folyosója. Még 1999-ben is ott volt a feltáráscsapatban legtapasztaltabb barlangásként és a bejárattól legtávolabbi járatok legjobb ismerőjeként.

Az új barlangok keresése közben figyelte a felszíni formákra, a növényzetre is, és főleg a tavaszi virágok lelőhelyeit jegyezte fel jól magának. Ezt az információt később kamatoztatta az Erdélyi Kárpát-Egyesületben, ahol túravezetőként számos virágos túrát szervezett és vezetett: hóvirágok az Igeni-tó körül; tőzikerét a Meszesen; tőzikerét a Berettyóforráshoz vezető úton; riszegvirág, pompás tárnics és kötőrőfű a Vultureászán; gyöngyvirágok Almásszentkirály határában; nárciszrétek Negrileászán, illetve a Csákyakő közelében; vadorgonák a Szohodolkőn. Egész évben szervezett túrái alkalmával megcsodálhattuk irigylésre méltó terepismeretét, tájékozódási

képességét: jelzetlen utakon, sűrű ködben, árkon-bokron, széldöntéses terepen is elvezérelt a célponthoz.

Most, utólag örvendek, hogy kétszer is sikerült elvinnem Palit Székelyföldre, ahonnan én származom. Eljutottunk többek közt a parajdi sószorosba, a Fogarasi-havasok gerincére és a Gyimesekben levő ezeréves határhoz.

Mindannyian elmondhatjuk, akik ismertük, hogy szerencsések vagyunk, hogy kortársai lehettünk, vele túrázhattunk sok-sok éven át, hónapról hónapra, hétről hétre. Nyugodj békében, pihenésed legyen csendes!

Mezei Elemér

(Megjelent a *Szabadság* mellékletében, az *Erdélyben*)

EKE Gyergyó

■ „Advent első vasárnapja tiszteletére szeretnénk egy könnyű, buszmentes túrát szervezni. A túra célja, hogy városunk környékén megnézzük, hol érzékelhető legintenzívebben a drága napsütés, és fűrdőzzünk benne kedvünkre, mert a héten úszhattunk eleget a ködben” – így szólt a meghívás a november 29-i túrára, melyre tizennyolcan mondtak igent, beállva a túravezető Kádár Jolán után a sorba. A Csiszér utca – Kovács kútja – Borzóka – Visszafolyó – Gyergyó 17,5 kilométeres távot járták be, azt az útvonalat, amelynek jelzése is a Napot mutatja: sárga pont volt.

■ Advent második vasárnapjára Magasbükktúrárt hirdetett meg a gyergyói EKE

Csibi Sándor vezetésével. December 6-án, a Mértékletesség hetén harminchatan indultak közepes nehézségű túrára, 15 kilométert téve meg, 550 m szintkülönbséget küzdve le.

■ Advent harmadik vasárnapjára, december 13-ára egy könnyű és rövid sétatúrát szerveztek a Szent Anna kápolnához, ezzel zárva le a Bátorország hetét. Útvonal: Csiky-kert utca eleje – Vár utca – Erdő utca – Domokos oldal – Csobothegy – kápolnák – Csiky-kert. A túravezető, Madaras Erzsébet kilencedmagával túrázhattott ez alkalommal.

■ Ötvenöten vettek részt a december 20-i, Havas Bucsinban megrendezett évszázó túrán és évbúcsúztató mulatságon. A vírusos időszak sem tudta megakadályozni, hogy az egybegyűltek

visszaemlékezzenek az elmúló évre, felidézzék álló- és mozgóképekben az élményeket, örvendjenek annak, hogy „ilyen covidos világban mennyit is voltunk együtt a hegyeken!” – Vadász-Szatmári István gyergyói EKE-elnök megfogalmazása szerint. Az ünneplés nem gátolta meg az ekéseket abban, hogy másnap este, a téli napfordulóra szervezett tűzgyűjtáson húszan képviseljék a szervezetet a Szent Anna kápolnánál.

■ Bár megvolt már az évbúcsúztató, a karácsonyi töltöttkáposztából gyűlt zsirt is együtt akarták elégetni az ekések, így december 27-én a Lucsköre kirándultak tizenhatan. Bögözi Gyöngyi Anna túravezetőként csúcshódításról, csűrben, széna tetején való étkezésről, patakban mártózás élményéről számolt be az otthon maradtoknak. (Balázs Katalin)

Óévbúcsúztató túra
FOTÓ: PÉTERFFY ÁGNES KATALIN

Csíkszéki EKE

■ November 7-én a lázárfalvi CsEKE birtokon az Európai Gyalogtúra Szövetség és az Erdélyi Kárpát-Egyesület által kiállított túravezetői oklevelet és jelvényt vehette át az a tizennégy személy, akik Tőke Dénes kezdeményezésére és koordinálásával az elmúlt év során elvégezték a magashegyi túravezetői tanfolyamot. Kiemelt túravezetői státust nyert Tőke Dénes, túravezetői képesítést szerzett Balázs-Bécsi Rozália, Bölöni Sándor, Fénya József, Gál István, Kocsis György, Kozman Zsolt, László Ilona, Márton Adél, Márton Gyula, Nagy Attila, Olti Elemér, Péterffy Ágnes Katalin és Szabó József.

Az országos EKE életében példaértékű ez a kezdeményezés, amelynek Tőke Dénes az ötletgazdája, kivitelezője, a Csíkszéki EKE tagjai azok, akik elsőként elindították ezt a tudásátadási folyamatot és részesülhettek a megtisztelő címben.

■ November 8-án László Ilonka szervezett túrát a Központi-Hargita hegységben található Bagolykőre, amelyet

Hargitafüredőrről kiindulva közelítettünk meg, a legjobb időpontot választva a gyalogtúrázáshoz. Páratlanul szép idő volt: míg a Csíki-medencét sűrű ködtenger borította, fent a Hargitán ragyogott a nap, még a szél se fúj, felhőt nem látunk az égen, csak a szikrázó kékséget és körülöttünk az őszi színek kavalkádját, a közelebb-távolabb húzódó hegyvonulatok jól kivehető, gyönyörű formáit, a ködtakarta hegyközi medencéket.

■ November 14-én Márton Adél és Márton Gyula télkóstoló túrára kalauzolt bennünket a Központi-Hargita részét képező Csompoly-csúcsra. Volt amiben gyönyörködni ezúttal is, Hargitafüredőn még tartotta magát az ősztűt idéző kép, kicsit fennebb már kezdtek deresedni a fenyők, zúzmarába burkolózott a táj, a felfelé vezető utunkat jégkristályok szegélyezték, a tócsák felülete befagyott és a jégpáncélon mindenféle rajzolatok alakultak ki, a fákról szakáll formájú zuzmók lógtak és fagyos füzérek hulltak alá, az erdő fái közötti zöld mohatarakó talán sokkal üdőbb volt, mint máskor, vörös és fekete áfonya fagyocsípte bogyói hívogattak. Még nem

borította hó az utat, mégis jól megfigyelhettük az erdő lakóinak nyomait, medvék nyomán haladtunk, őzek és szarvasok patáinak lenyomatát követtük.

■ November 22-én, az első havazást követően Nagy Attila vezetésével a Csíki-havasok déli vonulatán túráztunk, Kászton térségében. Gyalogtúránk kiindulópontja a Bor- és a Gac-patak összefolyása, innen a Salutaris borvízforrás felé tartottunk, majd egy jó minőségű erdei úton haladtunk felfelé a Bor pataka mentén a Bor feje (1038 m) nevet viselő magaslatra. Polyán bérce volt a következő állomásunk, ezután a Gombás-bérc (1199 m) következett, túránk legmagasabb pontja, egyben célpontja, innen ereszkedtünk vissza egy meredek erdei úton a Bor és a Gac patakok összefolyásához, egy szép körtúrát bejárva.

A Gombás-bérc tetején egy hosszabb pihenőt tartottunk, raktároztuk magunkba a gyógyító fényt, a pihentető fehérséget, a csodálatos panorámát. A tetőn télies környezet uralkodott, de ahogy lennebb értünk, visszakerültünk az őszbe. Szemünk elé tárult egy nyíres tetejű, lombhullató fenyőkkel sűrűn benőtt oldal, a sárga színnek megannyi árnyalatával ezek a fák, mint valami gyertyalángok úgy emelkedtek ki az örökzöldek közül, felejthetetlen látvánnyal ajándékozva meg minket a túra végétével.

■ A 2020-as év utolsó hónapja a tervezés jegyében telt, a jövő évre szóló túraterv összeállításához továbbítottuk javaslatainkat.

■ December 1-jén László Ilonka vezetésével a Szent Anna-tó téli arcával ismerkedtünk, Tusnádfüredő északi bejáratától közelítve meg a Vulkánok földjét. Igazán szép, havas, téli túrában volt részünk, ragyogó napsütésben.

■ December 31-én óévbúcsúztató túrával zártuk az évet Szakáli Mária túratársunknak köszönhetően. Ennek az óévbúcsúztató túrának már hagyománya van, valamikor nem délben, hanem éjfélkor koccintottak itt túratársaink a Nagysomlyó tetején és innen csodálták az alattuk lévő város ünnepi fényeit. A körülmények mára megváltoztak, most nem lehetünk kint az esti órákban, és sajnos már nem lehet mindenki velünk a régiiek közül, idén is megváltunk egy kedves túratársunktól, akivel még tavaly ilyenkor együtt búcsúztattuk az évet ezen a helyen, de szívünkben, emlékeinkben viszük őket tovább. (Péterffy Ágnes Katalin)

EKE Háromszék

■ November 21-én Gajdó Ödön vezetésével húszfős társaság vágott neki a Cukás-hegységnek. A Gropsoarelecsúcsot mászták meg és a Zaganugercin tértek vissza a Vörös-havasi menedékházhoz.

■ November 21–22-én sikerült megszerveznünk hetedik alkalommal a Kisbakancs-minitábort. Albert Ferenc tordai EKE-tag, immár barátunk közbenjárásával Sztánán a Riszeg vendégházban, gyönyörű havas időben bonyolítottuk le az eseményt. Első nap a Csigadombra kirándultunk, másnap a Riszeg-tetőre másztunk fel. Mindkét helyről pazar

kilátásban volt részünk. A huszonkét fős csapatnak feledhetetlen élményben volt része a Kós Károly által tervezett épületben és annak környezetében.

■ November 28-án Vasile Păun – Pali-ka a Baróti-hegység déli részére vezette a tizennyolc fős társaságot. Sepsiszentgyörgyről a Búdöskúttól indultak, majd a Keresztény-legelő, Barabás-tető, Veczer-kő érintésével Vámoshidpusztára érkeztek. A borongós időjárás nem engedte gyönyörködni a csapatot a Kárpátkanyar hegyeiben, de a hangulat feledtette ezt a kis kellemetlenséget. (Gáspár László Zolt)

Rejtvény

■ Az *Erdélyi Gyopár* 2020/6. számában meghirdetett, a kolozsvári MORMOTA webáruház (www.mormota.ro) és az EKE által támogatott vetélkedő helyes megfejtései: **1. b.** Torockói-hegység; **2. b.** Egyeskö; **3. b.** világító tölcsergomba; **4. b.** Szent Anna-tó; **5. b.** Zermatt.

Nyertesek:

- Egy Pinguin ivókulacsot nyert, a Mormota webáruház ajándékként: Reich József (Nagyvárad)
- 2021-es EKE-naptárt nyert:
 - Élthes Éva (Csíkszereda)
 - Petres László (Csíkszereda)
 - Tamás Levente (Kézdivásárhely)

Újabb játékunk nyerevénye:

- Egy Light MyFire Lunch Kit edényszett (a Mormota webáruház ajándéka);
- 3 példány az EKE-bakancs 10. számából (Barangolások a Mező-havas környékén és a Bekecsen – a Görgényi-havasok középső része).

A helyes megfejtéseket 2021. március 1-ig várjuk, e-mailben a rejtvény@eke.ro, illetve postán a S.C.A., O. P. 1, C. P. 41, 400750 Kolozsvár (Cluj) címre. A válaszok mellett kérjük feltüntetni a beküldő nevét és postacímét is.

Kérdések:

1. Hány évvel korábban alakult meg a magyarországi Országos Meteorológia Szolgálat, mint a romániai meteorológiai szolgálat?

- a. 14 b. 24 c. 34

2. Hány évet élt Rodostóban a 207 levelet tartalmazó *Törökországi levelek szerzője*, a zágoni Mikes Kelemen?

- a. 31 év b. 41 év c. 51 év

3. Mely székek egyesültek 1562-ben Háromszék néven?

- a. Marosszék, Kézdiszék, Udvarhelyszék
b. Keresztúrszék, Csíkszék, Miklóvszék
c. Sepsiszék, Kézdiszék, Orbaiszék

4. Mely folyón átívelő hidaknak járt le 2020-ban a 100 éves szavatosságuk?

- a. Küküllő
b. Sebes-Körös
c. Kraszna

5. Melyik a Kárpátok legmagasabb csúcsa?

- a. Moldován (Moldoveanu)-csúcs
b. Lomnici-csúcs
c. Gerlachfalvi-csúcs

Dr. Haller Gusztáv az EKE ötödik elnöke volt, és haláláig irányította az EKE-t.

Családi sírhelye megközelíthető az a úton, a Kertek alsó részében. Egy fekete gránit, Pop néven levő sírkőnél jobbra betérünk egy ösvényre, és annak a vége felé, jobboldalt a második sírkert, vaskerítéssel bekerítve őrzi a hilibi Haller család föld alatti kriptáját. Középen egy nagy koporsót ábrázoló vas alkotás, melyen szintén vasból készült hatalmas leveles ág található. A nemrég felújított sírkert új táblát is kapott a kriptában nyugvó személyek nevével. Sajnos az eredeti tábla összetört a közelben kidőlt hatalmas fa súlya alatt. ■

A Házsongárdi temetőben nyugvó EKE-személyiségek című kiadványt összeállította: Lőrinczi István és Sáska Pál.

A forrásanyagok nagy része Ajtay Ferenc, Lukács József és Palczer János – az *Erdélyi Gyopárban* megjelent – írásaiból származik.

Az adatok összegyűjtésében, illetve a sírok beazonosításában közreműködött: Kovács D. Zsuzsa és Tóthpál Tamás.

A fényképeket készítette: Lőrinczi István.

A Házsongárdi temetőben nyugvó EKE-személyiségek Hilibi dr. Haller Gusztáv (1873–1923)

■ Jogász végzettségű, Kolozsvár utolsó magyar polgármestere volt. 1918 decemberében a Kolozsvárra bevonuló román hadsereg és a velük együtt megjelenő új román hatóságok felszólították, hogy esküdjön fel a román államra, amit határozottan visszautasított, mondván, hogy ő már felesküdt hivataltal lépésekor, és addig, amíg a magyar állami vezetőség nem mentesíti őt előző esküje alól, nem ismeri el az új hatóságokat.

EKE-s tevékenységéről keveset tudunk, mert nemigen maradt fent írásos

dokumentum, kivéve a gyászjelentést, amiből a következőről értesülünk: „Kolozsvár kir. város volt polgármestere, a Magyar Párt és az erdélyi rom. katolikus Státusz elnöke, az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek, az Erzsébet Mária szanatórium választmányának elnöke, a kolozsvári rom. kath. Egyházközség választmányi tagja, a kolozsvári rom. kath. fiúgimnázium világi gondnoka, a kolozsvári Takarékpénztár és hitelbank igazgatósági tagja, a kolozsvári Szent Antal fiú-árvaház igazgató választmányának elnöke... életének 50., boldog házasságának 23. évében halhatatlan lelkét február 20-án fél hatkor Teremtőjének visszaadta.”

Leibniz aforizmája

Kipling farkasvezére	A tárgy ragja	Innen máshova	Norma ...; Martin Ritt filmje	Erős, édes spanyol csemegeből	Észak, röviden	Megrázó-kódolás	Zsigmond és Erzsébet beceneve	Klasszikus kötőszó	Tonna, röviden	Mali fővárosa	Egyezőek!	Número, röviden	... bene; Jól jegyezd meg! (latin)	Római 1-es	Csak, németül
1															C
A kálium vegyjele	... an der Thaya Zenei nyitány!				Kelet, németül Becézett Erika				Előtag: levegő Nyúlfajta					Busaszelet! Női énekhang	
Közelre mutató szócska		Magyar város lakója Mesterhegedű						Sümeg rész! Énekes (Salvatore)		Japán város Kukába dobás					
Ráskai ...; kódex-másoló apáca			Angyalrang Épület-szárm				Kairó lakója Itt, aul (népies)				Rangjelző előtag Halászház fedése			Gramm, röviden Rótvad	
Határozott névelő	Ó egyedül Folyósél				Erre a helyre mázól Formai, formális							Vadászkész Londoni szíriénal			
Tetőfedő anyag					Porciózás									Közép-szám! Szobrász (Amerigo)	
Gyümölcsöt hoz a fa					Erkölc, morál										
A vizek magyar városa				Alapfokú Gyakori női név						Frajt ...; színész ...pirulás; szegény				A kén vegyjele Rövid kötőszó	
Így is becézik Erikát			... Calvino; olasz író Idegen női név						Szaporodás fajtája Bánsági település						Munkával pénzt szerez
Vállalati forma, röviden		Ilona az oviban Puhatestű állat						Levél-mintázat Műkedvelő							Karát, röviden Vasi község
Kérdőszócska	Kakaós édesség Az ezüst vegyjele						Valamit követően Belgiumi község							Ismételt tiltás ... Samu; felfedező	
Gép, gépezet					Magasba tartás Szerves vegyület								Közterület Becézett Borbála		
Kecske kicsinye Súlyos teher, kényszer jelképe				Szándékozás Becézett Etel								Helyrag, a -ba párja Rámával ellátott		Elektron jele Füstöt zúdító	
Római 5-ös	Fél gombi Pályázat meghirdetése			Savanyított Mint, németül											
Törekvésben nem szenved hiányt										Bo ...; színész Kérdés személyre					Szoprán énekesnő (Sylvia)
A szilícium vegyjele	Másképp, latinul Pótmama							Kialvatlan (szem) Mosópor márkája							
Ógóróg hangsor		Bőr, angolul Majomhang					Tízcentes pénzérme Mely személyt?						Hegy Kréta szigetén Bécsi fagyalt!		
Vezetékben kering			... gros; nagybani Páratlan séfi				Kicsinyítő képző Kettős betű		Czuczor Gergely írói álneve Két banil					Jóslat elemel! Nápolyi szelet!	
Tóparti terület					Új-zélandi alagút Kerek betű						Egy, németül Az oxigén vegyjele				Svéd autójelzés Gauss jele
2															

■ A 2020/6. számban megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése:

George Herbert: Gyökerek: *Viharban még mélyebbre nyúlnak a tölgyfa gyökerei.*

2021-es EKE-naptárt nyert:

- Bodola János (Zilah)
- Piszár Hajnalka (Brassó)
- Stupár Rozália (Marosvásárhely)

A rejtvényt készítette:
Békés Lajos

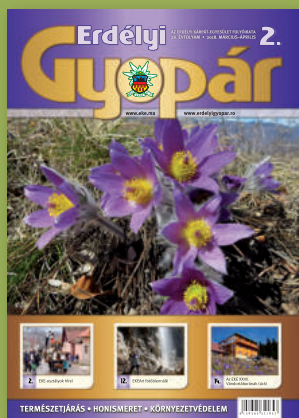
E feladvány nyereménye három példány az EKE-bakancs 8. számából (Az Eröss Zsolt Teljesítménytúrák mentén – a Gyergyói-havasok déli része és a Hagymás-hegység).

Beküldési határidő: 2021. március 1.
(e-mail: rejtveny@eke.ro)

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai

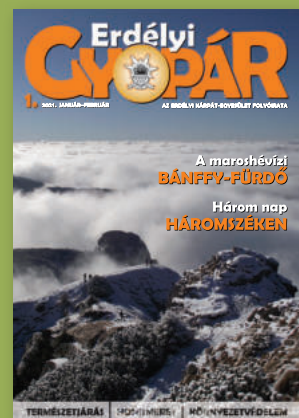
Erdélyi Kárpát-Egyesület
120 esztendő
Az 1891-ben megalakult
EKE jubileumi könyve
Ára 35 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
Régebbi lapszámok
Ára 6 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
A 2019-es lapszámoktól
Ára 7 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
2021/1. lapszám
Ára 7 lej

EKE-bakancs 1
Barangolások a Remetei-sziklaszoros és a Bedellő környékén
Torockói-hegység
Ára 12 lej

EKE-bakancs 2
Barangolások Brassó környékén
Keresztény-havas
Ára 12 lej

EKE-bakancs 3
Barangolások a Központi- és Észak-Hargitán – Hargita-hegység
Ára 12 lej

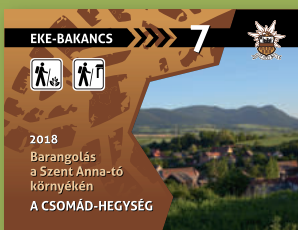
EKE-bakancs 4
Barangolások Várfalva községben és környékén
VÁRFALVA ÉS AZ EKE VÁRA
Ára 12 lej

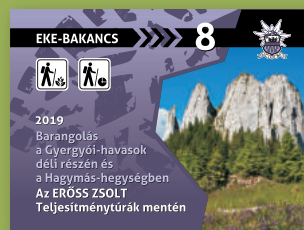
EKE-bakancs 5
Barangolások a Közép-Bánság karsztvidékén – Aninai-hegység
Ára 12 lej

EKE-bakancs 6
Barangolások a Kárpát-kanyarban – Csukás-hegység
Ára 12 lej

EKE-bakancs 7
Barangolás a Szent-Anna-tó környékén – Csomád-hegység
Ára 12 lej

EKE-bakancs 8
Barangolások a Gyergyói-havasok déli részén és a Hagymás hegységben
Az ERŐSS ZSOLT Teljesítménytúrák mentén
Ára 12 lej

EKE-bakancs 9
Barangolás erdélyi hatszintereken – A 32-es határvadászok emléktúrája
Ára 12 lej

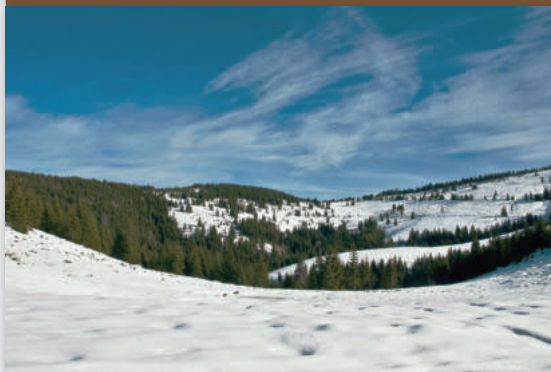
EKE-bakancs 10
Barangolások a Mező-havas környékén és a Bekecsen – A Görgényi-havasok középső része
Ára 12 lej

Rendelje meg
az elofizetes@eke.ro címen
vagy az EKE tagszervezeteinél.

EKE-tagoknak kedvezmény.

A kiadványok ára nem tartalmazza a postaköltséget.

Következő lapszámunkban:

- A Bakkháttól a Tatárhegyig a még nem létező, de tervbe vett kék kereszt útvonalon
- Hazajárás Erdélybe – Kevésbé járt hegyvidékek: a Szuhárd és a Kudzsiri-havasok
- A Délkeleti-Kárpátok legmagasabb csúcsainak botanikai értékei (2. rész)
- Az EKE Múzeum értesítője

Pihenőt a vándornak, szálláshelyet, meleg vacsorát a turistának – ezt kínálja a

NAGY-KŐHAVASI MENEDÉKHÁZ.

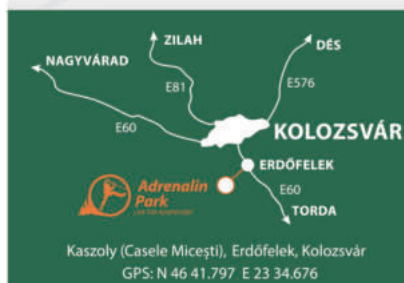
Szállást foglalni csak előzetesen lehet a 0744-322632 telefonszámon.

A szecselei EKE, a menedékház tulajdonosa 50%-os kedvezményben részesít minden EKE-tagot.

12 kalandpálya
3 gyerek és 9 felnőtt & junior

Aktív kikapcsolódás
kellemes erdei környezetben.

www.adrenalinpark.ro

[/adrenalinparkcluj](https://www.facebook.com/adrenalinparkcluj)

Rendelések: 0721 926 234,
0264 436 343
contact@mormota.ro

**MORMOTA
LAND**

Túrafelszerelés-
webáruház

www.mormota.ro

10% kedvezmény
EKE-tagoknak

Csomagküldés
az egész ország
területére

SÁTRAK

ALPINISTA
FELSZERELÉS

HÁTIZSÁKOK

EDÉNYE
GÁZÉK

FEJLÁMPÁK

HÁLÓZSÁKOK,
MATRACOK

A Torockó Vendégház

várja Önt
május 20-tól
szeptember 30-ig!

Tel.: +40 258 768 240
+36 1 274 2366

E-mail: raczkati42@gmail.com
www.erdelyiturizmus.hu

Hazajáró

AZ EKE-TAGSÁG ELŐNYEI

Számos, jelentős kedvezményben részesül Ön, ha az EKE tagja.

Mindehhez csak érvényes, idei pecséttel ellátott tagsági könyvének felmutatása szükséges.

- 50%-os kedvezmény az EKE Vándortáborokban való részvételkor;
- 50%-os szálláskedvezmény az EKE Nagy-kőhavas menedékházában;
- 50%-os kedvezmény a parajdi Só-szorosba és a korondi Csiga-ház rezervátumba való belépéskor (www.korpa.ro);
- 50%-os kedvezmény a Sűgő-barlangba való belépéskor;
- 50%-os kedvezmény a parajdi Lepkeházba való belépéskor (www.vulticulus.ro);
- 35%-os szálláskedvezmény a várfalvi EKE-Várban;
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Riehen Egyesület (www.asociatiariehen.ro) a Pottyandi Erdei Iskola vendégházban;
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Montana Tours Kft. a Madarasi Hargitai Hargita villában;
- 21 százalékos szálláskedvezmény a Madarasi Hargitán a 21 gramm menedékházban (www.21gr.ro);
- 15%-os szálláskedvezményt nyújt a borsafüredi Medve panzió;
- 10%-os kedvezmény a Columbia túraruhatatot forgalmazó Dockyard Islands boltjaiban;
- 10%-os kedvezmény a csíkszeredai Kerékvár biciklikereskedésben (vásárlás és javítás);
- 10%-os kedvezményt nyújt a marosvásárhelyi, sport- és túrafelszereléseket forgalmazó Scopus bolt, a kolozsvári Mormota webáruház (www.mormota.ro) és az udvarhelyi, a gyergyói, valamint a csíkszeredai Zerge szakbolt;
- 10%-os kedvezmény a hargitafürdői Uz Bence menedékházban (20 főnél nagyobb EKE-csoport számára 20%-os kedvezmény) és a székelyudvarhelyi Oriente vendéglőben (www.oriente.ro);
- 10%-os kedvezmény a füzesgyarmati Kastélypark Fürdő (www.kastelyfurdo.hu) szállásdíjai árából.

UZ BENCE MENEDÉKHÁZ Hargitafürdő

~ 70 ÉVE A TURISTÁK SZOLGÁLTATÁBAN ~

Tel.: (+40) 745 629 337; e-mail: uz_bence@yahoo.com

www.uzbence.ro

KÉK IRINGÓ KÚRIA

Sztána

Tel.: +40 264 274 132; +40 744 601 587

info@kertimag.ro

www.erdelyiutazas.hu

Medve Panzió Borsafüred

Aktív
pihenés
romantikus
környezetben!

435200 Borsafüred

(Borşa Complex)

Brădet u. 11/D.

Mobil: (+40) 743 272 575

cabanaursuborsa@yahoo.com

www.cabanaursu.ro

www.erdelyiturizmus.hu/szallas/medvepanzio

NATURA
T R A V E L
UTAZÁSI IRODA

20 ÉV UTÁN ÚJ CÍMÜNK:

400015 Kolozsvár

Főtér 10./Kötő (Ioan Rațiu) u. 9.

Mobil: 0723-155667, 0724-334364

Tel.: 0264-430911, 0264-450223

office@naturatravel.ro

Repülőjegyek, külföldi és belföldi nyaralások, szállásfoglalások, utazási szolgáltatások.
Sodexo, Edenred, Cheque Vacances üdülési jegyeket elfogadunk.

sportmaniac.ro

OUTLAND
outdoor & sport shoes

10%
kedvezmény
EKE-tagoknak

MAROSVÁSÁRHELY, HOREA UTCA 33. SZÁM - WWW.SPORTMANIAC.RO

A PÁLYA LEGMELEGEBB PONTJA

A Powder 8's Jacket egy sportos, profi síkabát, ami a stretch betéteknek köszönhetően kiemelkedő mozgásszabadságot garantál. Minden körülmények között tökéletes darab, köszönhetően a teljes vízhatlanságot és lélegzőképességet biztosító Omni-Tech membránnak és a melegbéléssel kombinált Omni-Heat hővisszaverő fóliának.

ÜZLETEINK:

Brassó – Columbia: Republicii 52. | Bukarest – Columbia: Sun Plaza | AFI Cotroceni – Dockyard
Kolozsvár – Columbia: Platina Shopping Center | Konstanca – Columbia: City Park | AFI Brasov – Dockyard

WEBSHOP:

www.columbia-sportswear.ro